

” En atmosfære av konspirasjoner”

Retorisk analyse av chemtrails i norsk
konspirasjonskultur

Marte Færevaag Wetteland

Masteroppgave i kulturvitenskap

Høst 2020

Institutt for arkeologi, historie, kulturvitenskap og religionsvitenskap (AHKR)

Universitetet i Bergen

FORORD

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært interessant, lærerik og jeg har satt pris på å kunne fordype meg i konspirasjonskulturen. Så langt er jeg ikke overbevist. Det er flere som fortjener takk for deres bidrag til denne masteroppgaven. Først av alt vil jeg rette en stor takk til min veileder, Kyrre Kverndokk. Uten din kyndige veiledning, tålmodighet og gode humør hadde det nok ikke blitt mastergrad på meg. Jeg vil også rette en takk til medstudenter ved Institutt for arkeologi, historie, kulturvitenskap og religionsvitenskap for en hyggelig studietid. Takk til Hans-Martin, min mesén og vitenskapelige assistent. En stor takk rettes også til Kari for god støtte underveis i skriveprosessen, og til Cathrine for moralsk støtte.

Bergen, 30.12.2020.

Marte Færevaaag Wetteland

ABSTRACT

The objective of this thesis is to shed light on the rhetorical strategies employed in Norwegian conspiracy culture aimed at establishing credibility for the belief in chemtrails. Chemtrails are believed to be a type of contrail that have been intentionally infected with some unknown substance, assumed to cause harm to people and environment. Although the claims about chemtrails have been rejected by the scientific community, all relevant expertise and authority, discussions about alleged harmful chemtrails, and the provenience of and reason for their execution are still taking place today. The empirical material for this study is a corpus of written texts about chemtrails, published on Norwegian websites dedicated to conspiratorial themes. By taking a rhetorical approach, grounded in folkloristic legend-theory, I have used the analytical method of close reading. The analysis is divided after Aristoteles' three categories of persuasion, logos, ethos and pathos, with the aim of uncovering recurring patterns in the rhetoric aimed at making chemtrails plausible, and to delineate an understanding of the underlying perception of truth in the material. My findings are that a central part of the rhetoric for chemtrails is narrative, and in great part reliant on establishing credible chronologies that can compete with the official explanations. The ethos in the material is largely based on the position of the outsider, which in the context of conspiracy culture is considered to give an independent and critical perspective on reality. Finally, the rhetoric made appeal to the readers emotional, cognitive and moral dispositions are based on basic human longings and fears.

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1: Introduksjon.....	s. 6
Kapittel 2: Teoretiske perspektiver.....	s.16
Kapittel 3: Metode og etikk.....	s.27
Kapittel 4: Logos.....	s.38
Kapittel 5: Narrativ analyse.....	s.51
Kapittel6: Etos.....	s.68
Kapittel 7: Patos.....	s.79
Kapittel 8: Diskusjon/konklusjon.....	s.90
Litteratur.....	s.94
Kildemateriale.....	s.97
Nettkilder.....	s. 99
Vedlegg.....	s.101

Kapittel 1: Innledning

Koronapandemien i 2020 har fungert som et forstørrelsesglass rettet mot menneskehetens sårbarhet, og vist at vi er avhengige av hverandre om å samarbeide for å løse de store utfordringene vi deler. Men dette samarbeidet er helt grunnleggende avhengig av at vi har en felles forståelse av hva det er vi faktisk står ovenfor, hvordan terrenget ser ut, slik at vi kan tegne kartet sammen. Imidlertid har det å enes om en forståelse av hva som er virkelig og hva som er sant i økende grad blitt en sentral utfordring som vises igjen i den økende polariseringen i samfunnet. Det har oppstått en uenighet som går dypere enn det å betrakte virkeligheten fra forskjellige perspektiv og å være uenige om hva som er den beste måten å møte denne virkeligheten på. Uenigheten gjelder selve virkeligheten, og at vurderinger av hva som er sant i større grad vektlegger hva som føles og oppleves som sant, fremfor hva som kan bekreftes empirisk. Denne tendensen har manifestert seg under pandemien i 2020 som alternative forklaringer, som på ulike måter minimerer farene ved Covid-19 og undergraver de innførte smittevernstiltakene. Koronapandemien har vist seg å være en ypperlig petriskål for å studere hvordan ryktespredning og konspirasjonsteorier brer om seg i sanntid. Situasjonen har alle ingredienser for fryktedrevne rykteprosesser – den er uavklart, den oppleves truende og nye medier gjør det mulig å spre udokumenterte spekulasjoner viralt på internett.

Tendensen til å vektlegge følelser foran fakta i vurderinger av virkeligheten har vært tiltagende de siste årene, spesielt siden 2015 har det vært en påtagelig dreining i offentligheten og i det politiske feltet, spesielt i den vestlige delen av verden. Kampanjene i forkant av folkeavstemningen om Brexit og Trumps presidentkandidatur viste en vilje til å bruke ubekreftede opplysninger for å oppnå politiske mål og makt som resulterte i at betydningen og forståelsen av sannhetens anatomi ble satt på dagsorden. Offentlig ordskifte aktualiserer i den forbindelse begrepet post-truth, eller post-sannhet. *Oxford Dictionary* kåret sågar post-sannhet til årets ord i 2016, i konkurranse med ordene alt-right og Brexit, det vil si et ord som er fortellende for den rådendetidsånden. Ordboken forklarer post-sannhet som «relating to or denoting circumstances in which objective facts are less influential in shaping public opinion than appeals to emotional and personal belief».¹ Denne måten å vurdere virkeligheten på er verken ny eller spesifikk for noe politisk eller ideologisk ståsted. Det som er nytt er at den siver inn i allmennheten i mye større grad. Post-sannhet brukes åpenlyst som politisk strategi for å påvirke opinionen, drevet frem av en ny medievirkelighet. Et eksempel på dette er president

¹ <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/post-truth?q=post+truth>, lest 10.11.20

Trump som avviser valgnederlaget i 2020, på grunn av at motparten angivelige har stått bak omfattende valgfusk. Uten at han i skrivende stund har lagt frem faktisk dokumentasjon for disse påstandene, tvitrer han sine anklager på sin personlige Twitter-konto. Store deler av tilhengerskaren hans i den amerikanske befolkningen tror på disse udokumenterte påstandene, og mener at demokratiet er korrumpert. Andre deler av befolkningen deler bekymringen for demokratiet, men fra et perspektiv som ser Trumps hittil ubegrunnede anklager som er opphavet til bekymringen. Splittelsen i befolkningen er ikke bare et spørsmål om politisk og ideologisk overbevisning, spørsmål om de faktiske forholdene og hendelsene som utspilte seg under presidentvalget i november 2020. Uenigheten er epistemisk, den gjelder spørsmål om hva som må legges til grunn for at det er mulig å vite noe sikkert.

Filosofen Lee McIntyre peker ut tre momenter som han mener er opphavet til den økende utbredelsen av post-sannhet som vi i dag kan observere. For det første peker han på allmennmenneskelige irrasjonelle kognitive tilbøyeligheter som gjør at mennesker har en tendens til å fokusere på å bekrefte sine eksisterende forestillinger, fremfor å teste dem ved å utfordre dem. For det andre trekker han frem den nye medievirkeligheten, hvor trenden er at skillet mellom nøytral rapport og politisk ladet kommentar blir mindre markert. Sosiale medier gir muligheter for å publisere og dele innhold som ikke er redigert eller faktasjekket. Videre gjør måten innhold deles på sosiale medier at kilden til innholdet kan bli mer tilslørt i kommunikasjonen, og dermed blir det vanskeligere å utøve kildekritikk. For det tredje peker han på at teoretiske diskusjoner innen academia om muligheten for å fastslå en objektiv sannhet har åpnet opp for en forestilling om at sannhet er et spørsmål om hvilke fakta som vektlegges (McIntyre, 2018).

Problemstilling

Denne masteroppgaven retter fokuset mot hvordan post-sannhet *gjøres*. Hvordan blir troverdighet for påstander om hendelser og forhold som strider mot det som er empirisk dokumenterbart etablert? Hvordan ser denne argumentasjonen ut i praksis? For å undersøke dette valgte jeg å analysere en form for post-sannhet som i økende grad har blitt aktuelle fordi de er blitt stadig mer synlige i den offentlige samtalen, nemlig konspirasjonsteorier.

Men hva er egentlig en konspirasjonsteori? Denne typen teorier er verken nye eller spesifikke for en politisk retning (Hofstadter, 1964: 77). Konspirasjonsteorier er påstander som forklarer negative hendelser eller forhold som et resultat av en gruppe menneskers intenderte handlinger, utført i hemmelighet. Dette er en minimumsdefinisjon, og selv om den ikke er ukorrekt, er den heller ikke dekkende for den semantiske betydningen av ordet (Dyrendal og

Emberland, 2019: 16). For det er ikke slik at alle hypoteser om at en sammensvergelse finner sted blir forstått som en konspirasjonsteori. Konspirasjoner finner sted på alle samfunnsnivå, i ulik skala forekommer det skjulte forbindelser mellom mennesker som jobber for å fremme egeninteresser, gjerne på bekostning av andre. Det kan være rasjonelt å være på vakt for konspirasjoner, men forskjellen på en konspirasjonsteori og en mer berettiget antagelse om en mulig sammensvergelse, er måten hypotesene testes opp mot empirien. For eksempel er det lite sannsynlig at noen vil karakterisere en politietterforskning av mafiavirksomhet som en konspirasjonsteori. Selv om politiet i en slik situasjon mest sannsynlig vil ha som arbeidshypotese at en mafiakonspirasjon finner sted, antar vi at denne teorien testes opp mot de bevisene som foreligger. Konspirasjonsteorier forstås altså som en egenartet kategori av påstander om konspirasjonsvirksomhet som skiller seg fra andre typer spekulasjoner rundt mulige sammensvergelse (Dyrendal og Emberland, 2019: 16).

Konspirasjonsteorier tar utgangspunkt i forhold og hendelser som det er allmenn enighet om faktisiteten ved, og forklarer dem som utført i skjul av en hemmelig organisasjon. Forklaringene går imot offisielle og vitenskapelige forklaringer av hva som er årsaken for hendelsene. De konspirerende aktørene blir skissert som en gruppe som befinner seg på utsiden av det som blir forstått som det sanne fellesskapet. Forklaringene som blir fremmet i konspirasjonsteorier foregir å være empirisk dokumenterbare, og ikke avhengige av blind overbevisning. Likevel er de i realiteten nærmest umulig å falsifisere dem fordi den konspirasjonsteoretiske logikken kan avvise all empiri som motstrider konspirasjonsteoriene. Imidlertid er det slik at jo mer kan motstridende empiri avvises, ifølge konspirasjonsorientert logikk. Forestillingen om en konspirasjon som er så mektig at den kan kontrollere all informasjon, forklarer alle diskrediterende data som desinformasjon som er plantet av konspirasjonen selv for å skjule sannheten. På denne måten blir konspirasjonsteoriene umulige å teste, og blir til sist et spørsmål om tro heller enn empiri. So resultat blir konspirasjonsteoriene lukkede idésystemer, som blir støttet opp av sirkulær bevisførsel (jf. Barkun, 2013: 7).

Begrepet konspirasjonsteori blir i alminnelighet forstått og brukt som en normativ kategori. Det er en nedsettende betegnelse, og i praksis fungerer den som en avvisning av sannhetsverdien ved en påstand. Uansett hvor konspirasjonsorientert en ytring er, er det liten sannsynlighet for at taleren selv vil kategorisere den som en konspirasjonsteori. Konspirasjonsteorier er en kategori som er forbeholdt andres ytringer. I lys av kategoriens diskrediterende funksjon, samt den kjensgjerningen at konspirasjoner faktisk finner sted, har det vist seg utfordrende å utforme presise og universelle epistemologiske kriterier for hva som skiller en konspirasjonsteori fra en rimeligere hypotese om at en konspirasjon finner sted.

Imidlertid er ikke fokuset i denne oppgaven på sannhetsverdi, derfor trenger ikke oppgavens operasjonelle definisjon av konspirasjonsteorier ta stilling til deres eventuelle validitet. For å avgrense konspirasjonsteori som fenomen velger jeg derfor å benytte meg av statsviteren Michael Barkuns beskrivelse av tre prinsipper som kjennetegner en konspirasjonsorientert verdensanskuelse.

Det første prinsippet er at ingenting er tilfeldig, og verden styres intensjonelt. En slik verdensforståelse innebærer at alt som skjer er villet slik, og gir ikke rom for å forklare hendelser som ulykker eller tilfeldigheter. Det andre prinsippet er at ingenting er hva det gir seg ut for. Denne grunnleggende mistenksomheten resulterer i forestillinger om at de antatte konspirerende aktørene ønsker å holde sin identitet og sine aktiviteter skjult. Derfor gir de seg ut for å være noe annet enn hva de faktisk er, for å villedde om de faktiske forhold. Det tredje prinsippet er at alt henger sammen. Innenfor dette verdensbildet betrakte verden som intensjonsstyrt. Det er derfor en forestilling om at det finnes skjulte mønstre og sammenhenger over alt som ikke er oppe i dagen, men som kan avdekkes (Barkun 2013: 3-4). Barkuns beskrivelse av disse kjennetegnene ved konspiratorisk tenkning tar ikke stilling til empirisk validitet, men peker til en virkelighetsforståelse. Ved å avgrense konspirasjonsteorier til ytringer som har disse kjennetegnene, er det mulig å undersøke hvordan de kommuniserer troverdighet, uten å legge fokuset på å ta stilling til deres sannhetsverdi.

Forskjellige typer konspirasjonsteorier appellerer ulikt til mennesker med forskjellige politisk, religiøs og etnisk tilhørighet. Interessen for konspirasjonsteorier er ulikt fordelt på individnivå, og interessen for konspirasjonstenkning går i bølger på samfunnsnivå (Emberland og Dyrendal, 2019: 35). Den tenkemåten som Barkun avgrenset med de tre prinsippene for en konspirasjonsorientert verdensanskuelse, er tydeligst representert i konspirasjonskulturen. Det vil si et fellesskap som deler «kulturkonsum, publiseringskanaler og tenkemåter der konspirasjonsteorier utgjør fellestrekk og gjennomsyrrer så å si alt» (Emberland og Dyrendal, 2019: 35).

For å belyse hvordan konspirasjonsteorier blir gjort troverdige skal jeg oppsøke konspirasjonskulturens egne kommunikasjonskanaler på internett. På denne måten får jeg tilgang til hvordan det blir argumentert for sannhetsgehalten for konspirasjonsteorier. Jeg har valgt å studere tekster om én bestemt konspirasjonsteori, nemlig den såkalte chemtrailsteorien, forestillingen om at noen i hemmelighet sprayer oss med farlige ingredienser fra fly. Det er de flyutslippene som ikke løser seg raskt opp, men som forblir synlige over lengre tid på himmelen, som ifølge denne teorien er mistenkelige. Jeg finner forestillingene om chemtrails interessant å analysere på grunn av måten denne konspirasjonsteorien er konstruert på. Som de fleste

konspirasjonsteorier tar den utgangspunkt i udiskutabelt virkelige hendelser og forhold. Disse hendelsene er som oftest en ulykke eller krise som konspirasjonsteorien forsøker å gi forklaringer for som står i opposisjon til den offisielle forklaringen. Forklaringene peker på angivelige skjulte sammenhenger og krefter som hendelsens virkelige årsak. Chemtrailsteorien derimot, konstruerer både krisen og forklaringen. Synlige flyutslipp er verken eksotiske eller unormale, og for de aller fleste volder de ikke mer bekymring enn at de representerer økte utslipp av klimagasser. Tilhengerne av chemtrailsteorien derimot, ser mønster og menneskelig intensjon i måten visse flyutslipp arter seg optisk. Selv om de ulike måtene disse utslippene kan arte seg optisk er forklart vitenskapelig, og skyldes atmosfæriske forhold, diskuterer og argumenterer mennesker for at noen flyutslipp er unormale og kaller dem chemtrails.

Sammenlignet med andre lands befolkninger er den norske befolkningen preget av en høy grad av tillitt, både til politikere og myndigheter (Kleven, 2016). Derfor er jeg interessert i å undersøke tekster som uttrykker det motsatte, hvordan uttrykkes chemtrailsteorien i en norsk konspirasjonskulturell sammenheng? Av den grunn valgte jeg å bruke norskspråklige tekster som er publisert i konspirasjonskulturens egne kommunikasjonskanaler på internett som empirisk grunnlag for analysen. Ved å velge norskspråklig materiale fikk jeg et materiale som sannsynligvis er produsert av nordmenn, og som norskspråklige internettbrukere vil møte dersom de søker informasjon om chemtrails på internett.

For å undersøke hvordan troverdighet for chemtrails formuleres og kommer til uttrykk har jeg nærlest et utvalg av tekstene i korpuset som utgjør det empiriske grunnlaget for denne analysen. De konkrete spørsmålene jeg stiller til materialet i nærlesingen er: Hvilke retoriske strategier brukes for å skape troverdighet for påstandene om chemtrails? Hvilke fortellingsmotiver, eksplisitte og implisitte, settes i spill? Hvilke forestillinger om sannhet er det som kommer til uttrykk?

Chemtrails

Den sentrale forestillingen i konspirasjonsteorien om chemtrails er at noen fly slipper ut stoff som er skadelige for mennesker og naturen, tilsatt i hemmelighet, med hensikt om å ramme flest mulig. Ifølge teorien er slike utslipp mulige å observere. Chemtrails kjennetegnes ved at de løser seg opp sakte og sprer seg ut over himmelen, i motsetning til de angivelig ufarlige kondensstripene, som er tydelig avgrensede og løser seg opp raskt. Kondensstriper fra fly ble vitenskapelig forklart i 1953 (Appleman, 1953). Slike kondensstriper inneholder mest vanndamp, og optiske forskjeller i hvordan de arter seg skyldes atmosfæriske forhold (Mazón et al., 2018). På tross av at chemtrails avvises som et virkelig av myndigheter, luftfartsverk,

forsvaret, academia, spesialister og gravende journalister, er det i følge chemtrailsteorien ikke mulig at vanddamp kan arte seg så forskjellig, og teoriens tilhengere insisterer på at den optiske forskjellen mellom flyutslipp må skyldes at noen flyutslipp inneholder noen andre komponenter enn vannmolekyler. Den mest utbredte forestillingen er at utslippene er tilsatt kjemikalier, og derav navnet, som er et sammentrukket ord satt sammen av ordene *chemical* og *trail*, og spiller på det engelske ordet for flyutslipp, *contrail*. Hvem som står bak disse utslippene finnes det ulike spekulasjoner om, men det ser ut som om det er konsensus i kospirasjonskulturen om antagelsen om at utslippene er målrettede, med globalt omfang, noe som indikerer at det er mektige og ressurssterke aktører som står bak. Spekulasjoner rundt hensikten med chemtrails spenner over ulike skremmende scenarier, blant annet forgiftning, klimamanipulasjon og overvåkning.

De første beretningene om mistenkelige flyutslipp dukker opp på internett for første gang i USA på slutten av 1990-tallet, men det er uvisst hvor lenge slike beretninger har sirkulert muntlig. Den eldste beskrivelsen av fenomenet som er å oppdrive på internett stammer fra en arkivert kopi av en mailutveksling fra en konspirasjonsorientert mailliste datert 1997², noe som antyder at ideen om chemtrails hadde begynt å sirkulere i konspirasjonsorienterte fellesskap. To år senere publiserte journalisten William Thomas en av de første artiklene om chemtrails³ på nettmagasinet *Environment News Service*⁴ som er spesialisert på å rapportere miljø- og klimarelaterte nyheter, og som siden har slettet artikkelen fra sin nettside og tatt avstand fra Thomas. I denne gjentok han hovedtrekkene ved chemtrailsforestillingen, og gav dem belegg med kilder som gjengav førstehåndserfaring med slike merkelige utslipp. Disse kildene satte eksponering for flyutslipp i kausal forbindelse med anfall av illebefinnende og helseplager. Thomas gav ingen forklaring, men gjengav en av kildenes spekulasjoner: «'They're gettin' ready, practicing,' Edgar believes, for som kind of mass population cull.»

Artikkelen fikk oppmerksomhet, og Thomas ble invitert til det populære amerikanske radioprogrammet *From coast to coast AM*, som tar for seg ulike paranormale tema og konspirasjonsteorier. Gjennom dette programmet nådde beretningene om skadelige kondensstriper ut til et større publikum og bidro til popularisering av fenomenet. Kort tid etter dette begynte mennesker i USA å ta bilder av kondensstriper, la dem ut på internett og kalte dem for chemtrails (West, 2007). Dette sammenfalt med utbredelsen av internett i den vestlige

² <http://web.archive.org/web/20000818173333/azwest.net/user/slim/GENOCIDE.TXT>, besøkt 30.4.18.

³ <http://web.archive.org/web/19990503013500/ens.lycos.com/ens/jan99/1999L-01-08-05.html>, besøkt 8.2.20.

⁴ <https://ens-newswire.com>, besøkt 30.4.18.

verden, og bilder av og spekulasjoner rundt angivelig mistenkelige flyutslipp ble spredd og diskutert på internett.

Chemtrails ble etter hvert et fenomen med global utbredelse. Mennesker over hele verden deltok i arbeidet med å finne ut mest mulig om fenomenet på hjemmesider, blogger, nettportaler, i diskusjonsfelt og sosiale medier. Engasjementet for chemtrails har manifestert seg som organiserte protestdemonstrasjoner og mailkampanjer mot klimaforskere, myndigheter og politikere. Imidlertid ser det ikke ut for å være en organisert bevegelse av chemtrailsaktivister, men heller kortlivede forsøk på mobilisering i fellesskap som i hovedsak interagerer online.

Tidligere forskning

Konspirasjonsteori som forskningsobjekt har blitt studert fra ulike faglige perspektiv. Derfor har jeg orientert meg utenfor kulturfagene når jeg presenterer forskning som jeg mener er relevant for oppgavens problemstilling. Denne forskningen har i likhet med denne oppgavens analyse rettet fokus mot å belyse retoriske strategier som brukes i konspirasjonsteorier og hvilke narrativer som settes i spill.

I artikkelen «The Paranoid Style in American Politics» (1964) forsøker historiker Richard Hofstadter å beskrive en kommunikasjonsstil i samtidig amerikansk politikk, preget av overdrivelser, mistenksomhet og konspiratorisk tankegang. Hofstadter påstår er at denne stilen verken er ny eller spesifikk for én politisk retning (Hofstadter, 1964: 77, 86). For å argumentere for dette trekker han frem episoder fra amerikansk historie, under ryktepanikker knyttet til henholdsvis bayersk Illuminati, frimurere og jesuitter, der han mener denne stilen kommer til uttrykk. Stilen kan best forstås som en konspirasjonsretorikk, og Hofstadter forsøker å gjengi de konvensjonelle kjennetegnene for den, og hvilken funksjon de har. I følge Hofstadter inneholder den paranoide stilen totaliserende narrativer (Hofstadter, 1964: 79–81). Overbevisning om at alle historiske hendelser er iverksatt av en skjult konspirasjon preger historieforståelsen som kommer til uttrykk i denne retorikken (Hofstadter, 1964: 85). Stilen beskriver fiender som grenseløst onde og mektige, og peker gjerne ut offentlig profilerte figurer (Hofstadter, 1964: 81, 84–85). Stilen påkaller en mobilisering. Fordi den fremstiller situasjonen til samfunnet som de oppfatter som truet som å stå i umiddelbar fare for å gå under, påstår den at tiden for å organisere motstand alltid nå (Hofstadter, 1964: 82). Videre inneholder denne stilen store mengder bevis som krever logiske sprang for å nå sin konklusjon (Hofstadter, 1964: 78, 85–86). Stilen har funksjon som strategi for å håndtere uoverkommelige politiske

motsetninger, i følge Hofstadter. Demonisering av opponenter som blir pålagt rollen som syndebukk gjør det mulig å rette opp det som blir betraktet som det onde. (Hofstadter, 1964: 86) Hofstadters artikkel har hatt stor innflytelse på senere forskning på konspirasjonsteori, og flere av de retoriske trekkene han peker på i artikkelen er gjenkjennelige i mitt materiale.

Statsviteren Michael Barkuns bok *A Culture of Conspiracy. Apocalyptic visions in Contemporary America* (2013) undersøker møtet mellom høyrevridde konspirasjonsteorier og UFO-fortellinger, ved å studere hvordan ulike forestillinger og ideer beveger seg mellom forskjellige subkulturer. Barkun ser denne sammenblandingen av ideer som et eksempel på det han kaller *improviserende millenarisme*. Med dette mener han en eklektisk form for millenarisme som låner fra, og blander sammen, kilder som ikke er beslektede, og på denne måten skaper nye trossystemer. (Barkun, 2013: 18–21) Barkuns tar utgangspunkt i et sammensatt materiale, bestående av film, radioprogram, litteratur og internettkilder. Barkun begrunner kildevalget med at disse mediene i mye større grad enn muntlig overføring, sprer konspirasjonsmateriale til et nytt og større publikum, som tidligere ikke ville blitt eksponert for slike konspirasjonsideer. (Barkun, 2013: 11–12) Barkun avdekker en tendens som tar til på slutten av 1990-tallet der konspirasjonsforestillinger med ulikt opphav gradvis konvergerer og overlapper hverandre. Dette utvikler seg til et overbyggende idésystem som binder sammen forskjellige ideer og overbevisninger. Disse dreier seg om forestillinger av en angivelig skyggeregjering, hemmelige religiøse og sekulære organisasjoner og innblanding fra utenomjordisk intelligens. De ulike forestillingene kombineres på ulike, idiosynkratiske måter på individnivå, og er sånn sett improviserende. Likevel er det en tydelig tendens til at konspirasjonsorienterte subkulturer i økende grad blir forente fordi de forskjellige versjonene av idésystemene inneholder de samme elementene, og forholder seg til det overordnede idésystemets ideologi.

Mitt materiale er hentet fra internettdiskurs om chemtrails, og forskning som tematiserer hvordan konspirasjonskultur arter seg i en nettkontekst er derfor relevant for dette prosjektet. I artikkelen «9/11 Conspiracy Theories on the World Wide Web: Digital Rhetoric and Alternative Epistemology» (2008), undersøker medieviter Charles Soukup konspirasjonsteorier om hendelsene 11. september, slik de utviklet seg på internett. Han undersøker Website911Truth.org og den web-basert videoen *Loose Change* (2005), for å vise hvordan konspirasjonsteorier arter seg på en fundamentalt ny måte i digital form. Soukup hevder at innflytelsen, populariteten og den antatte legitimiteten til konspirasjonsteorier om 9.11 kan tilskrives den digitale retorikkens karakteriska: hypertext, bricolage og mengden av representasjon.

Videre er det to artikler som undersøker chemtrails spesifikt, og som i stor grad henter sitt materiale fra internett, noe som resonnerer med dette prosjektet. Artikkelen «Climates of suspicion: chemtrail conspiracy narratives and the international politics of geoengineering» (2016) er ført i pennen av vitenskaps- og teknologiforskeren Rose Cairns. Artikkelen undersøker de ustabile grensene mellom såkalt paranoide og normale bekymringer for klimaspørsmålet og klimamanipulasjon, og ser etter sammenfall mellom logikk, bekymringer og frykt ved å studere konspirasjonsnarrativer om chemtrails som kunnskapsproduserende diskurser. Det empiriske materialet er hentet fra ulike tekster publisert på internett, og består av artikler, bloggposter, transkripsjoner av videoer, FAQ sider og kommentarfelt. Analysen finner at noen elementer ved chemtrailsdiskursen belyser aspekter ved klimamanipulasjon som kan ha relevans for den konvensjonelle debatten om temaet. For eksempel er det moralske sinnet over at mektige eliter skal kontrollere klimaet som kommer til uttrykk i chemtrailsdiskurs ikke fullstendig irrasjonelt, all den tid mektige aktører faktisk diskuterer hvorvidt omfattende manipulasjon av klima kan og bør gjennomføres. (Cairns, 2016: 81–82) Utover dette finner Cairns imidlertid lite potensiale for fruktbare resultater av å innlemme chemtrailsdiskursen i den konvensjonelle debatten. (Cairns, 2016: 81) Cairns forklarer dette med chemtrailsnarrativets forestillinger om de angivelige konspirerende aktørenes ondskap, og forståelsen av dem som ikke tror på chemtrails som dumme, naive og korrupte løgnere, overbevisninger som gir lite rom for konstruktivt ordskifte. (Cairns, 2016: 82) Den andre artikkelen om chemtrails, «Chemtrails, Crisis and Loss in an Interconnected World» (2016), av antropologen Alexandra Bakalaki. Bakalaki undersøker bekymringer og mobilisering mot chemtrails som følge av økt oppmerksomhet og popularitet av chemtrailsnarrativet i Hellas 2009, like etter at den økonomiske krisen inntraff. Ved å analysere relevante nettsider og å intervjuer greske innbyggere, finner hun at det trekkes forbindelser mellom den angivelige sprayingen over Hellas og den økonomiske krisen, og begge deler tilskrives en mektig, neoliberal global elite

Boken *The Global Grapevine. Why rumors of terrorism, immigration and trade matter* (2012), av sosiologen Gary Alan Fine og folkloristen Bill Ellis, undersøker rykter og moderne sagn som tematiserer risikoen ved globalisering. Analysene avdekker hvordan fortellingene er en del av arbeidet for å forstå og håndtere virkeligheten når hverdagens rutiner forstyrres og endres som følge av økt globalisering. Et av kapitlene fokuserer på konspirasjonsrykter i kjølvannet av terrorangrepet 11. september 2001. Det teoretiske rammeverket Fine og Ellis etablerer for å undersøke disse ryktene har jeg brukt i min oppgave, og dette blir diskutert

nærmere i kapittel 2. Jeg har latt meg inspirere av de konkrete analysene av konspirasjonsrykter som kilde til å belyse hva som utløser frykt i de fellesskapene der konspirasjonsrykter sirkulerer. Min masteroppgave bygger videre på denne folkløriske tradisjonen, og undersøker retorikk i konspirasjonsteorier fra et folkløristisk perspektiv. Spesielt viktig for analysen er det retoriske perspektiv som går via sagnforskning som undersøker hvordan sagn konstruerer sannhet (Oring, 2008). På denne måte forsøker jeg å bidra til forskningsfeltet om konspirasjonsteori ved å belyse mønstre av retoriske strategier som brukes for å skape troverdighet for chemtrails i norsk konspirasjonskultur.

Oppgavens struktur

Analysekapitlene er organisert etter de tre retoriske modusene for argumentasjon, logos, etos og patos. Kapittel 4 og 5 studerer hvordan argumentasjon som retter seg mot lesernes fornuft brukes i materialet. Her rettes det særlig fokus på narrativ argumentasjon som artikuleres som fortellinger for å gjøre chemtrails troverdige. Kapittel 6 belyser hvordan talarenes karakter blir formulert for å påvirke troverdigheten for tekstenes påstander. I kapittel 7 undersøker jeg hvordan tekstene henvender seg til lesernes kognitive, emosjonelle og moralske tilbøyeligheter, og hvordan de forsøker å bevege leserne. I det avsluttende kapittel 8 diskuterer jeg hvordan disse argumentasjonsmodusene virker sammen for å skape troverdighet.

Kapittel 2: Teori

I dette kapittelet skal jeg gjøre rede for det teoretiske rammeverket jeg har valgt for å nærme meg oppgavens problemstilling. Teorigrunnlaget danner premissene for utvalg av materialet og hvordan jeg betrakter tekstene om chemtrails som utgjør materialet.

Konspirasjonskultur

Konspirasjonskulturen trekker på ideer fra ulike kilder innenfor det Barkun har kalt stigmatiserte kunnskapspåstander. Dette er påstander om kunnskap som blir fremsatt som sanne på tross av at påstandene er avvist av konvensjonelle kunnskapsinstitusjoner som tradisjonelt har autoritet til å skille mellom feil og fakta (Barkun, 2013: 26). Barkun deler stigmatisert kunnskap inn i fem kategorier: glemt kunnskap, tilbakelagt kunnskap, ignorert kunnskap, avvist kunnskap og undertrykt kunnskap. Undertrykt kunnskap er kunnskap som autoritative institusjoner angivelig anerkjenner, men som de aktivt holder skjult for allmenheten, enten på grunn av frykt for konsekvensene, eller av egoistiske motiv. Et eksempel på dette kan være påstander om at det finnes effektive kreftkurer som holdes skjult for allmennheten. Den undertrykte kunnskapen tenderer til å absorbere alle de andre kategoriene av stigmatisert kunnskap, fordi de som tror på dem antar at ortodoksien med vilje forsøker å undergrave dem ut av egeninteresse, og at all stigmatisering av kunnskapspåstander er konspirasjonens maskinering. Konsekvensen er at alle former for stigmatisering av kunnskap forklares som en konsekvens av konspirasjonens virke (Barkun, 2013: 27). Slik sett er konspirasjonsteorier et eksempel på undertrykt kunnskap, men som dem som tror på konspirasjonsteoriene på et eller annet vis har fått rede på. Samtidig er konspirasjonsteorier forklaringer for hvorfor alle påstander om stigmatisert kunnskap er marginaliserte, det er på grunn av konspirasjonens virke. De fleste påstandene om stigmatisert kunnskap hevder seg empirisk verifiserbare. Imidlertid blir slike påstander preget av en særegen måte å forstå empiri som er preget av et mistenksomt rasjonale som postulerer at stigmatiseringen av kunnskapspåstandene i seg selv beviser at de må være sannferdige. Avvisningen av kunnskapspåstandenes validitet bidrar ikke til at de blir forkastet, men blir forstått som en bekreftelse på at en konspirasjon forsøker å hindre at kunnskapen blir kjent for allmenheten (Barkun, 2013: 28)

En konspirasjonsteori som har hatt en spesielt sentral posisjon i konspirasjonskulturen siden slutten på 1990-tallet blir ofte referert til som *New World Order* (NWO). Denne innebærer en omfattende konspirasjonsteori som hevder at både historiske og samtidige hendelser må

forstås som resultat av en mektig og hemmelig gruppes forsøk på å ta kontroll over verden og innføre sin nye verdensorden (Barkun, 2013:39). I følge Barkun er det usikkert hvor langt tilbake denne ideen kan dateres, men den trekker på to distinkte idéstrømmer som utviklet seg separat, for siden å konvergere. Den ene opphavskilden til ideestrømningene er knyttet til millenarisk kristendom som er opptatt av endetidstegn. Den andre er et mindre definert sekulært felt. Dette består av et korpus av pseudo-vitenskapelig historisk og politisk litteratur som forklarer større hendelser som resultat av handlinger utført av hemmelige grupper, med mål om verdensomspennende dominans (Barkun, 2013:40).

Det religiøse opphavet til NWO-forestillingene tar utgangspunkt i bibelske beskrivelser av endetiden og spekulerer i hvordan den vil arte seg, med spesielt fokus rettet mot å identifisere Antikrist (Barkun, 2013: 40). De vage bibelske beskrivelsene av figuren Antikrist etterlater stort rom for fortolkning. I disse religiøse gruppene har det blitt etablert forestillinger av en Antikrist-figur som like før Jesu tilbakekomst skal herske over et verdensomspennende diktatur. Antikrist ble forstått som et individ frem til begynnelsen av 1900-tallet, da fokuset vendte seg bort fra å lete etter personen Antikrist. Rundt 1920 begynner millenaristene å spekulere i muligheten for at Antikrist ville skjule seg og sitt virke bak fasaden av en organisasjon. FNs forgjenger League of Nations ble gjenstand for denne typen mistanker, og i etterkrigstiden ble mistanker rettet mot både FN og EU. Etterhvert blir også ny teknologi gjenstand for Antikrist-spekulasjonene. Antikrist-folkloren har lagt stor vekt på Antikrist sin kapasitet for villedelse og kontroll. Dette mente millenaristene at Antikrist ville få gode muligheter for å utøve med moderne teknologier som elektrisk kommunikasjon, datamaskiner og mikroelektronikk. NWO ble innen millenarismen en konnotasjon for et forestående verdensdiktatur hvor Antikristi ville ta kontroll gjennom en kombinasjon av internasjonale organisasjoner og elektronisk overvåking (Barkun, 2013: 40–45).

Også den sekulære versjonen av NWO-forestillingene inneholder en frykt for diktatur. Men der den religiøse varianten er opptatt av å identifisere manifestasjoner av Antikrist, er den sekulære opptatt av hemmelige grupper som de mener jobber for å oppnå verdensherredømme. Den hemmelige gruppen som blir pekt ut blir identifisert med forskjellige organisasjoner, men oftest gjenkjent som Illuminati (Barkun, 2013: 45). Illuminati var en kortlivet, hemmelig organisasjon, med utspring i Bayern i 1776. Denne hadde et mål om å frigjøre verden fra etablert religiøs og politisk autoritet. På det meste hadde organisasjonen rundt 2500 medlemmer, men til tross for strengt hemmelighold fattet organisasjonen myndighetenes ublide oppmerksomhet, og ble oppløst allerede i 1787. Fiender av organisasjonen hevdet derimot at gruppen aldri ble oppløst, men snarere gikk under jorden, og fortsatte sin aktivitet i det skjulte (Barkun, 2013:

47). Illuminati ble blant annet beskyldt for å ha orkestrert den franske revolusjon som fant sted to år etter organisasjonen ble oppløst. I mellomkrigstiden ble det fremsatt flere påstander om Illuminati i konspirasjonskulturen ved at ny litteratur plasserte organisasjonen i en historieforståelse der verdenshistorien ble forstått som produkt av hemmelige gruppers arbeid. For å forklare Illuminati sin rolle i et slik tidsspenn ble andre organisasjoner og grupper introdusert som forgjengere, arvtagere, medsammensvorne og underordnede av Illuminati. Dermed oppstod forestillingen om et konspiratorisk nettverk av hemmelige grupper som jobber sammen for å for å kontrollere verden (Barkun, 2013: 47).

På slutten av 1980-tallet fikk flere konspirasjonsteorier innpass i deler av ufo-miljøet. Dette miljøet var allerede preget av antagelser om at myndighetene ikke var åpne om antatt kunnskap om eller kontakt med ufoer og utenomjordiske. Ved inngangen til 1990-tallet var nærmest alle NWO-forestillingene å finne i visse deler av UFO-kulturen. UFO-kulturen fortolker NWO-forestillingene inn i sine forestillinger om utenomjordisk kontakt og kombinerer dem med fortellingsmotiv fra UFO-folkloren sine motiv. Forestillingen som får feste er at amerikanske myndigheter står i ledtog med onde utenomjordiske. Introduksjonen av NWO-forestillingene i UFO-miljøet gav NWO-forestillingene et nytt og betraktelig større publikum. Dette er det største skrittet i retning av allmenngjøringen av NWO-forestillingene (Barkun, 2013:81–85).

Til tross for sine historiske røtter hadde NWO-forestillingene figurert som et sekundært motiv, men etter den kalde krigen var over fikk NWO-teorien en dominerende posisjon. Ideen om at alle samtidige politiske hendelser kunne forklares med at en hemmelig organisasjon forsøker å oppnå verdensherredømme appellerte til både religiøse og sekulære konspirasjonsteoretikere. Ved inngangen til 1990-tallet hadde både Antikrist- og Illuminati-litteraturen identifisert den antatt overhengende trusselen som noe som kunne kategoriseres inn under New World Order. De to fortellingstradisjonene begynner å overlappes. Hovedtrekkene ved NWO-forestillingen ble en samlende, overordnet konspirasjonsteori som ble felles for de to tradisjonene (Barkun, 2013: 66). Utover 1990-tallet videreutvikles disse ideene til en forestilling om at konspirasjonen hadde infiltrert alle betydelige samfunnsinstitusjoner og opererte som skyggeregjering (Barkun, 2013: 67–68). Videre fikk NWO-konspirasjonsteorien karakter av å bli en overordnet fortelling som kan absorbere alle andre konspirasjonsnarrativer og gav forklaringer på nær sagt alt ved å vise til en allmektig, hierarkisk og skjult struktur av aktører (Barkun, 2013: 69).

Samtidig som NWO-narrativet inntar en dominerende posisjon i konspirasjonskulturen blir internett allmenngjort. Dette bidrar til ytterligere spredning av NWO-narrativet.

Konspirasjonsteorier får også et større publikum gjennom populærkulturen. Fortellingsmotiver som tidligere var forbeholdt spesielt interesserte og konspirasjonsorienterte subkulturer ble brukt i populærkulturelle uttrykk som TV-serien *X-Files* (1998) og romanen *Davinci-koden* (2003). Disse fikk stor oppmerksomhet og popularitet over hele den vestlige verden, og bidro dermed til å spre konspirasjonsnarrativene langt utover sitt opprinnelige habitat.

Ny mediesituasjon

Introduksjonen av nye medier har medført strukturelle endringer med tanke på mediekonsum og medieproduksjon. Mediekonsumenter går fra å ha en passiv mottakerrolle, til å bli aktive og deltagende brukere av medier. Deltagerkulturen er sentral i denne nye medievirkeligheten, der tradisjonelle medieprodusenter og medieindustrien interagerer med sitt publikum etter nye normer (Jenkins, 2008:3). Deltagerkulturen i den nye mediesituasjonen har hatt stor betydningen for spredningen av konspirasjonsteorier til et større publikum. Der mediale portvoktere tidligere snevret inn mulighetene for hva som kunne publiseres og kringkastes, fjernet utbredelsen av internett disse hindringene. Spesielt har utviklingen av Web 2.0 hatt betydning for spredningen av konspirasjonsteorier online. Web 2.0 referer til utviklingen av nettsider som gjør det mulig for brukerne å interagere med andre via brukergenerert innhold i virtuelle fellesskap. Teknologi som tidligere krevde ekspertise ble utviklet til rimelig og brukervennlig teknologi som gjorde det enkelt å skape, dele og konsumere medieinnhold på internett (Stano, 2020: 483–484). Disse nye plattformene, som i stor grad er drevet av brukernes produksjon og samhandling, gjorde at mennesker med nisjeinteresser enklere kunne finne og kommunisere med hverandre på en ny måte. Dette gjaldt i aller høyeste grad for spredning, deling og diskusjoner om konspirasjonsteorier.

Konspirasjonsteori som folkløse

Fra et kulturvitenskapelig perspektiv betrakter jeg konspirasjonsteorier om chemtrails som kommer til uttrykk i materialet som folkløse. En forutsetning for at fortellinger blir sirkulerte er at noen opplever innholdet i det som fortelles som interessant og relevant. Gjengivelsene av chemtrails og forklaringene av dem, som har et tydelig narrativt preg, har blitt tradert mellom mennesker i over tjue år. Dette forteller oss at konspirasjonsteorier om chemtrails resonnerer med forestillingene og verdiene som eksiterer i konspirasjonskulturen (jf. Eriksen og Selberg, 2010: 161, 183).

Gjenfortellingen, på nytt og på nytt, finsliper innholdet i fortellingene, og tar bort det som ikke oppfattes som interessant eller det som ikke passer med kulturfellesskapets normer. Dette er kollektivets preventive sensur, og folkloren som fenomen er underkastet en kontinuerlig skapelsesprosess. Det som kollektivet ikke aksepterer blir ikke fortalt videre. Dette er en kontinuerlig, kreativ og kollektiv prosess, der kollektivet foredler innholdet (jf. Eriksen og Selberg, 2010: 148-50). Chemtrails som fortellingsmotiv, som noe som er interessant å diskutere og forklare, er blitt en integrert del av konspirasjonskulturens delte kulturgods.

Ved å kategorisere materialet som konspirasjonsteorier, i tråd med Barkuns formulering av prinsipper om en konspirasjonsorientert verdensforståelse, foretar jeg en etisk kategorisering av de aktuelle kulturuttrykkene. Kriteriene for avgrensingen av materialet er en teoretisk formulert idealtipe av konspirasjonsteorier som en verdensforståelse, basert på forestillinger om at verden er fullstendig intensjonsstyrt og at sannheten om virkelighetens vesen er å finne i skjulte mønstre. Den analytiske kategoriseringen jeg foretar er altså basert på kognitive trekk ved tekstene, heller enn at de tar stilling til tekstenes konklusjon med tanke på sannhet. Fokuset er rettet mot argumentasjonsform og de kulturelle forestillingene og delte narrative som settes i spill for å skape troverdighet for, eller lede til konklusjonen. Slik sett kunne det muligens vært å foretrekke å kategorisere tekstene som konspirasjonsforklaringer heller enn konspirasjonsteorier, og på den måten unngå den implisitte stillingtagen denne kategorien innebærer, og samtidig rette blikket mot det som er analysens fokus.

Men et slik valg ville innebære å ignorere konspirasjonsteorier som emisk kategori, altså hvordan denne kategorien brukes og forstås i kulturfellesskapet der disse påstandene og fortellingene sirkulerer. Det kommer tydelig frem i materialet at skribentene forholder seg til kategorien konspirasjonsteori, forstår denne karakteristikken som diskrediterende, og avviser denne karakteristikken på egne ytinger. Det samme viste seg i materialsøket: det fortelles og diskuteres om chemtrails i en rekke ulike sammenhenger, og det ser ut for at den emiske kategoriseringen i større grad er knyttet til aktørens posisjon til det angivelige fenomenets og forklaringenes troverdighet. Alle eksempler jeg har funnet så langt indikerer at chemtrails forstås som en konspirasjonsteori, som et eksempel på en særegen kategori av påstander om verden.

Konspirasjonsteori eksisterer som genre både *i* konspirasjonskulturen, og *om* kulturen, og dette gjenspeiles i måten konspirasjonsteori brukes som genre i denne oppgaven, genren brukes med utgangspunkt i både et emisk og et etisk perspektiv. Kategorien konspirasjonsteori er oppgavens analyseobjekt, som jeg gjenkjenner som strukturer på et emisk nivå, som uttrykk for en spesifikk kulturell grammatikk. Jeg forøker å undersøke egenartede mønstre og trekk ved

kommunikasjonsformen. Denne måten å forstå genre på ligger tett på Bakthins genrebegrep, som av Rasmus Slaattelid forklarer slik: «... typiske trekk ved ei samling ytringar som tilhører eit avgrensa sosialt område, plan eller situasjon. Talegenrane er former som ordnar semiotisk materiale etter eit mønster» (Slaattelid 1998:58). Samtidig brukes kategorien konspirasjonsteori som et analytisk verktøy, en ideatype som ligner på moderne sagn. Det er mange likhetstrekk mellom fortellingene og måten forklaringene for chemtrails uttrykkes i materialet, og de kriteriene som kjennetegner den folkloristiske genren moderne sagn, som jeg videre beskriver.

Tema som ligger i grenselandet mellom det plausible og det usannsynlige er typisk for sagnengenren, områder som er ukjent og fremmed fra perspektivet til de som forteller sagnene (Eriksen og Selberg, 2010: 182-183). Temaet chemtrails, slik det kommer til uttrykk i materialet, beveger seg i dette grenselandet, og er uttrykk for aspekter ved tilværelsen som det knyttes en opplevd frykt til. Her blir flyutslipp som oppfattes som unormale forsøkt forklart ut ifra kulturelle forestillinger om en intensjonsstyrt verden, der skjulte krefter kontrollerer selv hvordan flyutslipp arter seg.

Sagnnarrativ tid- og stedfestes i vår nære virkelighet, sagnets fortellingsunivers er det samme som det vi oppfatter som vår virkelighet, og følger de naturlovene som vi kjenner til. Det som bryter med forventningen til denne virkeligheten, vil oppfattes som uventet også i sagnet, i motsetning til for eksempel eventyr, der et spøkelse eller en enhjørning ikke ville vakt mistro hos leser/tilhører. Dette gjelder også for tekstene i materialet. Disse gir eksplisitt uttrykk for at skribentene er klar over at det de forteller bryter med vanlige forventinger til, og forståelser av, hvordan verden henger sammen. Det er nettopp dette som er tekstenes tema: de forøker å fortelle leserne at verden ikke er slik den fremstår for dem, og at virkelighetens sanne natur er skjult.

Moderne sagn deler mange likhetstrekk med den nærliggende, og til dels overlappende, genren rykte. Standarddefinisjonen forklarer rykter som uttrykk for overbevisning om en spesifikk hendelse som skal ha skjedd, eller som skal skje, men som mangler sikre beviser. Dette kan vise seg å være enten sant eller usant (Ellis og Fine, 2010: 7-8). I motsetning til sagn, som gjerne er mer dramatiserte fortellinger, er rykter kortere faktaorienterte påstander. Fine og Ellis forklarer forskjellen mellom sagn og rykter med at rykter er mer generelle påstander, som for eksempel at «elitene tenker kun på seg selv», mens sagn gir mer spesifikke eksempler, for eksempel at eliten har gjort, eller skal gjøre slik og slik (jf. Fine og Ellis, 2010: 4). Siden det er såpass glidende overganger mellom de to genrene velger Fine og Ellis å samle de to genrene under betegnelsen rykter i boken *The Global Grapevine* (2010). Dette er relevant fordi de i

denne boken undersøker konspirasjonsteorier om terroranslaget 11. september 2001. I den forbindelse karakteriserer de konspirasjonsteorier som konstruert av rykter, da i betydningen rykter og sagn, som baserer seg på en kulturell grammatikk, et nexus av overbevisning. På denne måten kombinerer de plausible elementer til en totaliserende diskurs (Fine og Ellis, 2010: 53). Fine og Ellis forstår konspirasjonsteorier som forsøk på å skape mening og oversikt i situasjoner ved å forklare dem ut ifra forestillinger om menneskelig motivasjon. Ved å peke ut konspirerende aktører som ansvarlige for en krise, tilskriver konspirasjonsteorier situasjonen en mening som gjør den mulig for publikum å forstå og håndtere. Denne forståelsen de beskriver, av en verden styrt av menneskelige motiv, ligner på de prinsippene som Barkun formulerer som kjennetegn på en konspirasjonsorientert verdensforståelse. Videre påpeker Fine og Ellis at konspirasjonsteoriens styrke som påstand, er at de knytter sammen dokumenterte hendelser og forhold, med udokumenterte påstander. De faktiske opplysningene tjener som base for troverdighet til påstander som mangler verifisering (Fine og Ellis, 2010: 53).

Sannhetsretorikk

Oppgavens kunnskapsmål innebærer å undersøke hvordan overbevisning kommuniseres gjennom språket, derfor er retorisk analyse en sentral komponent i den systematiske tilnærmingen til materialet. Særlig vekt er lagt på Elliot Orings omfattende beskrivelse av retoriske troper som brukes i sagn for å etablere dem som sannferdige. Denne sannhetsretorikken har vært sentral i den analytiske tilnærmingen for å belyse mønstre av formuleringer av argumentasjon i materialet, for å svare på oppgavens kunnskapsmål.

Orings forståelse av at genren sagn dreier seg om sannhet, at sagn først og fremst er påstander om sannheten ved at de hendelser og forhold som sagnet gjengir virkelig har hendt (Oring, 2008:128). Denne forståelsen gjør at spørsmål om sagnprosessens aktørers eventuelle overbevisning med tanke på sagnets sannhetsverdi er underordnet, og Oring retter fokuset mot hvordan denne genren artikulere troverdighet for å kommunisere gjengivelsen som sannferdig. I likhet med sagn er tekstene som utgjør materialet for denne masteroppgaven narrativer, eller narrativlignende uttrykk som foregir seg sannferdig, basert på opplysninger som er vanskelige å etterprøve. Ifølge Orings definisjon av sagn spiller det ingen rolle hvorvidt aktørene som forteller eller mottar narrativet tror på dem eller ei, det rammes inn som en gjengivelse som *noen* anser som sann, og andre avviser validiteten ved. Dette er gjennomgående for alle uttrykk som omtaler chemtrails, uavhengig av posisjon med tanke på sannhetsverdi.

Elliot Oring forstår forholdet mellom genrene sagn og rykte på en måte som ligner den vi finner hos Fine og Ellis. Oring foreslår begrepet *legendry*, som jeg velger å oversette til *sagnmessig*, som en upresis samlebetegnelse på uttrykk som graviterer mot sagn, men ikke nødvendigvis er fullstendige narrativer.

Oring, i likhet med Fine og Ellis, påpeker at sagnmessige uttrykk hviler på delt kulturgods, eller trosspråk, som Oring kaller det. Oring påpeker at dette trosspråket er kulturspesifikt, fordi trosspråket ofte har en spesifikk historie knyttet til et kulturfellesskap. Manglende kjennskap til de tegnene dette trosspråket bruker for å fortelle, kan medføre at meningen med fortellingen misforstås eller ikke gir noen mening overhodet (Oring, 2008: 128). Dette gjelder også for denne oppgavens empiriske materiale, som bruker et trosspråk som er spesifikt for konspirasjonskulturen. Konspirasjonskulturens særegne fortolkning av virkeligheten, basert på gjennomsyrende mistenksomhet, har resultert i produksjon av fortellinger som gir forklaringer for faktiske hendelser og forhold som står i opposisjon til allmenn forståelse og offisielle forklaringer. Disse fortellingene er opphavet til utviklingen av et spesifikt konspirasjonsorientert trosspråk, som krever kjennskap til de delte fortellingene for at en skal forstå fortellingenes innhold. Det ser ut for at skribentene forventer denne kunnskapen hos sine lesere, for det er ikke alltid like tydelig hva som menes. Siden mange av konspirasjonsteoriene dreier seg om hendelser, forhold og aktører som er faktuelle, og som vi kjenner til, kan det være forvirrende å forstå når disse brukes med en mening som er forskjøvet fra den man er vant med fra hovedstrømskulturen. (jf. Oring, 2008: 129)

Hovedpoenget i Orings artikkel «Legendry and the Rhetoric of Truth» er imidlertid at måten det sagnmessige uttrykk kommuniserer troverdighet er sammenfallende på tvers av kulturelle skiller, i det minste innenfor moderne vestlig-europeisk og amerikansk kultur (Oring, 2008: 128, 130). De strategier som sagnforskere har funnet, som brukes i sagnfortelling for å gi dem troverdighet, mener Oring samlet utgjør en spesifikk sannhetsretorikk. Det er ikke snakk om noen generell retorikk ved sagn, men de retoriske grepene som tas i bruk i sagnmessige uttrykk for å kommentere sannhetsverdien ved de påstandene som blir fremsatt, eller mangel på sådan (Oring, 2008: 129). I artikkelen gjengir Oring sannhetsretorikkens troper, basert på forskjellige typer fortellinger, for å vise at tropene ikke er kultur- eller situasjonsspesifikke. Orings tilnærming til det sagnmessige og sannhetsretorikk utgjør en sentral del av min analytiske metode, som fokuserer på retorisk analyse av tekstenes argumentasjon for sannhet.

Retorikk er kunsten å overtale. Begrepet dekker alle måter mennesker, ved hjelp av semiotiske uttrykk forøker å påvirke hverandres tanker og handlinger (Mral og Karlberg, 1998:

10). Men retorikk er også betegnelsen på vitenskapen med teorier og metoder for forståelse og tolkning av budskap (Mral og Karlberg, 1998: 11). Som analyseverktøy er retorikken fortolkende, og til en viss grad vurderende, og ikke utelukkende deskriptiv. Retoriske analyser er av natur hermeneutiske, fordi de tar helheten av kommunikasjonsprosessen i betraktning for å oppnå forståelse. For å forstå deler av tekstene, må man ha grep om helheten av dem, og tilsvarende må man kjenne til helheten for å forstå bestanddelene den er bygd opp av (Mral og Karlberg, 1998: 12). Denne pendlingen, mellom å forstå helheten og delene, vekselvis, for å forstå materialet har preget arbeidsprosessen. I analysen leste jeg først materialet med fokus på overordnet struktur og budskap. Deretter gikk jeg mer målrettet og inngående inn for å analysere de retoriske aspektene som bidrar til å påvirke tekstenes troverdighet.

Sannhetsretorikken som brukes i sagn læres samtidig som man lærer språk, det er en del av det kommunikative repertoaret som sosialiseres, hevder Oring. Det er mulig å lære seg og øve på retoriske ferdigheter, men sannhetsretorikken som brukes i sagn blir ikke undervist, den er utpreget hverdagslig og folkelig (Oring, 2008:130).

Siden konspirasjonsteorier, som en sagnmessig genre, som regel fremmer påstander som baserer seg på informasjon som enten er overnaturlig, ekstraordinær eller ukjent, trenger de en sannhetsretorikk for å imøtegå spørsmål ved deres troverdighet (jf. Oring, 2008: 129). Sannhetsretorikken er en refleksivitet, innebygd i det sagnmessige, som tar mottakers vurdering i betraktning, og strukturerer retorikken i et forsøk på å møte forventet tvil i mottakerens reaksjon. Denne refleksiviteten er synlig i materialet, og ser ut for å påvirke måten talerne artikulere sine etos i tekstene. Oring presenterer sannhetsretorikken etter Aristoteles kategorier for ulike modus for overbevisning: etos, patos og logos. Etos dreier seg om de trekk ved talerens karakter som har innvirkning på fortellingens troverdighet. Dersom en taler greier å gi inntrykk av å være pålitelig kan dette styrke den oppfattede sannhetsverdien ved hans ytringer. Det som er interessant å undersøke er hvilke trekk ved sin identitet taleren velger å vektlegge og hvilken effekt dette har på tekstens budskap. Patos er den argumentasjonsmodusen som forsøker å sette i spill publikums emosjonelle, moralske og kognitive tilbøyeligheter, ved å bevege mottakerne på et følelsesmessig og intuitivt plan. Logos er den argumentasjonsformen som retter seg mot mottakerens rasjonalitet og kritiske vurderingsevner. Det er de strategiene taleren benytter for å skape en logisk og saklig argumentasjon for å overbevise om påstandenes sannhetsverdi.

Narrativ argumentasjon

En sentral del av logosargumentasjonen i materialet består av narrativ argumentasjon, og derfor har jeg valgt å fokusere på å undersøke de narrative aspektene ved tekstene for å belyse hvordan fortelling brukes for å kommunisere troverdighet for det tekstene i materialet påstår om chemtrails.

Språkforskeren William Labov definerer et narrativ som «one way of recounting past events, in which the order of narrative clauses matches the order of events as they occurred» (Labov, 2011: 546). En lignende definisjon av narrativ gis av folkloristen Audun Kjus «en fortelling er et språklig forløp som skal gjengi et hendelsesforløp» (Kjus, 2009: 50). Narrativitet referer til det fortellingsmessige, det som gjør en fortelling til en fortelling (Eriksen og Selberg, 2006: 168), og analysen i oppgaven retter seg mot å finne ut hvordan fortellingsmessige grep brukes i logosargumentasjonen i materialet.

Tekstene i materialet er argumenterende tekster som har til hensikt å forklare og bekrefte hva chemtrails er, og de antatte bakenforliggende årsakene for, og konsekvensene av dem. For å konkurrerer med den vitenskapelige forklaringen om den innvirkningen atmosfæriske forhold har på flyutslippenes optikk må tekstene fremstille disse forklaringene som rasjonelle ved å skissere overbevisende årsakssammenhenger. Dette skjer i tekstene ved at de bygger kronologier: de angir et hendelsesforløp ved å indikere en start, det gjengir hendelser som antas å ha betydning for angivelig spraying av chemtrails, og setter dem i en rekkefølge som er ment å signalisere antatt kausalitet. Tekstene er altså ikke fortellinger per se, men de inneholder narrative elementer. For å skape narrative strukturer må en forteller nødvendigvis gjøre et utvalg av hvilke hendelser og forhold ved et hendelsesforløp som gjengis, mens mellomrommene mellom de hendelsene som gjengis må mottakeren selv fylle inn. Disse mellomrommene baserer seg på delt kulturgods, og for at mottakeren skal forstå narrativets helhet må hen besitte den nødvendige kulturelle kompetansen til å fylle disse mellomrommene. En fortellers redigering av et narrativ bør tilpasses publikum. Desto mer komprimert et narrativ blir gjengitt, desto vanskeligere blir det for en mottaker som ikke behersker kulturens koder å begripe meningsinnholdet (Palmenfeldt, 2000: 44).

En måte å kommunisere fortellinger utpreget komprimert på blir beskrevet av folkloristen Tom Mould. I hans studier av sagntradisjon om misbruk av offentlig økonomisk sosialhjelp så han at mange av historiene og forestillingene som utgjør denne tradisjonen opptrer som implisitte fortellinger i dagligtale. Visse ord eller fraser ble brukt som koder for å referere til fortellinger om trygdemisbruk, uten at fortellingene ble fortalt i sin helhet. Mould

kaller disse fortellingene for *kernel stories*, og forklarer dem som fortellinger som «operate as shorthand references to stories assumed to be known by the audience. Accordingly, these metonyms are powerful [...] a few words evokes a whole story or corpus of stories» (Mould, 2016: 394). Slik Mould forklarer det kan forestillinger og fortellinger kommuniseres uten å fortelle dem eksplisitt. Kjernehistoriene antas kjent for tekstens intenderte mottaker, og er en effektiv måte å signalisere sitt ståsted implisitt.

Forklaringene for chemtrails forsøker å etablere kausalitet ved å trekke frem hendelser som blir vurdert å ha en sammenheng med chemtrailsfenomenet, og skaper et årsak- og virkningsforhold. Disse forklaringene følger fortellingsbasert argumentasjon i den forstand at de tar i betraktning de antatte konspirerende aktørenes væremåte som en viktig brikke i å sannsynliggjøre forklaringene. Kronologiene som blir forsøkt etablert inkluderer forestillinger om de konspirerende aktørenes evner, motivasjon og hensikter for å skape troverdige kausale forbindelser mellom hendelser: Kjus forklarer hvordan menneskers indre liv blir brukt som en faktor i fortellingsbasert argumentasjon i strafferett:

[...]kausaliteten i fortellinger omfatter mer enn den naturvitenskapelige kausaliteten. I fortellinger går kausaliteten i vekslinger mellom en indre og en ytre virkelighet – en verden inne i menneskene og en verden som omslutter menneskene. I straffeprosessen, som er rettet mot det å bedømme menneskers handlinger, kan man ikke nøye seg med å bestemme en ytre naturvitenskapelig kausalitet. For å bedømme årsaker og virkninger i menneskers sinn: hensikter, sinnstilstander og reaksjoner, tar man i bruk en fortellingsbasert rasjonalitet. (Kjus, 2009: 52)

Her forklarer Kjus hvordan fortellingsbasert rasjonalitet tas i bruk i strafferett for å vurdere bevegelsesgrunnlaget for menneskers handlinger. Det er ikke tilstrekkelig å slå fast de konkrete, naturvitenskapelige hendelsene for å vurdere skyld. Forklaringene for chemtrails dreier seg i stor grad om å tildele skyld, og en stor del av denne fordelingen baseres på antagelser om hvordan de skyldige antas å være, og at deres væremåter sannsynliggjør anklagen.

Kapittel 3: Metode, materiale og etikk

I dette kapitlet presenterer jeg de metodiske vurderingene og valgene som ligger til grunn for analysen. Jeg skal først diskutere kildekritikk og valg av materialet, dernest skal jeg presentere de forskjellige kildene. Det siste avsnittet beskriver mine refleksjoner rundt de mest sentrale forskningsetiske utfordringene knyttet til bruk av kilder som er hentet fra internett. Jeg vil også reflektere over etiske utfordringer knyttet til det å studere konspirasjonsteorier.

Valg av empirisk materiale

Oppgavens problemstilling retter seg spesifikt mot å belyse hvordan troverdighet for et fenomen som er vitenskapelig avvist blir produsert og forhandlet. Derfor fant jeg det hensiktsmessig å avgrense det empiriske materialet til å bestå av tekster som inntar en overbevist posisjon ovenfor chemtrails.

Denne typen tekster blir i økende grad produsert, sirkulert og diskutert på ulike medieplattformer på internett. Som forklart i teorikapitlet, har Web 2.0 forenklet, og dermed allmengjort, mulighetene for privatpersoner til å produsere og publisere sitt eget budskap, uhindret av redigerte mediers portvoktere. Det er nettopp denne tekstlige fristillingen som Web 2.0 tilbyr, som gjør at personer med marginaliserte overbevisninger og ideologier velger å delta i virtuelle fellesskap av likesinnede. Internettforum som diskuterer tema som chemtrails gir mulighet for brukerne å diskutere på konspirasjonskulturens egne premisser, der samtalene går ut ifra en felles forforståelse av delte forestillinger som kommer til uttrykk i delt kulturgods (jf. Dyrendal og Emberland, 2019: 73–74). Slike forumer blir fristeder hvor medlemmer av en marginalisert delkultur kan uttrykke seg friere enn i andre sammenhenger, med betydelig mindre risiko for stigmatisering. Her publiseres gjerne lengre tekster som forsøker å overbevise om chemtrails faktisitet, og inneholder lengre resonnement og er tydelig argumenterende. Derfor har disse tekstene også en fremtredende troverdighetsdimensjon som det er meningsfullt å undersøke med tanke på kunnskapsmålet om hvordan konspirasjonsteori som genre bygger opp argumentasjon for troverdighet. Flere slike nettfora og blogger er åpent tilgjengelige for allmenheten, og gir innsyn i, og tilgang til, et margintal meningsfellesskaps samtaler og felles meningsproduksjon. Derfor valgte jeg å oppsøke slike nettfora og blogger for å finne tekster som tar tydelig standpunkt til chemtrailsfenomenet som noe virkelig. Av forskningsetiske hensyn valgte jeg å avgrense kildematerialet til tekster uten sensitiv og privat informasjon, og som er publisert i nettkontekster med tydelig offentlig karakter. Vurderingen for denne avgrensingen og andre etiske overveielser blir diskutert nærmere mot slutten av kapitlet.

Ved å velge skriftlige kilder mister jeg muligheten for å observere hvordan troverdighet utformes i muntlige samtaler og sammenhenger i hverdagslivet. Dersom jeg hadde valgt å gjennomføre intervjuer kunne det for eksempel vært interessant å få tilgang til hvordan de som leser og bruker denne typen internettforum tenker om troverdigheten ved chemtrails og hvordan de integrerer denne forståelsen inn i sin verdensanskuelse. Imidlertid vurderer jeg det slik at siden det meningsinnholdet jeg oppsøker er marginalisert, og de som deler disse overbevisningene kan oppleve seg utsatt for stigmatisering, kan dette meningsfellesskapet karakteriseres som en sårbar gruppe som trenger ekstra beskyttelse (NESH, 2018: 12). Av den grunn vurderer jeg det som mer hensynsfullt ovenfor denne gruppen å velge tekster med tydelig offentlig karakter publisert i en av konspirasjonskulturens kommunikasjonskanaler på internett. Dermed skåner jeg en sårbar gruppe fra å bli bedt om å snakke om sine overbevisninger.

Materialsøk

Utgangspunktet for materialsøket var de tre kriteriene: norskspråklige tekster som omtaler chemtrails som et virkelig fenomen, publisert på en nettside med en tydelig offentlig karakter. For å forsøke å få en oversikt over potensielle kilder startet jeg med et bredt Google-søk på søkeordene «chemtrails Norge», med språkinnstillingen satt til norsk. Søket resulterte i ca. 47000 treff, og jeg brukte tid på å orientere meg i resultatene. Ved gjennomlesningen noterte jeg hvilke nettsider som møtte utvalgskriteriene, samtidig som jeg var observant på linker og referanser til andre nettsteder. Disse undersøkte jeg som mulige kilder, som en nettversjon av den såkalte snøball-metoden. Samtidig forsøkte jeg å tilegne meg en forståelse av feltets kulturelle koder.

De aller fleste resultatene av Google-søket innfridde ikke utvalgskriteriene. Noen stilte seg tydelig avvisende til påstander om chemtrails' faktisitet, og ble derfor utelukket. Eksempler på slike tekster er tradisjonelle mediers omtalte av chemtrails som et kuriøst konspirasjonsfenomen, tekster som har til hensikt å tilbakevise påstander om chemtrails' faktisitet, eller tekster som åpenbart er ment humoristisk eller som satire. En stor andel av tekstene som innfridde kriteriet om overbevist posisjon var publisert i nettkontekster som ikke møtte kravet om høy grad av offentlig karakter, og kunne derfor ikke inkluderes i materialet. Eksempler på dette var påstander om chemtrails i diskusjonstråder på forskjellige nettforum, eller leserinnlegg i aviser. Andre tekster som kom opp i søket som oppfylte alle kriteriene, ble valgt bort fordi plattformen de var publisert på ikke var en typisk kommunikasjonskanal for konspirasjonskulturen. Slike tilfeller har jeg for eksempel funnet på nettsider som tilbyr varer og tjeneste. Som et eksempel på dette fant jeg en nyhetsartikkel som uttrykte bekymringer for

Morgellons-syndromet, som er en påstått hudlidelse som gjerne knyttes til eksponering for chemtrails, i en nettbutikk som selger økologisk barnetøy.

Videre meldte jeg meg inn i den lukkede Facebook-gruppen *BLÅ HIMMEL NÅ! Stopp værmodifikasjonen!* som i hovedsak diskuterer chemtrails, men også andre konspirasjonsteorier. Ytringene i Facebook-gruppen møter ikke offentlighetskriteriet jeg har satt for utvelgelse av empirisk materiale, hensikten var derfor aldri å bruke medlemmenes ytringer som kildemateriale. Derimot brukte jeg medlemskapet i denne gruppen til å bli kjent med konspirasjonskulturen ved å observere aktiviteten på gruppens diskusjonsvegg, for å få et inntrykk av hva de er opptatt av og hvilken tone som brukes i dette fellesskapet. Mitt håp var også at jeg via denne gruppen kunne finne linker til norskspråklige nettsider som ikke kom opp i mitt Google-søk. Men de fleste nettstedene det ble linket til var enten de samme jeg allerede hadde funnet på egenhånd, engelskspråklige sider eller dreide seg om andre tema enn chemtrails. Dette gav meg en bekreftelse på at det ikke var blogger eller nettportaler som var sentrale for chemtrailsdiskusjonen i norsk konspirasjonskultur på internett jeg overså. Derfor mener jeg at jeg fikk et visst overblikk over de norske chemtrailsdiskusjonene som er på nettet.

Jeg studerte de potensielle kildene mer inngående for å se hvilke av dem som egnet seg best for å gi svar på oppgavens kunnskapsmål. Flere av nettsidene var inaktive og så ut for å være forlatt, og flere av nettsidene hadde kun et par tekster om chemtrails. For å finne nettsider som fremsto som møtesteder for norsk konspirasjonskultur med en viss rekkevidde, valgte jeg å prioritere nettsider som hadde publisert mer enn fem tekster om chemtrails, som hadde et større volum av publiserte tekster i helhet og som hadde en viss levetid. Videre så jeg at det var en sterk tendens til å publisere tekster som hovedsakelig var gjengivelser og sitater fra utenlandske nettfora og blogger. Denne typen tekster viser i mindre grad hvordan skribentene vurderer og skaper mening av det de har lest, utover at de åpenbart finner dem interessante nok til at de republiserer dem på sin egen plattform. Derfor valgte jeg å prioritere nettsider som i større grad publiserer egenproduserte tekster. Til sist falt valget på fire nettsteder som oppfylte all kriteriene, *Nyhetspeilet.no*, *NyttNorge.com*, *Norgesaksjonen.org* og *Jostemikk.com*, det vil si tre nettmagasin og en blogg. Disse vil bli utførlig presentert enkeltvis senere i kapitlet.

Neste steg ble å søke gjennom de aktuelle nettstedene etter alle de publiserte tekstene som nevner chemtrails eller andre benevnelser som brukes synonymt med chemtrails (for eksempel kjemistriper, flygeaske, geoengineering, weather modification, geoengineering, chaff). Mellom de fire nettstedene endte jeg opp med et korpus på rundt 90 tekster. Omtrent halvparten av dem beskriver og diskuterer hovedsakelig chemtrails, mens den andre halvparten har et annet tematisk fokus og aktualiserer chemtrails ved å trekke dem inn i andre

sammenhenger, enten som en del av en annen konspirasjonsteori eller som en del av fortolkninger av aktuelle hendelser og nyheter som omtales i konvensjonelle medier. Dette gav meg muligheten for å studere hvordan troverdighet blir formulert, brukt og forhandlet i ulike sammenhenger, noe jeg vurderer som en styrke ved materialet. Disse tekstene utgjør det empiriske grunnlaget for å avdekke mønstre i måten troverdighet ved påstander om chemtrails formuleres.

Internett er multimedialt, og det preger også kildematerialet i denne sammenhengen. Kildene har utstrakt bruk av illustrasjoner, innebygde filmer forekommer, og det er noen få eksempler på bruk av lydfiler. Disse elementene brukes aktivt og strategisk i arbeidet for å skape troverdighet. Imidlertid har jeg valgt å legge hovedfokuset av analysen på den skriftlige dimensjonen av materialet, for å vise den spesifikt språklige argumentasjonen. Jeg diskuterer også fotografiets funksjon for å underbygge chemtrails' troverdighet, der jeg anser det å spille en sentral rolle.

Nærlesing

Som analytisk metode valgte jeg å nærles et utvalg av det empiriske kildematerialet. Gjennom nærlesingen kan man gå tett på tekstene, og forsøke å trenge bak ordene i ytringene, for å avdekke de forestillingene, holdningene og verdiene som ligger til grunn for de strategiene som tas i bruk for å skape troverdighet for påstander om chemtrails. Tekstene som utgjør kildematerialet betraktes og analyseres som steder, der individuelle uttrykk formuleres i møte med den spesifikke kulturelle rammen de ytres innen (Amundsen, 1999: 63). Den analytiske interessen er ikke rettet mot den enkelte teksten *i seg selv*, eller tekstenes skribenter for den del. Målet for analysen er å belyse hvordan individuelle uttrykk for konspirasjonsforklaringer artikuleres, og hvilke kulturelle former og konvensjoner de setter i spill i forhandlinger om troverdighet. Ved gjennomlesningen av korpuset merket jeg meg tendenser i materialets argumentasjon som jeg syntes utmerket seg og som jeg ble interessert i å analysere nærmere. På bakgrunn av dette plukket jeg ut tekster som jeg mener illustrerer tydelig de analytiske poengene jeg ønsker å få frem, disse tekstene ble nærlest og brukt som oppgavens kildemateriale, og siteres i oppgaveteksten.

Deler av materialet var utfordrende å sitere på grunn av at tekstene har en springende struktur. Denne strukturen gir inntrykk av skribenter som beskriver sin bevissthetsstrøm, og tar mange avstikkere fra tekstens tematiske utgangspunkt. Skribenten skriver ned de assosiasjonene som temaet gir med andre konspirasjonsforklaringer, og på denne måten skapes

en forbindelse mellom chemtrails og en rekke andre tema. Det kan være et uttrykk for en konspirasjonsorientert forestilling om at alt henger sammen, og er således interessant i og for seg. Imidlertid ble det utfordrende å gjengi eksempler fra kildene uten å tynde ned analyseteksten av alle skribentens avstikkere. Derfor har jeg i noen tilfeller valgt å parafasere tekstenes innhold fremfor å sitere dem. I andre tilfeller har jeg valgt å utelate sitering av de delene av tekstene som ikke er vesentlig for meningsinnholdet, og jeg har markert den utlatte teksten med klammeparentes. Ved slike utelatelser har fokuset vært rettet mot å bevare ytringens integritet, med tanke på at sitatene i aller størst grad skal reflektere det budskapet og den meningen som uttrykkes i tekstene.

Beskrivelse av materialet

I utgangspunktet forsøkte jeg å finne kilder så langt tilbake i tid som mulig, for å ha muligheten til å undersøke om forståelsen av chemtrails har endret seg over tid. Tidsavgrensningen for materialet gav seg imidlertid selv, fordi de få tekstene om chemtrails som er datert tidligere enn 2009 ikke oppfylte kriteriet som jeg satt om grad av offentlighet. Derfor er kildematerialet publisert i perioden mellom 2009 og 2020. På alle nettsidene er det oppgitt at de er opprettet og drevet av uavhengige og private aktører, uten offentlig støtte eller organisasjonstilknytning. Selv om noen av dem har administratorer, er de ikke pålagt redaktøransvar i presseetisk forstand og de trenger dermed heller ikke å forholde seg til pressens «Vær varsom-plakat». Driften av nettsidene er mest sannsynlig finansiert av domeneeierne selv, bortsett fra *Nyhets speilet* som har samlet inn penger til serverkostnader. Ingen av nettsidene har annonser som gir inntekter. Dermed har de ingen økonomiske insentiver for vinkling av nettsidens innhold eller utforming.⁵ Utover at nettsidene må forholde seg til ytringsfrihetens grenser og norsk injurielovgivning, medfører nettsidenes uavhengighet en stor grad av tekstlig fristilling for skribentene. Det skaper et stort rom for valg av emner, innhold og retorisk form.

Det er vanskelig å si noe presist om hvem eller hvor mange som faktisk leser disse nettsidene. På nettsidene som har kommentarfelt under tekstene, får man et inntrykk av om tekstene skaper engasjement blant leserne. Men det sier ikke noe om det faktiske antallet av lesere. Man kan derimot få en indikasjon på antall lesere ved hjelp av analyseverktøy som beregner antall besøk på en nettside. Et søk på *Websiteiq.com* 31.5.19 viste at kun to av de nettsidene som inngår i materialet, har nok besøkende til å få utslag på analyseverktøyet.

⁵ Noen av skribentene på *Nyhets speilet* selger bøker, foredrag og DVDer, men dette er ikke et fremtredende moment på nettsiden.

Websiteiq beregnet at *NyttNorge* hadde gjennomsnittlig rundt 12.000 besøk månedlig, og *Nyhetsspeilet* hadde gjennomsnittlig rundt 30.000 besøk månedlig ⁶. Ingen av sidene gir utslag per 1.11.20. Det ser dermed ut til at det er synkende interesse for disse nettstedene. Det er dermed vanskelig å si om disse nettsidene er levende møtepunkter i norsk konspirasjonskultur, men det er det nærmeste jeg har klart å komme. Jeg mener imidlertid at det er rimelig å ana at dette er nettsider som vil dukke opp dersom man søker på norskspråklige tekster om chemtrails.

De enkelte nettstedene

Nyhetsspeilet er utformet som et nettmagasin med undertittelen «Et åndsvitenskapelig og sannhetssøkende nettmagasin skrevet av folket for folket»⁷. Domenet for nettstedet ble opprettet i 2009.⁸ De første årene etter opprettelsen av *Nyhetsspeilet* er nettstedet preget av stor aktivitet, med mange publiseringer og engasjement i kommentarfeltet. Begge deler dalte etter de to første årene, men det publiseres fremdeles noen artikler månedlig.⁹

Det er en stor tematisk bredde blant tekstene på *Nyhetsspeilet*. De fleste sakene passer imidlertid inn under temakategoriene som *Nyhetsspeilet* selv utpeker som de viktigste, NWO-konspirasjonen, nyåndelighet og utenomjordisk kontakt. Nettsiden drives av en anonym redaksjon, og de oppgir ikke hvordan de er organisert. Redaksjonen appellerer til sine lesere om å bidra med artikler som passer inn med deres uttalte grunnsyn, og oppgir at skribentene ikke mottar økonomisk kompensasjon for sine bidrag. De presiserer at de publiserte artiklene uttrykker skribentenes meninger, og ikke nødvendigvis stemmer overens med *Nyhetsspeilets* profil, redaksjons eller andre skribenters mening. *Nyhetsspeilet* har publisert en egen oversikt over sine godt over hundre skribenter, og noen velger å stå frem med fullt navn og bilde, mens andre velger anonymisering og bruker pseudonym. Det er stor variasjon mellom de ulike skribentene med tanke på hvor mange tekster de har publisert hver, og hvilke tema de skriver om.

NyttNorge er utformet som et nettmagasin som siden 2012¹⁰ har publisert artikler med fokus på ulike tema som spenner over et bredt spekter av stigmatiserte kunnskapspåstander, med vekt på

⁶ Websiteiq.com pr. 31.5.19 angir både besøkstall for april og månedlig gjennomsnitt: nytt norge.com 9336 besøk i april, månedlig gjennomsnitt 11.979 og hvert besøk leser i snitt 1,4 sider, nyhetsspeilet.no besøk april 23.612,

⁷ <http://www.nyhetsspeilet.no>, besøkt 10.10.20.

⁸ Domenet ble registrert 9.1.09, <https://www.norid.no/en/domeneoppslag/hvem-har-domenenavnet/>, besøkt 1.11.20.

⁹ For en mer inngående beskrivelse a opprettelsen av *Nyhetsspeilet* se Færseth (2013).

¹⁰ Domenet ble registrert 13.9.2012, <https://www.whois.com/whois/nytt norge.com>, besøkt 1.11.20.

konspirasjonsteorier og nyåndelighet. Det som skiller *NyttNorge* tematisk fra de andre nettsidene i materialet, er at det har et grønnere fokus. Med tekster som omtaler miljøproblemer, økologisk landbruk og dypøkologi. Hvem som driver, eller skriver for *NyttNorge* er fullstendig anonymisert. Ingen av tekstene er signert, verken med navn eller pseudonym. Grunnen for dette adresserer nettstedet eksplisitt, og forklarer at det er for å beskytte seg mot latterliggjøring og uthenging for det de mener og tror på. *NyttNorge* er også den eneste av nettsidene i materialet som ikke har kommentarfelt. Et annet interessant moment ved nettstedet er at det ikke oppgir dato for publisering av tekstene. Dette er begrunnet i at «sannhet går ikke ut på dato»¹¹. Nyhetsfeeden publiserer tekstene i en loop, hver dag flyttes den siste teksten i feeden øverst. Det gjør det vanskelig å si noe om nettstedet fremdeles er aktivt, fordi nettsiden uansett endres daglig.

Jostemikk er en blogg som ble opprettet i 2014¹², og det ser ut til å være en jevn produksjon av bloggposter siden oppstarten. Tittelen er bloggerens pseudonym, og det er sannsynligvis samme person som står for produksjonen av de aller fleste bloggpostene. Bloggeren forklarer selv at valget om å være anonym skyldes tidligere belastende erfaringer ved å ytre seg under eget navn i nettforum. Tematisk er *Jostemikk* rettet mot konspirasjonsteorier, med spesielt fokus på såkalte falskt flagg-operasjoner, jødekonspirasjonen og vitenskapskonspirasjoner. Det som skiller *Jostemikk* fra de andre nettstedene er oppmerksomheten som vies pseudovitenskapelig arkeologi.

Norgesaksjonen ble opprettet 2015¹³, og har publisert jevnlig til og med 4. juni 2017. Nettsiden er utformet som et nettmagasin, og ser ut til å være opprette av to menn, hvorav kun én står frem med fornavn og bilde og den andre med fullt navn og uten bilde. Tekstene publiseres under navnet til skribenten. Av de 80 tekstene som er publisert er 70 av dem undertegnet av én skribent, mens de resterende 10 er fordelt mellom tre andre skribenter. Tekstene på *Norgesaksjonen* har en tydelig nasjonalistisk, antiglobalistisk profil, og omtaler hovedsakelig konspirasjonsteorier knyttet til NWO og jødekonspirasjonen, med noen få innslag av tekster som er orientert mot nyåndelighet.

Av praktiske hensyn, og med tanke på etterprøvnbarhet, har jeg tatt skjermdump av alle tekstene i materialet. Nettsider er ustabile, i den forstand at de kan redigeres fortløpende, og de

¹¹ <http://www.nyttnorge.com/emner>, besøkt 12.12.20.

¹² Domenet er registrert 1.8.14, <https://www.whois.com/whois/jostemikk.com>, besøkt 1.11.20.

¹³ Domenet er registrert 2.1.15, <https://www.whois.com/whois/norgesaksjonen.org>, besøkt 1.11.20.

kan legges ned og forsvinne fra nettet. Av den grunn er det nødvendig å ta skjermdump av kildematerialet, både med tanke på at analysene skal være mulig å etterprøve, og med tanke på forskningens etterrettelighet. I tillegg sørger det for at nærlesingene baseres på de samme versjonene av tekstene gjennom hele skriveprosessen.

Forskningsetiske overveielser

Videre skal jeg presentere de etiske utfordringene jeg anser som sentrale å ta stilling til for å sikre at prosjektet er i tråd med forskningsetiske retningslinjer. I hovedsak er disse etiske overveielser knyttet til det å studere materiale hentet på internett og til konspirasjonsteori som tema. Jeg har i hovedsak orientert meg ut ifra *Forskningsetisk veileder for internettforskning* (2018), publisert av Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH).

Ytringer som finner sted på deler av internett med allment åpen tilgang ligner på det som tradisjonelt regnes som den offentlige samtalen. Samtidig utspiller det seg aktiviteter som tidligere var avgrenset til den private sfære på nettsteder med offentlig tilgang. Dette spennet mellom privat og offentlig karakter ved ytringer på åpne nettsider reiser forskningsetiske spørsmål med tanke på å vurdere om de skal forstås som offentlige eller private. Forståelsen av kommunikasjonens karakter og kontekst vil avgjøre hvorvidt det er nødvendig å innhente informert samtykke fra skribentene, og hvilken grad av anonymisering som er nødvendig (Bromseth, 2003: 68). For å vurdere hvorvidt materialet kunne regnes som privat eller offentlig tok jeg utgangspunkt i begrepet *forventet offentlighet* for å vurdere materialet. Dette begrepet innebærer at skribenter som ytrer seg ikke nødvendigvis opplever at det de publiserer på nett er offentlige ytringer, selv om de teknisk sett er offentlig tilgjengelige. Derfor er det nødvendig å vurdere i hvert enkelte tilfelle hva som er en rimelig fortolkning av skribentens opplevelse av nettkonteksten (NESH, 2018: 10). Det kan for eksempel være opplevd forskjell mellom å ytre seg i en åpen Facebook-gruppe, og å publisere en bloggpost på en åpen blogg. Begge tekstene kan være tilgjengelige for alle nettbrukere verden over, men en diskusjon i en Facebook-gruppe om en delt interesse kan oppleves som et lukket rom for spesielt interesserte. En blogger som uttalt og tydelig forsøker å nå et bredt publikum er det derimot rimelig å anta at er seg bevisst at hens ytringer kan trekkes ut av sammenheng og diskuteres i andre fora.

For å gjøre et tydelig skille mellom offentlige- og private kontekster valgte jeg å avgrense materialet til å omfatte tekster som enten uttalt oppgir et ønske om å nå ut til flest mulige lesere med sine ytringer, eller tekster publisert på nettsider utformet som nettmagasin.

Begge disse kriteriene indikerer at skribenten er seg bevisst at tekstene er offentlig tilgjengelige for vurdering, og at tekstene dermed oppfyller kravet om forventet offentlighet. Dette gjelder for de fire nettsidene jeg valgte å basere materialet mitt på.

Av nettsidene jeg undersøker har tre av dem kommentarfelt under tekstene sine, hvor lesere poster sine reaksjoner på teksten og gjerne diskuterer med tekstforfatteren, og seg imellom. Disse er svært interessante, fordi de gir innsikt i hvordan leserne forstår og vurderer troverdigheten ved tekstene, og er et sted der den kollektive sensuren utøves eksplisitt. Likevel har jeg valgt i størst mulig grad å utelate ytringer fra kommentarfeltene i den anvendte empirien fordi disse er mer problematiske med tanke på forventet offentlighet. Det er ikke åpenbart at de forskjellige kommentatorene anser sine poster som offentlige, og dette gjør det til en forskningsetisk gråson (NESH, 2018: 11).

Jeg har veid mellom respekten for enkeltindividets integritet og privatliv og forskningsetiske krav til forskningsresultaters etterrettelighet, med tanke på aidentifisering av de forskjellige skribentene som gjengis i kildematerialet. I utgangspunktet er det uproblematisk å utelate skribentenes identitet, det er ikke personene bak ytringen som er av interesse for undersøkelsen, men den meningsproduksjonen de uttrykker som er oppgavens forskningsobjekt. Derimot vurderer jeg det som nødvendig å sitere fra kildene i analysen, for nettopp å vise frem hvordan denne meningsproduksjonen ser ut. Videre mener jeg at det å sitere, samt å oppgi hvor og når de nærleste tekstene er publisert, er avgjørende for at analysene skal være mulige å etterprøve. Disse avgjørelsene innebærer at skribentene i realiteten blir sporbare, enten ved tekstsøk i en søkemotor eller ved å oppsøke nettstedet der teksten er publisert. Dette vurderer jeg som en forsvarlig grad av aidentifisering i denne sammenhengen, fordi kildene i utgangspunktet er offentlige og at de ikke inneholder sensitiv, privat informasjon om skribentene.

Sensitiv informasjon, sensitivt tema?

Videre har jeg vurdert hvorvidt de aktuelle tekstene deler informasjon av sensitiv karakter og setter et skille mellom det private og det personlige. Forhold av privat karakter blir vurdert som sensitiv informasjon. Tekstene jeg har undersøkt i forbindelse med denne masteroppgaven heller i all hovedsak mot å være av personlig karakter i den forståelsen at de uttrykker personlige betraktninger. Jeg har imidlertid vært oppmerksom på om skribentene har delt sensitiv eller privat informasjon om seg selv, fordi å gjengi denne typen opplysninger ville vært i konflikt med respekten for privatlivet, og har forøvrig heller ingen relevans for oppgavens

problemstilling. Videre har jeg bevisst latt være å bruke ytringer som fremstår som spesielt usammenhengende for å beskytte enkeltindivider som muligens befinner seg i en sårbar situasjon. Likevel kan materialet til en viss grad karakteriseres som sensitivt i den forstand at det gir uttrykk for synspunkter og påstander som er marginaliserte i en majoritetssammenheng. I NESH sine retningslinjer blir det tydelig poengtert at politiske subkulturer skal ivaretas, med tanke på de berørte parters sårbarhet:

Forskeren skal også vise respekt for verdier og holdninger hos forskningsdeltakerne, ikke minst når disse kan avvike fra de som er mest vanlig i samfunnet for øvrig. Eksempel på slike deltakere kan være religiøse grupper, etniske minoriteter, ungdomsgrupper og politiske subkulturer. (NESH 2016: 21)

Dersom man vurderer konspirasjonskulturen som en politisk subkultur, kan man hevde at medlemmer av dette fellesskapet utgjør en sårbar gruppe, og dermed ha krav på ekstra beskyttelse. Imidlertid må dette perspektivet nyanseres dersom man tar i betraktning det politiske gjennomslaget meningsuniverset har hatt de siste årene. Et eksempel på dette er at demokratisk valgte, vestlige ledere åpenlyst bruker konspiratoriske påstander strategisk for å påvirke opinionen. Det blir derfor ikke riktig å konkludere med at medlemmer av konspirasjonskulturen er en gruppe som er så sårbar at det er uetisk å gjøre dem til gjenstand for forskning. Det vil være å infantilisere en gruppe mennesker uten skjellig grunn. Av den grunn mener jeg at den belastningen en analyse av disse tekstene eventuelt kan medføre for de berørte partene er tilbørlig.

Samtidig ønsker jeg ikke å bidra til stigmatisering av de menneskene som tror på chemtrails eller andre konspirasjonsteorier. Som poengtert av NESH: «*Forskeren skal vise respekt for verdier og holdninger hos forskningsdeltakerne, ikke minst når disse avviker fra det som er mest vanlig i storsamfunnet*» (NESH, 2016: 21). For å unngå dette har jeg hatt en bevisst holdning til språket, og forsøkt i størst mulig grad å utelate normative karakteristikk. Videre har jeg vist hensyn ved gjengivelser av kilder som bærer preg av en muntlig form. I tilfeller der formuleringene er spesielt upresise, men meningsinnholdet er tydelig, har jeg valgt å parafrasere teksten, for å ikke gi en ufordelaktig fremstilling av skribentene. De sitatene som inneholder skrivefeil har jeg gjengitt slik de står i kildematerialet, men jeg har valgt å ikke påpeke dette fortløpende fordi jeg mener det setter et unødvendig fokus på elementer som ikke er viktige for analysen.

Samtidig som jeg forsøker å ivareta forskningsobjektene integritet er det umulig for meg, i min rolle som forsker, å ikke ta stilling til materialet. Både med tanke på de påstandene som blir fremsatt og ideologiene som kommer til uttrykk. Selv om oppgavens problemstilling ikke fokuserer på å ta stilling til sannhetsverdien til påstander om chemtrails, uttrykker jeg en normativ posisjonering til materialet når jeg karakteriserer det som konspirasjonsteorier. Utfordringen for meg som forsker er å finne balansen mellom den åpenheten som er nødvendig for å forstå de mentalitetene som ligger til grunn for materialet, samtidig som jeg ikke inntar en apologetisk posisjon ovenfor problematisk innhold i materialet. Det er ikke til å komme forbi at påstander om chemtrails ofte er forbundet med politiske standpunkt, som antisemittisme, antikatolisisme og ekstrempopulisme. Det kommer også til uttrykk i materialet. Dette gjør at jeg som forsker har et ansvar for å i størst mulig grad formulere meg på en slik måte at jeg ikke bidrar til å legitimere denne typen tankegods (Alver og Øyen, 1997, 61–62). Utfordringen er at når forskningen er ferdigstilt og publisert, har jeg ingen kontroll over hvordan resultatet leses og fortolkes. Dette er heller ikke mitt ansvar, men derimot er det mitt ansvar å forsøke å formulere meg på en slik måte at det minimerer mulighetene for at forskningen kan tas til inntekt for konspirasjonsteorier eller problematiske ideologier.

Kapittel 4: Chemtrails som fortellingsmotiv

Dette kapitlet fokuserer på hvordan tekstene i materialet bruker logosargumentasjon for å gjøre påstandene de fremsetter troverdige, den retoriske argumentasjonsmodusen som retter seg mot leserens fornuft og kritiske vurderingsevner. Logos er det aspektet ved retorikken som dreier seg om å gi troverdighet til tekstens innhold. For å kunne overbevise leseren om sine påstander, er det sentralt for tekstene å fremstille innholdet som veldokumentert, sannsynlig og plausibelt. Hensikten med konspirasjonsteorier er å fremsette andre forklaringer for virkelige forhold og hendelser enn de offisielle forklaringene. For å kunne konkurrere med de offisielle forklaringene er det en sentral oppgave for konspirasjonsteorier å fremstille troverdige hendelsesforløp. Selv om tekstene i materialet ikke er fortellinger per se, tar de i bruk narrative grep for å formidle de hendelsesforløpene som teoriene postulerer ved å vise det de hevder er skjulte kausale sammenhenger som ligger til grunn for hendelser. I dette kapitlet undersøker jeg hvordan narrativ argumentasjon brukes for å sannsynliggjøre chemtrails ved å undersøke hvordan chemtrails etableres som fortellingsmotiv i materialet. Hvordan blir chemtrails etablert som et fenomen, og hvordan brukes fortelling som argumentasjon for å sannsynliggjøre og forklare dette fenomenet?

«GO YOUTUBE IT – Seeing is Believing»¹⁴

Utgangspunktet for forestillingen om chemtrails, forestillingen om at noen med en intensjon om å volde skade sprayer skadelige stoffer via fly i all hemmelighet, er gjerne visuelle observasjoner av flyutslipp. Flyutslipp kan arte seg på forskjellige måter, og det ser ut for at det er undring knyttet til disse forskjellene som er utgangspunktet for forestillinger om chemtrails. Noen har sett opp på himmelen og stilt seg spørsmålet om dersom flyutslipp arter seg forskjellig, kan det være at de *er* de forskjellige? For selv om slike observasjoner er høyst vanlige, er det ikke allmennkunnskap hvordan flyutslipp oppstår eller hva som har innvirkning på hvordan de arter seg. Derfor blir spørsmålet om hva det er som faktisk blir observert, et spørsmål om fortolkning, om flyutslippene er normale eller unormale, og hvis unormale, hvorfor? Materialet er entydig i å hevde at det finnes flyutslipp som er unormale. Det vil si at de ikke følger naturlovene for hvordan kondens arter seg, og konkluderer dermed med at det ikke kan være kondens det er snakk om. Men denne fortolkningsprosessen er sjelden eksplisitt utlagt i materialet. Den skjules i sammentrekning av observasjon og fortolkning: «vi *ser* at det

¹⁴ <http://www.nyhetsspeilet.no/2009/02/chemtrails-hva-stod-det-pa-veggen/>, lest 20.10.20.

er unormalt». Slik blir alle andre mulige fortolkninger utelatt, og kun denne ene fortolkningen blir sementert i materialet. Resultatet er at observasjonen *i seg selv* blir bevis for fenomenets faktisitet. Denne sementeringen finner vi flere eksempler på i artikkelen «Chemtrails blir offisielt i Norge»¹⁵, publisert på *NyttNorge*.¹⁶ Artikkelen har en repetitiv struktur, og den vender stadig tilbake til observasjonene av chemtrails som bevis på at chemtrails er noe annet enn kondens.

Det er klart for alle som kan se at det foregår sprøyting av luftrommet over oss fra fly, at de stripene man kan se på himmelen inneholder ukjente stoffer og at hensikten med denne sprøytingen ikke opplyses for allmenheten. Myndigheter i alle land benekter at dette foregår til tross for store mengder visuelle observasjoner. Begrepet chemtrails finnes, og flere og flere tar innover seg at det er en realitet som er her og kanskje har vært her i mer enn 20 år [...] når gamle dagers kondensstriper endrer seg og blir til noe som er vanskelig å forstå er det helt naturlig at det reises spørsmål. Eller er det bare mer oppmerksomhet det dreier seg om? I Norge publiseres det nå bilder av såkalte chemtrails på YouTube, det finnes nettsider om temaet og alminnelige mennesker vet umiddelbart hva det dreier seg om hvis temaet kommer opp. Fly sprayer nå luftrommet med biologiske og kjemiske stoffer i massive hemmelige programmer. Det er et faktum at man kan se striper på himmelen som blir hengende og brer seg, men ved konkrete henvendelser til myndighetene er det alltid vising til kondensstriper, vingetippkondens eller eksosgasser fra fly, og det sprayes offisielt ingen stoffer. De samme diskusjonene foregår i mange land, og alle steder er det samme mangel på debatt og forklaring. Med dagens massive lufttrafikk ville kondensstripene fylle luften hver dag, men det er ikke tilfelle for på noen dager er bevisste mønstre å se med etterfølgende spredning [...] Fly lager skyer som dekker for sola, og ingen snakker om det selv om alle kan se det¹⁷

Påstanden om at «det er klart for alle som kan se at det foregår sprøyting av luftrommet over oss fra fly, at de stripene som man kan se på himmelen inneholder ukjente stoffer», gir ikke rom for andre fortolkninger av observasjonene de refererer til. Når artikkelen beskriver det som «klart for alle som kan se» blir det hevdet en form for intuitiv forståelse, at denne erkjennelsen er åpenbar dersom man kan se. Det er et skritt videre fra påstanden om at alle til tider kan se flyutslipp som arter seg på visse måter, noe som må kunne sies å være en udiskutabel påstand. Fortolkningen av hva som er årsaken til disse observasjonene kan diskuteres, men denne diskusjonen er ikke inkludert i denne setningen. Her er observasjonen og fortolkningen av observasjonene artikkelen omtaler smeltet sammen i en og samme operasjon. Videre poengterer

¹⁵ <http://www.nyttnorge.com/chemtrails-blir-offisielt-i-norge.html>, besøkt 9.3.2020.

¹⁶ NyttNorge daterer ikke tekstene sine, men er opprettet i 2013, jeg leste tekstene for første gang høsten 2018.

¹⁷ <http://www.nyttnorge.com/chemtrails-blir-offisielt-i-norge.html>, besøkt 9.3.2020

artikkelen at det er snakk om «store mengder visuelle observasjoner». I lys av den foregående påstanden, om den åpenbare fortolkningen av hva det er som observeres, vil denne mengden av observasjoner være det samme som en mengde med bevis. Argumentasjonen spiller på synets, og dermed vitnets, autoritet.

Synet blir generelt forstått som å gi mennesker umiddelbar tilgang til virkeligheten, og er for de aller fleste seende den persepsjonsformen som innnyder mest troverdighet (Bloch, 2008: 2). Nettopp derfor er synet av stor betydning for etableringen av narrativet om chemtrails. Forestillingen som kommer til uttrykk er at fordi du kan se dem kan du vite at de er virkelige. Synet har stor troverdighet som kilde til hva som er sant og faktisk. «Jeg har sett det med mine egne øyne», er en vanlig måte å bekrefte faktisiteten ved en hendelse eller et fenomen i dagligtale. Ved å hevde troverdighet basert på egne observasjoner og tilstedeværelse kan taleren sette i spill det filosofen Paul Ricoeur har beskrevet som vitnemålets kontrakt mellom avsender og mottaker. Denne kontrakten fordrer at avsenders påstand om umiddelbar erfaring blir godtatt av mottakeren som sant. Dersom mottaker aksepterer avsenderen som troverdig, vil vitnemålet få status som sannhet (Ricoeur, 2005: 216–217). Flere tekster i materialet går et skritt videre med vitnemålets kontrakt. Ved å oppfordre leserne til å «se opp!», og å «se selv», kan leserne selv førstehånds erfare chemtrails, og transformeres dermed selv til vitner.

For å understreke at chemtrails er noe annet enn kondens blir de satt inn i en kronologisk utvikling: «når gamle dagers kondensstriper endrer seg og blir noe som er vanskelig å forstå er det helt naturlig at det reises spørsmål». Det skisseres en oppstart og en utvikling, og igjen er det synet og egne erfaringer som er opphavet til troverdigheten ved påstandene om chemtrails. Så spør teksten «Eller er det bare mer oppmerksomhet det dreier seg om?». Dette spørsmålet er litt uklart formulert, men i sammenhengen forstår jeg det som at det spør om hvorvidt aksepten for chemtrails realitet er avhengig av at folk flest begynner å bli oppmerksomme på hva som skjer over hodene på dem. Spørsmålet blir fulgt opp med påstanden «I Norge publiseres det nå bilder av såkalte chemtrails på YouTube, det finnes nettsider om temaet og alminnelige mennesker vet umiddelbart hva det dreier seg om hvis temaet kommer opp». Her skisserer artikkelen at det er en gryende oppmerksomhet som resulterer i publisering av bilder av chemtrails, forstått som bevis for at de finnes. Bruken av fotografier og film av flyutslipp er gjennomgående i materialet, og måten bildene setter i spill vitnemålets kontrakt mellom avsender og mottaker, blir brukt som bevis. Flere av skribentene publiserer egne amatørfoto av flyutslipp og skyformasjoner som de oppgir å ha tatt i sitt eget nærmiljø. På denne måten plasserer de chemtrails i det kjente og nære, her og nå.

Vi vil ha svar!

Den sementerte fortolkningen av chemtrails som et ukjent *annet*, avføder et behov for en forklaring: Hva det er, hva de gjør og hvem som står bak? Svarene på disse spørsmålene er hovedfokuset i de fleste tekstene i kildematerialet.

Siden chemtrailsteorien ble allmenngjort på slutten av 1990-tallet, har engasjerte enkeltpersoner og grupper henvendt seg både til akademia og myndigheter for å få svar på hva chemtrails faktisk er. Akademia har gitt forklaringer som underbygger at de ulike måtene normale flyutslipp kan arte seg på er i overenstemmelse med naturlovene (Shearer et. al, 2016), og avviser at det er snakk om noe *annet*. Myndigheter, meteorologer, luftfartsverk, militære og piloter avkrefter alle konsekvent at det pågår noen form for aktivitet som den som blir beskrevet i chemtrailsteorien. Denne samlede avvisningen av chemtrails som en realitet, er antagelig forklaringen på at chemtrails i liten grad får oppmerksomhet eller diskuteres i etablerte medier, utover den journalistiske oppmerksomheten som rettes mot konspirasjonsteorier som kuriositet eller som samfunnsproblem i en post-sannhet era. Men nettopp denne manglende oppmerksomheten som rettes mot chemtrails fra offentlig hold, er et sentralt moment i den narrative argumentasjonen for chemtrails i konspirasjonskulturen. Ut ifra dette perspektivet fortolker tekstene allmennhetens avvisning av chemtrails som benektelse av faktiske, observerbare forhold. Benektelsen karakterisert på en skala fra uvitenhet og naiv autoritetstro, til bevisst fortielse og villedelse. Denne sammenstillingen av det tekstene forstår som åpenbar kunnskap og potensielt farlig, med det de fortolker som en manglende vilje til å forklare eller anerkjenne det åpenbare, skaper en mistenksomhet i tekstmaterialet. Det å skape mistenksomhet på denne måten er en utpreget del av argumentasjonen for chemtrails som tegner seg opp i korpuset. Sammenstillingen er tydelig i teksten «Chemtrails blir offisielt i Norge». Artikkelen vektlegger kontrasten mellom de angivelige bevisenes åpenbare natur og offentlighetens manglende interesse og passive holdning til dem:

Fly sprayer nå luftrommet med biologiske og kjemiske stoffer i massive hemmelige programmer. Det er et faktum at man kan se striper på himmelen som blir hengende og brer seg, men ved konkrete henvendelser til myndighetene er det alltid vising til kondensstriper, vingetippkondens eller eksosgasser fra fly, og det sprayes offisielt ingen stoffer. De samme diskusjonene foregår i mange land, og alle steder er det samme mangel på debatt og forklaring¹⁸

¹⁸ <http://www.nyttnorge.com/chemtrails-blir-offisielt-i-norge.html>, besøkt 9.3.2020.

Først konstaterer artikkelen at «Fly sprayer nå luftrommet med biologiske og kjemiske stoffer i massive hemmelige programmer». Artikkelen etablerer troverdighet for påstanden i første del av den påfølgende setningen, og forankrer den i vitnemålets autoritet: «Det er et faktum at man kan se striper på himmelen som blir hengende og brer seg». I siste del av setningen setter artikkelen disse observasjonene i kontrast til det den refererer til som kommunikasjon med den uspesifiserte størrelsen «myndighetene». Selv om artikkelen ikke angir noen spesifikke opplysninger om den rapporterte kommunikasjonen, er det i denne sammenhengen tydelig at det er snakk om henvendelser som dreier seg om å få svar på hva disse angivelig merkelige flyutslipp faktisk er. Svaret på henvendelsene er «alltid vising til kondensstriper, vingetippkondens eller eksosgasser fra fly, og det sprayes offisielt ingen stoffer». I

Artikkelen refererer til flere tilfeller av korrespondanse ved bruken av ordet «alltid». På denne måten skisserer artikkelen opp et gjentakende handlingsforløp der henvendelser om chemtrails blir rettet mot myndigheter gang etter gang. Svaret er alltid det samme, og med den like lite tilfredsstillende avvisningen av chemtrails. Ved å karakterisere henvendelsene som konkrete, forstått som direkte spørsmål om noe håndfast, blir de gjentakende svarene oppfattet som det motsatte, nemlig vage og ikke-konkrete. «De samme diskusjonene foregår i mange land, og alle steder er det samme mangel på debatt og forklaring». Denne setningen er selvmotsigende. Den hevder både at «diskusjonen foregår», men samtidig at «alle steder er det samme mangel på debatt og forklaring». Imidlertid er det rimelig å forstå det slik at det er et forsøk på å understreke at chemtrails er et utbredt fenomen, og at det er flere som stiller spørsmål ved hva de faktisk er, uten å få de svarene de ønsker seg fra offentlige instanser og spesialister.

Avvisningen av chemtrailsteorien, fortolket ut ifra en overbevisning om at de er beviselig reelle ut ifra observasjoner alene, vil forståelig nok fortone seg mistenkelig og urovekkende. Dette skaper et behov for forklaringer, ikke bare hva chemtrails er, men hvorfor de ikke adresseres av myndighetene. Sammenstillingen av oppfattet virkelighet og fornektelsen av denne er gjennomgående i materialet, og mistenksomheten åpner for å reise spørsmål knyttet til de offisielle instansenes grunnlag for å avvise en antatt åpenbar trussel. Logikken oppsummeres i et hjertesukk i artikkelen «Chemtrails blir offisielt i Norge»: «Vi kan bare spekulere, men hvis det som kommer ut av flyene ikke er farlig, hvorfor kan man ikke være åpne om det?»¹⁹. Setningen tar i betraktning at utslippene kan være ufarlige, men dette følges opp med spørsmål om hvorfor det i så fall holdes hemmelig. Dette viser at muligheten for at

¹⁹ <http://www.nytt norge.com/chemtrails-blir-offisielt-i-norge.html>

flyutslippene er ufarlige blir betraktet som lite sannsynlige, fordi fokuset legges på motivasjonen til dem som angivelig ikke vil «være åpne om det». Dette spiller på forestillinger om hemmelighold, og at det som blir forsøkt skjult sannsynligvis er sensitivt eller suspekt. Derfor er det for de aller fleste nærliggende å spekulere i mulige egoistiske eller onde hensikter som motivasjon for å holde noe skjult, og det er trolig i denne retningen spørsmålet forsøker å lede leserne. På denne måten blir spørsmålet svært ledende, og forsøker å etablere manglende interesse og oppmerksomhet for chemtrails som et indisiebevis på at sprayingen er skadelig og at den bevisst blir taushetsbelagt.

Rykteprosesser

Når tilliten til konvensjonelle og offisielle kilder er brutt, får de som bekymrer seg for chemtrails behov for å søke kunnskap for å belyse spørsmålene rundt de angivelige utslippene fra andre, ikke-autoriserede kilder. Videre skal jeg vise hvordan denne typen informasjon kan bli brukt for å skape et alternativt hendelsesforløp for å forklare chemtrails. Rykter oppstår i uavklarte situasjoner, ifølge sosiologen Tamotsu Shibutani. Som substitutt for manglende fakta og nyheter, oppstår rykter som improviserte nyheter. I et forsøk på å få oversikt over det de opplever som en uoversiktlig situasjon samles mennesker for å diskutere og analysere rykter med tanke på deres plausibilitet.

Rumor is a substitute for news: in fact, it *is* news that does not develop in institutional channels. Unsatisfied demand for news-the *discrepancy* between information needed to come to terms with a changing environment and what is provided by formal news channels- constitutes the crucial condition of rumor construction. (Shibutani, 1966:62)

Når tilliten til offisielle og autoriserede kilder er brutt øker tilbøyeligheten til å vurdere rykter som plausible, fordi det blir opplevd som risikabelt for mennesker i slike situasjoner å utelukke dem. I følge Shibutani vil slike diskusjoner favorisere plausibel informasjon og filtrere bort det som anses som usannsynlig (Shibutani, 1966:128). Spekulasjonene som opptrer i tekstene som er grunnlaget for denne masteroppgaven passer inn i Shibutanis beskrivelser av rykteprosesser. For dem som tror at chemtrails er en realitet er tilliten til offisielle og autoriserede kilder brutt sammen, og derfor deler og diskuterer de det de har hørt og lest, og forsøker å knytte opplysningene sammen for å lage et mest mulig oversiktlig bilde av situasjonen. Ut ifra en overbevisning om at de offisielle kildene er upålitelige er det en rasjonell strategi å samle opplysninger de oppfatter som relevant, og i fellesskap dedusere hva som er den mest troverdige informasjonen. Forklaringene for chemtrails forsøker å etablere kausalitet ved å trekke frem

hendelser som blir vurdert å ha en sammenheng med chemtrailsfenomenet. På denne måten skaper forklaringene et årsak- og virkningsforhold mellom hendelsene.

Jeg skal nå vise et eksempel på hvordan en slik rykteprosess kan arte seg i artikkelen «Chemtrails blir offisielt i Norge». Her peker jeg på hvordan rykter, definert som ubekreftede opplysninger, og opplysninger som er empirisk dokumenterbare, blir satt i spill og forsøkt satt i forbindelse for å forklare chemtrails.

Geo-engineering

Manipulering av klima eller geoengineering settes nå offisielt på dagsorden, og her hører spraying fra fly med tilhørende chemtrails klart til. FNs klimapanel IPCC omtaler manipulering av klima eller geoengineering i sine rapporter som kom høsten 2013 og i 2014. Det sies her at man må starte forskning på dette området. Alle forsøk på åpen diskusjon om temaet chemtrails dekkes til og tas bort av media.

Det er også kommet meldinger om at CIA vil stå for en sikkerhetsstudie av muligheten for å endre klimaet ved hjelp av geoengineering eller klimamanipulering. Den påståtte varsleren Edward Snowden som nå leter etter asyl for å beskytte seg mot amerikanske myndigheter sier han har informasjon om chemtrailprosjekter. Han er sannsynligvis en deltaker i spillet som nå foregår i forbindelse med etablering av geo-engineering.

Chemtrails innrømmet offisielt

Vi vet at dette har foregått lenge og foregår nå. Regjeringen har siden 2009 hatt omtale av geoengineering og klimamanipulasjon i de dokumenter som er publisert om saken - se linken under. Det hele blir med IPCCs rapport mer tydelig for oss alle og uklarheter rundt dette er helt borte. Det forskes nå på klimamanipulering, det er konkrete prosjekter i gang, og har vært det i nærmere 60 år. Det kan være nasjonale prosjekter eller multinasjonale. Et skjult internasjonalt samarbeid i stor stil er i gang, og vi blir ikke informert om det som foregår. Offisielle organer i alle land har ingenting å si om chemtrails - de finnes ikke offisielt.²⁰

Dette tekstutdraget trekker frem ulike opplysninger som blir satt sammen for å etablere et hendelsesforløp som kan forklare chemtrails. Det første avsnittet innleder med setningen «Manipulering av klima eller geoengineering settes nå offisielt på dagsorden, og her hører spraying fra fly med tilhørende chemtrails klart til». Forklaringen på hva som har motivert formuleringen av «offisiell dagsorden» forklarer den påfølgende setningen: «FNs klimapanel IPCC omtaler manipulering av klima eller geoengineering i sine rapporter som kom høsten

²⁰ <http://www.nyttnorge.com/chemtrails-blir-offisielt-i-norge.html>, besøkt 9.3.2020.

2013 og i 2014. Det sies her at man må starte forskning på dette området.» Teksten påpeker at klimamanipulering er et av tiltakene som diskuteres i den femte rapporten til Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), som et mulig tiltak for å bremse de negative konsekvensene av global oppvarming. IPCC er FNs organ for evaluering av klimaendringer, etablert av Verdens meteorologiorganisasjon (WMO) og FNs miljøprogram (UNEP). Den femte evalueringsrapporten som IPCC publiserte mellom 2013 og 2014 diskuterer bruk av ulike teknologier som går under samlebetegnelsen geoengineering (klimamanipulasjon på norsk), som har til hensikt å bremse de negative konsekvensene av drivhuseffekten.²¹ Ideene om overlatt klimamanipulasjon med denne hensikten er imidlertid ikke ny. I over 50 år har det blitt fremsatt ulike forslag til storskala intervensjon av miljøet for å potensielt motvirke konsekvensene av klimaendring. Selv om få tar til orde for å iverksette klimamanipulasjon i nært forestående fremtid, har teknologiene blitt viet mer oppmerksomhet de siste ti årene. Teknologiene er omstridte og de er forbundet med stor risiko. Det er både politisk og akademisk uenighet om hvorvidt man skal bruke ressurser på å utrede dem eller eventuelt ta dem i bruk. Grunnen for at de likevel utredes er erkjennelsen i fagmiljøet over raskt fremskridende klimaendringer, og at det på et tidspunkt kan bli nødvendig å iverksette omfattende klimamanipulasjon (National Research Council, 2010: 383–385). Dette er grunnen for at disse teknologiene ofte blir omtalt som «Plan B-teknologi».

Det stemmer, som NyttNorge-artikkelen hevder, at IPCC-rapporten diskuterer klimamanipulasjon som et mulig tiltak for å motvirke global oppvarming. Samtidig påpeker rapporten at klimamanipulasjon innebærer risiko.²² NyttNorge-artikkelen har derfor belegg for påstanden om at klimamanipulering er satt «offisielt på dagsorden». Klimamanipulasjon blir faktisk diskutert i rapporten, og IPCC sine rapporter får innflytelse på hvilke tema og saksforhold ved klimaspørsmål som får oppmerksomhet, både i fagfeltet, pressen og i politiske beslutningsorgan. Men i samme setning trekker artikkelen forståelsen av hva klimamanipulasjon er i en retning det er mindre belegg for i rapporten. «Manipulering av klima eller geoengineering settes nå offisielt på dagsorden, og her hører spraying fra fly med tilhørende chemtrails klart til». En rimelig fortolkning av avsnittet er at teksten hevder at chemtrails er en av flere metoder for å manipulere klima, slik som IPCC omtaler i sin rapport.

Den teknologien som IPCC-rapporten vurderer for klimamanipulasjon som får mest oppmerksomhet i chemtrailsteorien er solar radiation management (SRM). Denne teknologien er så langt i utviklingsfasen, og i den grad den er tatt i bruk er det kun i mindre

²¹ <https://www.ipcc.ch/reports/>, besøkt 9.8.20.

²² https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/WG1AR5_SPM_FINAL.pdf, besøkt 29.4.20

forskningseksperimenter. SRM-teknologien har til hensikt å øke reflektiviteten til jordens overflate eller atmosfære, slik at mer solstråling blir reflektert ut i verdensrommet og dermed senker oppvarmingen av jordens atmosfære. En av de foreslåtte metodene for SRM er å injisere partikler i stratosfæren, distribuert med fly.²³ Slik sett er det på et vis belegg for artikkelens påstand om IPCC-rapporten, for det er jo faktisk oppe til diskusjon å distribuere kjemikalier fra fly. I den forstand kan man egentlig med rette betegne det de diskuterer som kjemiske utslipp – *chemical trails*. Men det er kun hvis man ikke tar den reelle semantiske betydningen av chemtrails i betraktning, for chemtrailsbegrepet innebærer mer enn selve de kjemiske utslippene. Det er heftet ved implisitte forestillinger om hemmelige program med onde intensjoner. Dermed er virkningen av en slik påstand at chemtrails blir synonymt med klimamanipulasjon, og i forlengelse, at IPCC anbefaler forskning på chemtrails. Således fremsetter artikkelen langt på vei en insinuasjon om at IPCC muligens ikke er hva det gir seg ut for.

I den siste setningen i avsnittet hevder artikkelen at det blir lagt lokk på diskusjoner om chemtrails, som angivelig «dekkes til og tas bort av media». Siden artikkelen er publisert i media, er det rimelig å fortolke det som om anklagen rettes mot etablerte medier, altså tv-kanaler og aviser med redaktøransvar, av en viss størrelse og rekkevidde. Slike medier utøver en form for makt ved at de velger hvilke saker de ønsker å belyse, og slik sett har stor innflytelse på hva som får allmenn oppmerksomhet. Det er derfor til en viss grad forståelig at en person eller gruppe som ikke får mediedekning av nettopp sin hjertesak kan oppleve dette som ergerlig. Men anklagen som blir formulert her går lengre når den hevder at media, referert til som en enhetlig og samlet størrelse, i fellesskap aktivt sensurerer og undertrykker diskusjoner om chemtrails

Videre nevner artikkelen at CIA muligens gjennomfører en sikkerhetsstudie av klimamanipulering. Formuleringen for å angi kilden for denne opplysningen, «det er også kommet meldinger om» er diffus. Bruken av passiv form av verbet skjuler subjektet som er meldingens kilde. Dermed er det ikke mulig å vurdere kildens kredibilitet. Derfor kan leseren utelukkende vurdere utsagnets troverdighet basert på *NyttNorge* som kilde, og om innholdet i påstanden virker sannsynlig. Påstanden om at CIA interesserer seg for værmodifikasjon kan være sann, men i denne sammenhengen er det kanskje mer interessant å ta stilling til hvorfor dette i det hele tatt blir vurdert som relevant av skribenten med tanke på chemtrails? CIA figurerer som en konspirerende aktør i konspirasjonskulturen, og mistenkes for eksempel for å

²³ <https://www.nap.edu/read/12782/chapter/19#381>, besøkt 25.9.20.

utøve tankekontroll og fjernstyring av mennesker (Barkun, 2013:76). Derfor er det en rimelig fortolkning at i denne sammenhengen er det å påstå at CIA på noe som helst vis er involvert i klimamanipulasjon en måte å bekrefte at klimamanipulasjon er suspekt.

I samme avsnitt blir det hevdet at Edward Snowden «sier han har informasjon om chemtrailprosjekter». Snowden er en amerikansk IT-tekniker som i 2013 lekket graderte dokumenter som avslørte et samarbeid om overvåkning mellom det amerikanske etterretningsorganet National Security Agency (NSA) og amerikanske internetselskaper. Snowden mente at denne overvåkningen gikk ut over NSA sitt mandat, og derfor i strid med amerikansk lovgivning. Like etter lekkasjen ble han siktet for spionasje i USA, og Snowden flyktet til Russland hvor han siden 2013 har hatt asyl. Han betrakter seg selv som en varsler, og at han dermed skal være beskyttet under amerikansk lov. Opinionsen er delt i betraktningene av Snowden. Han har både fått stor støtte internasjonalt, og blitt fordømt som en landsforræder som har satt amerikanske interesser i fare.²⁴

Så hvordan stiller artikkelen seg til Snowden? Formuleringen om Snowden som en «påstått varsler» signaliserer et forbehold til, eller avvisning av, hans selvutnevnte status som varsler. Men i fortsettelsen blir det beskrevet at han er på flukt fra amerikanske myndigheter og at han påstår å ha opplysninger om chemtrails. Disse opplysningene gjør at tekstens stillingtagen til Snowden blir mer tvetydig. Fordi dette nevnes i samme avsnitt som diskuterer amerikansk etterretning sin mulige innblanding med geoengineering, ser det dermed ut for at teksten heller mot at Snowden er en varsler. Dette blir bekreftet i slutten av avsnittet der han blir vurdert som «sannsynligvis en deltaker i spillet som nå foregår i forbindelse med etablering av geo-engineering». Ved å bruke metaforen «spill» om diskusjoner om eventuell iverksettelse av klimamanipulasjon aktiverer artikkelen assosiasjoner til adferd som knyttes til sosial samhandling hvor det konkurreres om å vinne. Strategier klekkes ut og iverksettes, risiko vurderes og spillets deltagere forsøker å manipulere sine omgivelser for å komme seirende ut. I lys av opplysningene som er gitt så langt i teksten, tegner spillmetaforen et bilde av at noen få aktører, i dette tilfellet identifisert som CIA og USA mot Snowden, som spiller med verdens geofysiske fremtid, og muligens gambler med menneskenes livsgrunnlag.

Det påfølgende avsnittet har samme tittel som artikkelen, «Chemtrails innrømmet offisielt». Her blir det påpekt at «Regjeringen har siden 2009 hatt omtale av geoengineering og klimamanipulasjon i de dokumenter som er publisert om saken - se linken under». Linken leder

²⁴ https://snl.no/Edward_Snowden, besøkt 10.8.20.

til punkt 10, «Virkemidler knyttet til teknologiutvikling», i *NOU 2009:16 Globale miljøutfordringer – norsk politikk— Hvordan bærekraftig utvikling og klima bedre kan ivaretas i offentlige beslutningsprosesser*. Utredningen, som er utført av Finansdepartementet, diskuterer under dette punktet omfanget og innretningen av offentlig støtte til teknologiutvikling på miljøfeltet. Punkt 10.5 «Siste-utvei-teknologier» diskuterer teknologier for klimamanipulasjon og oppsummerer med følgende:

Geoengineering og direct air capture innebærer stor usikkerhet med hensyn til kostnader, miljømessige bivirkninger og gjennomførbarhet i stor skala. Slike tiltak bør derfor ikke framstilles som et alternativ til tiltak for reduksjon av klimagassutslipp, men heller betraktes som mulige framtidige alternativer hvis tiltak for å redusere klimagassutslipp viser seg vanskelige å gjennomføre samtidig som uheldige klimaendringer opptrer.²⁵

Utredningen inntar en posisjon til mulig bruk av klimamanipulasjon som samsvarer med IPCC-rapporten. Den er ikke udelt positiv til klimamanipulasjon, men mener at risikoen ved eventuell implementering kan forsvares dersom negative konsekvenser av klimaendringer blir u håndterbare. Siden det blir påpekt i brødteksten at det er en link til dokumentene fremstår det som om skribenten betrakter disse dokumentene som viktig dokumentasjon. Men hva er en rimelig fortolkning av utredningen, som kan gi belegg for å påstå noe om chemtrails? Sett i lys av artikkelens tittel ser det ut for at artikkelskribenten mener utredningen gir belegg for å hevde at den bekrefter at klimamanipulasjon allerede er iverksatt. Det ser ut for at skribenten fortolker utredningen som en offentlig vedkjennelse fra norske myndigheter om at chemtrails er reelt. Ved å ta utgangspunkt i et faktisk dokument etablerer artikkelen en aura av troverdighet for en motivert fortolkning av utredningens innhold.

I den påfølgende setningen forsøker skribenten å skape en forståelig helhet ved å sette de ulike momentene i sammenheng: «Det hele blir med IPCCs rapport mer tydelig for oss alle og uklarheter rundt dette er helt borte». Det er noe utydelig om «det hele» skribenten refererer til er den Norske offentlige utredningen, eller om det er alle de ovenfor nevnte momentene som blir betraktet i lys av IPCC-rapporten. Skribenten bruker uansett sammenstillingen som belegg for å konkludere at «Det forskes nå på klimamanipulering, det er konkrete prosjekter i gang, og har vært det i nærmere 60 år.» Konklusjonen er på den ene siden så upresis at det med litt god vilje er mulig å anerkjenne at det er noen poeng ved den som stemmer. Imidlertid blir det ikke

²⁵ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2009-16/id568044/?ch=11>, besøkt 2.4.2020.

presisert at forskning på klimamanipulasjon stort sett fokuserer på teoretiske modeller, og at praktiske forskningsforsøk så langt er avgrensede. Derimot gir formuleringen om at «det er konkrete prosjekter i gang» stort rom for fortolkning.

Analysen av dette tekstutdraget viser en logosargumentasjon for at chemtrails er faktiske og skadelige som er typisk for materialet. I tråd med den type rykteprosesser Shibutani beskriver, trekker artikkelen frem forhold som den betrakter som relevante for å belyse sammenhengene som kan bekrefte og forklare chemtrails. Men det som er særegent ved måten denne rykteprosessen arter seg er måten kildekritikken utøves og måten opplysninger fortolkes. Offisielle rapporter og utredninger blir lagt frem som dokumentasjon, og gir en aura av at artikkelen har belegg for å hevde at chemtrails er virkelige. Men det viser seg å være liten dekning i disse dokumentene for den fortolkningen artikkelen skisserer av dem. Videre blir det utvist stor vilje til å akseptere ubekreftede påstander fra kilder som uttrykker seg i tråd med skribentens overbevisning om chemtrails. Dette blir spesielt tydelig dersom man følger kilden som blir oppgitt for Snowdens angivelige uttalelse, som viser seg å ha opphav på det satiriske nettstedet *The Internet Chronicle*²⁶. I følge Shibutani vil en rykteprosess normalt favorisere plausibilitet og luke ut det som betraktes som mindre sannsynlig. I det tilfellet av rykteprosess jeg har undersøkt her fremstår vurderinger av plausibiliteten av opplysninger, og kredibiliteten til kildene, som svært motivert for å nå en foretrukket konklusjon. Dette stemmer overens med observasjoner Dyrendal og Emberland har gjort i konspirasjonsorienterte nettforum. Ifølge dem skiller rykteprosesser i denne typen nettsamfunn seg fra vanlig ryktespredning ved at konklusjonene allerede er klare (Dyrendal og Emberland, 2019:74).

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg undersøkt hvordan narrativ argumentasjon brukes for å gjøre påstander om chemtrails troverdige. Selve chemtrailsfenomenet blir etablert som et avgrenset og reelt fenomen som det er mulig å verifisere ved observasjon alene. Dette utgjør kjernen i chemtrailsteorien som fortellingsmotivet. Vurderingen av chemtrails som et avgrenset fenomen er basert på antagelser om hvordan vanndamp arter seg optisk, og når flyutslippene arter seg annerledes enn det som antas naturlig, konkluderer tekstene i korpuset med at dette ikke *kan* være naturlig. Denne fortolkningsprosessen, fra observasjon til klassifikasjon, forblir stort sett skjult i de forskjellige tekstene. Den sementerte forståelsen i tekstkorpuset er at chemtrails er noe det er mulig å ha kunnskap om utelukkende ved observasjon av dem. I forlengelse av denne

²⁶ <https://chronicle.su/news/snowden-uncovers-shocking-truth-behind-chemtrails/>, lest 2.4.2020.

oppfatningen blir alle bildene av såkalt mistenkelige flyutslipp forstått som akkumulerte bevis. Alle tekstene i materialet deler denne beskrivelsen av chemtrailsfenomenet, dermed kan måten chemtrails etableres som en realitet betegnes som et fiksert element i den narrative argumentasjonen for chemtrails. Til slutt har jeg vist hvordan rykteprosesser kan arter seg. Fine og Ellis omtaler rykter som en form for fokusert oppmerksomhet, en måte som folk som er i uavklarte situasjoner forsøker å gjøre mening av omgivelsene. Når flere forskjellige personer fokuserer på det samme fenomenet gir det en mulighet for å undersøke hvilke forklaringer som blir vurdert som plausible (jf. Fine og Ellis, 2010: 17–18). Her belyste jeg den konspirasjonskulturelt spesifikke måten å vurdere plausibilitet, og hvordan troverdighet blir styrket ved å knytte ubekreftede opplysninger opp mot dokumenterbare fakta (jf. Fine og Ellis, 2010: 53).

Kapittel 5: Narrativ analyse

I det forrige kapittelet viste jeg hvordan chemtrails blir etablert og argumentert for som et egenartet fenomen i kildematerialet. I dette kapittelet skal jeg se nærmere på forestillingene om de bakenforliggende årsakene for chemtrails, slik de blir formulert i kildematerialet. Hva forteller kildene om innholdet i chemtrails, hva som er deres funksjon, og hvem peker de ut som ansvarlige for å iverksette dem? Hvilke kronologier og kausale sammenhenger er det som skisseres for å forklare chemtrails? Analysen av de forskjellige forklaringene er delt tematisk. Først presenterer jeg forklaringer for hva chemtrails kan inneholde og hvilken funksjon de blir tenkt å tjene. Etterpå viser jeg hvem som pekes ut som de konspirerende aktørene og de forestillingene om hvordan disse er, som kommer til uttrykk. Forklaringene jeg legger frem er ikke en uttømmende oversikt over alle forklaringsvariantene som finnes i det tekstlige korpuset, men jeg har valgt å gjengi de som er mest fremtredende, og som tydeligst preger forestillingene av chemtrails.

Det er ikke noe problem å skille Chemtrails fra de normale Contrails, de har hver sine karakteristiske trekk [...] Hva formålet med Chemtrails er, eller hvem som står bak, vet vi ennå ikke. Chemtrails kan ha flere formål, som å svekke befolkningens helse, fremme HAARP-installasjoners yteevne, og å redusere himmelsikten (hvilket ifølge noen spekulasjoner kan være relatert til ankomsten av planeten Nibiru).²⁷

Sitatet ovenfor er hentet fra en artikkel som gjengir innholdet i bøkene *Makten bak makten* (2006) og *SOV, mitt lille Norge* (2008), publisert på *Nyhetspeilet* 24.2.09. Bøkene er ført i pennen av den pensjonerte journalisten og sakprosaforfatteren Per-Aslak Ertresvåg. Utgivelsene hans resonnerer med den norske konspirasjonskulturen. Spesielt på *Nyhetspeilet* er det flere intervjuer med Ertresvåg, og han blir referert til som en autoritet. Ertresvåg forsøker i bøkene å beskrive hvordan han mener at en hemmelig organisasjon i skjul er i ferd med å innføre globalt diktatur. Et av virkemidlene han hevder at den angivelige organisasjonen bruker for å nå dette målet er chemtrails. Måten bokomtalen gjengir Ertresvåg sin forklaring av chemtrailsfenomenet i sitatet ovenfor, er på mange måter illustrerende for hovedtendensene i måten materialet forklarer chemtrailsteorien. Først postulerer skribenten at det er uproblematisk å skille chemtrails fra normale flyutslipp. På denne måten signaliserer han chemtrails som et

²⁷ <http://www.nyhetspeilet.no/2009/02/bokanmeldelse-av-ertresvags-sov-mitt-lille-norge-2008/>
Besøkt 6.6.20.

innlysende faktum, som kan bli slått fast fordi det er mulig å observere det som et egenartet fenomen. Det er denne forestillingen jeg identifiserer som det fikserte elementet ved chemtrails som narrativ. Videre skriver skribenten at det derimot ikke er slått fast hvem som er ansvarlige for disse utslippene eller hvilken funksjon de har, noe som åpner for å spekulere i mulige forklaringer. Skribenten nevner tre mulige formål med chemtrails. Således viser skribenten fleksibiliteten som preger fortolkningsrommet av de bakenforliggende årsakene for chemtrails i det empiriske materialet denne masteroppgaven er basert på. Måten de mulige forklaringene for hva chemtrails brukes til blir gjengitt stikkordsmessig i sitatet, og er nokså typisk uttrykksform i materialet: «å svekke befolkningens helse, fremme HAARP-installasjoners yteevne, og å redusere himmelsikten (hvilket ifølge noen spekulasjoner kan være relatert til ankomsten av planeten Nibiru)». Disse stikkordene er implisitte fortellinger, som referer til forestillinger og fortellingskompleks som tilhører konspirasjonskulturen. Fortellingene blir vist til, uten at de blir gjengitt i sin helhet. Denne komprimerte måten å kommunisere komplekse fortellinger forenkler formidlingsprosessen for skribenten. Imidlertid gjør denne kommunikasjonsformen det i større grad nødvendig for leseren å besitte en spesifikk kulturell kompetanse for at disse gjengivelsene overhodet skal gi mening. Det blir opp til leseren å selv ta rede på innholdet i de fortellingene som det blir referert til (jf. Dyrendal og Emberland, 2019: 60).

Utover at argumentasjonen ved hjelp av impliserte fortellinger krever en innforstått leser, gir denne kommunikasjonsformen en vaghet ved innholdet som åpner leserens fortolkningsrom av innholdets mening. Når detaljer om saksforhold og utøvende subjekter blir utelatt fra fortellingen, står leseren mye friere til å fortolke det som er utelatt i overenstemmelse med egen verdensanskuelse. Dette bidrar til den fleksibiliteten som preger chemtrailsteorien, hvordan denne kan fortolkes inn i ulike områder og bli tilskrevet en rekke forskjellige aktører (jf. Dyrendal og Emberland, 2019: 60–61). Denne fleksibiliteten var spesielt tydelig for meg i mitt første møte med materialet. Dette etterlot meg med et inntrykk av at det fantes tallrike forskjellige forklaringer for chemtrails, både med tanke på funksjon, formål og ansvarlige aktører. Imidlertid viste det seg ved systematisk gjennomgang av materialet at det var et begrenset antall forklaringer som graviterte rundt én grunnforestilling, at en mektig konspirasjon er i ferd med å implementere globalt diktatur. Det jeg først oppfattet som et mangfold av forskjellige forklaringsmodeller viste seg å være ulike forestillinger om hvordan chemtrails kunne brukes for å oppnå målet om verdensherredømme. Samtlige av tekstene i materialet forholdt seg til et avgrenset repertoar av forklaringer, dette repertoaret så ikke ut til å endre seg nevneverdig med tanke på tidsspennet materialet dekker. På denne måten fremstår

det som at konspirasjonskulturen har risset opp en grense for hva det er rom for å ytre som mulige forklaringer for chemtrails, og at de forholder seg til en grunnforestilling om NWO.

Grunnfortelling og konspirasjonens omfang

Det tilhører sjeldenheten at chemtrails blir diskutert som et isolert fenomen i materialet. Det er en tydelig tendens i kildematerialet til at chemtrails blir forstått som en del av en omfattende operasjon som utføres av en mektig konspirasjon som forsøker å legge verden under seg i et strengt kontrollert verdensdiktatur, den såkalte NWO. I denne sammenhengen blir chemtrails forstått som kun ett av flere virkemidler som er iverksatt, som del av en enda større operasjon, for å oppnå målet om kontroll. De forskjellige forklaringsmodellene for chemtrails som formuleres i kildematerialet er ulike ideer om *hvordan* chemtrails brukes for å nå dette målet.

Barkun kategoriserer konspirasjonsteorier etter omfanget på den angivelige konspirasjonen, som kan strekke seg fra forklaringer rettet mot enkeltstående hendelser til forklaringsmodeller for verdens beskaffenhet (Barkun, 2013:5–6). Konspirasjonsteorier som gir konspirerende aktører ansvaret for en avgrenset hendelse, betegner Barkun som en hendelseskonspirasjon. Et eksempel på en hendelseskonspirasjon er konspirasjonsteorier om attentatet på president Kennedy. Konspirasjonsteorier som har et bredere mål, som oftest å vinne kontroll over et område, betegner Barkun som en systemkonspirasjon. De konspirerende aktørene blir antatt å bestå av en enkeltstående gruppes infiltrasjon og undergraving av viktige samfunnsinstitusjoner. Eksempler på systemkonspirasjoner er anklager som blir rettet mot jøder og frimurere. Enda bredere konspirasjonsteorier, som Barkun betegner som superkonspirasjoner, hevder at konspirasjonen består av et hierarkisk samarbeid mellom flere konspirerende grupper. Disse gruppene blir styrt fra toppen av en allmechtig og ond makt som manipulerer de konspirerende aktørene lengre nede i hierarkiet. Superkonspirasjoner fletter sammen hendelses- og systemkonspirasjoner, og tenderer til å absorbere nærmest alle konspirasjonsteorier inn i et mer og mer detaljert narrativ i et forsøk på å forklare alt. Superkonspirasjoner har vært i vekst siden 1980-tallet, og var dominerende samtidig som internett ble allmenngjort og har derfor fått stor utbredelse. Dette vises også tydelig igjen i materialet, der flere tester forsøker å gi vidtrekkende forklaringer av verdens forfatning. I disse blir chemtrails både forklart som forårsaket av den mektige konspirasjonen, men også brukt for å argumentere for at konspirasjonen er virkelig.

Skjult folkemord

En forestilling av hvordan chemtrails blir brukt av konspirasjonen for å nå målet om verdensherredømme er forklaringsmodellen som postulerer at chemtrails sprayer skadelige stoffer for å svekke befolkningens helse, med hensikt om å redusere verdens befolkning. Det finnes litt ulike versjoner av nøyaktig hvorfor konspirasjonen ønsker å redusere befolkningsmassen, men i store trekk dreier det seg om kontroll over jordens ressurser, og at konspirasjonen da lettere kan kontrollere den resterende befolkningen som vil utgjøre en slags slavekaste. Denne forklaringsmodellen er gjennomgående i kildematerialet. Den blir ofte gjengitt svært summarisk og stikkordsmessig, noe som signaliserer at kjennskap til denne planen er forventet kunnskap hos leseren.

Selv om det aldri er bevist at chemtrails inneholder noe annet enn kondens, er det historiske eksempler på at giftige kjemikalier i hemmelighet har blitt spredt med fly. Et eksempel på dette som ofte blir trukket frem i materialet, er det amerikanske militærets bruk av plantemiddelet «Agent Orange» under Vietnamkrigen, som ble sprayet fra fly for å fjerne blader på trær slik at fienden ikke kunne gjemme seg i tett vegetasjon. En bieffekt av operasjonen var at alvorlige helseplager og sykdommer rammet den utsatte lokalbefolkningen og amerikanske soldater. Bruken av denne typen plantegift ble forbudt ved Genèvekonvensjonen i 1977, men likevel blir dette og lignende eksempler brukt av kildene for å gi belegg for å påstå at det samme pågår i dag. Artikkelen «Tabu-oversikten for norske redaktører»²⁸, publisert på *Nyhetsspeilet* 10.3.2009, er det en oversikt over tema norsk presse ikke dekker fordi de angivelig er underlagt en sensur som «norske redaktører er blitt innprentet og slavisk følger»²⁹. Nummer seks på listen over tabubelagte emner er chemtrails. Her blir det amerikanske militærets bruk av Agent Orange beskrevet som et «pionerprosjektet for chemtrails som ble utprøvd i Sørøst-Asia under Vietnamkrigen». Artikkelen hevder at denne operasjonen gav det amerikanske forsvaret erfaring som gjorde at de skjønnte at chemtrails burde være mye mindre merkbare enn utslippene som inneholdt Agent Orange, for å unngå folkelige protester.³⁰

Artikkelen spekulerer i om en rekke helseplager som luftveisplager og allergier, og sykdommer som kols, kreft og Alzheimers kan skyldes eksponering for chemtrails. Chemtrails blir også knyttet opp mot den påståtte hudlidelsen Morgellons (Pearson et al., 2012), som kjennetegnes ved at tekstillignende fibre kommer ut av sår i huden: «Forøvrig er det 100% korrelasjon mellom forekomsten av Morgellons og chemtrails-spraying, mao. at alle

²⁸ <http://www.nyhetsspeilet.no/2009/03/tabu-oversikten-for-norske-redaktorer/>, besøkt 12.8.20.

²⁹ <http://www.nyhetsspeilet.no/2009/03/tabu-oversikten-for-norske-redaktorer/>, besøkt 12.8.20.

³⁰ <http://www.nyhetsspeilet.no/2009/03/tabu-oversikten-for-norske-redaktorer/>, besøkt 12.8.20.

Morgellons-ofre har utviklet symptomene etter å ha oppholdt seg i chemtrails-sprayedde områder».³¹ Hensikten med å sykeliggjøre befolkningen med å spraye dem blir forklart som en del av en pågående, skjult plan for å redusere store deler av verdens befolkning. En påstand som går igjen i materialet er at chemtrails er kun er ett av flere virkemidler som blir brukt i en pågående, skjult befolkningsreduksjon. En slik beskrivelse finnes i artikkelen «Skjult, kjemisk befolkningskontroll?», publisert på *Nyhetspeilet* 12.10 15. Denne artikkelen omtaler en aktivist som sultestreiker foran Vatikanet i protest mot det han mener å ha avslørt, nemlig «et langvarig og verdensomfattende depopulasjonsprogram som siden 1945 har vært i gang over hele verden»:

Problemene med uhemmet befolkningsvekst på en planet som har begrensede ressurser, er åpenbare. I stedet for opplysning, familieplanlegging og tilgang til prevensjon (som det for øvrig ikke var så mye av like etter krigen) valgte en den enkleste utvei, nemlig å bruke visse kjemiske stoffer i den hensikt å begrense befolkningstilveksten. Eliten som står bak denne agendaen, har først og fremst brukt WHO for å fremme den.³²

Artikkelen gir en oversikt over de virkemidlene som blir brukt i det påståtte depopulasjonsprogrammet. Denne listen består av en rekke konspirasjonsteorier om ulike forhold som angivelig påvirker dødeligheten eller fruktbarheten i befolkningen. Chemtrails blir forklart som aluminiumutslipp som forårsaker Alzheimers, og at dette er forklaringen for at stadig flere, og stadig yngre, får denne diagnosen. De andre virkemidlene som listes er fluor, som blir anklaget for å gjør mennesker mer føyelige og påvirker intelligensen negativt. Bruk av det hormonhermende stoffet Bisfenol A (BPA) blir anklaget for å svekke fruktbarhet: «få er vel klar over at en med fullt overlegg har introdusert slike stoffer i våre matvarer i den hensikt å svekke sædkvalitet og begrense fruktbarhet?». HIV og AIDS beskrives som «Metoden som er blitt valgt i utviklingsland hvor fluor og BPA distribusjon ikke er så lett å gjennomføre, er introduksjon av HIV viruset. Kan en ikke sørge for at det fødes færre, får en heller sørge for at flere dør tidlig....». I tillegg blir vaksiner, genmodifisert mat, WIFI og medisiner nevnt, uten at det forklares hvordan disse virker inn på fruktbarhet eller helse. De forskjellige påståtte virkemidlene som blir gjengitt refererer til andre kjente konspirasjonsteorier. Igjen ser vi hvordan det blir tatt i bruk impliserte fortellinger for å referere til en rekke komplekse narrativer i en komprimert form, noe som signaliserer at dette er forventet kunnskap hos leseren. Det

³¹ <http://www.nyhetspeilet.no/2009/03/tabu-oversikten-for-norske-redaktorer/>, besøkt 12.8.20.

³² <http://www.nyhetspeilet.no/2015/10/skjult-kjemisk-befolkningskontroll/>, besøkt 20.8.20.

samme gjelder måten artikkelen peker ut hvem som er ansvarlige for folkemordet. Artikkelen henviser til en elite som ikke presiseres nærmere, og at disse opererer gjennom Verdens helseorganisasjon (WHO). For at dette skal gi mening trenger leseren kunnskap om konspirasjonskulturens delte forestillinger om at internasjonale organisasjoner som for eksempel WHO ikke er hva de gir seg ut for, men i virkeligheten er fordekte instrumenter for konspirasjonens planer.

Overvåkning og kontroll

En annen forestilling om hvordan chemtrails blir brukt av konspirasjonen kommer til uttrykk i materialet som spekulasjoner om at chemtrails distribuerer nanoteknologi ment for å overvåke og kontrollerer mennesker. Dette blir forklart som et ledd i planen om å implementere et verdensomspennende diktatur der mennesker er fratatt all frihet og overvåkes konstant. Teknologien gis litt ulike betegnelser (for eksempel chip, smart dust, RFID) og beskrivelsen av teknologiens funksjon varierer. Den mest vanlige antagelsen er at det er en form for overvåkning, mens noen beskrivelser skisserer ukjent teknologi med mer vidtrekkende konsekvenser. Et eksempel på dette er å finne i artikkelen «Kong Harald -se opp», publisert på *Nyhetspeilet* 16.7.2010, som forsøker å belyse og diskutere de fleste forklaringene for chemtrails:

Chemtrails er en billig og effektiv måte å chippe hele planeten med smart dust [...]_De vil chippe deg, uansett om du får den frivillig i armen eller ufrivillig og uvisst inn gjennom lungene. Nano-partiklene finner hverandre i kroppen og danner større organismer, den får strøm av din kroppsfrekvens og kan drepe deg ved et tastetrykk.³³

Den uttrykte overbevisningen om at det eksisterer ukjent overvåkningsteknologi er et fortellingsmotiv som er kjent fra konspirasjonslitteratur, og har røtter i protestantiske millenarisme. Slektskapet på denne tradisjonen understrekes i artikkelen når den retorisk spør leseren «Du som folk flest vil ikke gå med dyrets merke i deg?». Dette spiller på forestillinger om Antikrist og fortolkninger av Johannes Åpenbaring. Dyret i åpenbaringen blir beskrevet som et merke som det i endetiden vil være påbudt å bære for å drive med handel, og mistanker har blant annet blitt rettet mot kontantløse betalingsløsninger og strekkoder Slike forestillinger

³³ <http://www.nyhetspeilet.no/2010/07/kong-harald-se-opp/>, besøkt 10.8.20.

har i jakten på å identifisere Antikrist utover 1900-tallet fokusert på teknologiske nyvinninger med potensiale for propaganda og overvåkning (Barkun, 2013: 45).

Chemtrails i klimadiskursen

Et annen tendens som tegner seg tydelig opp i materialet er forklaringer som tolker chemtrails i en klimakontekst. I denne konteksten blir chemtrails fortolket inn i en nærliggende og til tider overlappende konspirasjonsteori, klimakonspirasjonen. Denne hevder at klimaendringer ikke er virkelige, men at forskningsresultater er manipulert av en konspirasjon som vil bruke trusselen av klimaendringer som dekke for å innføre økt og strengere kontroll over befolkningen (Uscinski et al., 2017). Materialet preges av klimaskepsis, og flere tekster i materialet refererer til «Climategate»³⁴, «Climatehoax»³⁵ og «The Oregon Petition»³⁶, og fremhever at CO2 har en gunstig effekt på plantelivet.

Det er en utbredt forståelse i materialet av at klimamanipulasjon er ensbetydende med chemtrails (som forklart side 46–47). Imidlertid er denne forståelsen preget av en sterk mistro til det som blir oppgitt av forskere og myndigheter som den tiltenkte hensikten med klimamanipulasjon. Derimot blir klimamanipulasjon fortolket som en dekkoperasjon, og at den sprayingen som forespeiles med SRM-teknologien i virkeligheten tjener et annet og ondskapsfullt formål. En variant av en slik forståelse av klimamanipulasjon/chemtrails utpeker chemtrails som hovedårsaken for klimaendringer. Artikkelen «Kong Harald -se opp!»:

Co2 er bra for planeten [...]Det som er sikkert og bevist, er at «global dimming» aka «chemtrails» er helsefarlig og bidrar direkte til oppvarming av jorden ved at varmen ikke slippes ut om natten. Sommeren 2009 opplevde Norge hetebølge med 34 grader. I denne perioden tikket meldinger og bilder inn på mailboksen min – store deler av Norge

³⁴ Climategate referer til hacking av en server hos Climatic Research Unit ved Universitu of East Anglia i 2009. Tusenvis av e-poster og filer ble publisert på ulike nettsteder, og klimafornektene påsto at disse e-postene viste at forskeren manipulerte data og forsøkte å undertrykke kritikere, og at dette var bevis for at global oppvarming er en vitenskapelig konspirasjon. Dette er senere tilbakevist av faktasjekkere som mener klimafornekterne har feiltolket e-postenes innhold.

³⁵ Betegnelse på at global oppvarming er en vitenskapelig konspirasjon

³⁶ Oregon Petition er en underskriftskampanje som har vært i sirkulasjon siden 1998 som oppfordrer den amerikanske regjering om å avvise Kyoto-avtalen og lignende politikk. Kampanjen er organisert av lederen av Oregon Institute of Science in Medicine, en uavhengig forskningsgruppe. Ifølge nettsiden deres har den 31.000 signaturer, hvorav 9000 av dem hadde en PhD-grad, <http://www.petitionproject.org>, besøkt 29.9.20.

var dekket med kunstige slørskyer lagt ut av fly. Dette gjør at varmen blir fortrent nede på jorden.³⁷

Forklaringen på at klimaendringer skyldes CO₂-utslipp blir avvist med den gunstige effekten CO₂ har på planter. Derimot er det chemtrails som forårsaker global oppvarming, ifølge artikkelforfatteren, som argumenterer med egne erfaringer og observasjoner.

Med utgangspunkt i klimaskepsis og mistanken om at klimaintervensjon i hemmelighet allerede er iverksatt blir nærmest alt som vedrører klimasaken betraktet som mistenkelig i materialet. Store deler av materialet blir viet mistenksomme fortolkninger av klimarelaterte aktualiteter. Et eksempel på dette finnes i en artikkel publisert på *Nyhetspeilet* 30.1.20, «Klimamanipulasjon – fredelig teknologi eller hemmelig våpen?». Artikkelen diskuterer at klimabevegelsens mener at de store skogbrannene i Australia i 2019 skyldes global oppvarming. Artikkelen hevder derimot å ha tilgang til sensurerte kilder som forteller at brannene er påtent med laservåpen og om «observasjoner gjort av såkalte chemtrails i forbindelse med brannene i Australia. Disse gir ingen bevis, men åpner for at kjemikalier eller metaller slippes ut fra fly som gir tørke og egger flammene ekstra»³⁸. Videre forklarer teksten at: «Ekstremvær kan virke å være kunstig skapt og gjort om til angrep på mennesker og samfunn, fordekt som klimaforandringer. Disse oppfattes da naturlig nok som en trussel mot menneskeheten. Dermed har en etablert plattformen «problem-reaksjon-løsning». Den siste setningen inneholder frasen «problem-reaksjon-løsning». Det er en frase som dukker opp flere ganger i materialet. Frasen har sitt opphav hos den profilerte konspirasjonsteoretikeren David Icke, som er mest kjent for å ha fremmet en superkonspirasjonsteori hvor toppen av maktpyramiden er styrt av utenomjordiske, onde reptiler. Frasen beskriver hvordan han mener at verden styres i retningen de konspirerende aktørene ønsker ved å manipulere befolkningen. Metoden går ut på at de konspirerende aktørene iscenesetter en trussel, som for eksempel et terrorangrep eller naturkatastrofe. Disse krisene vekker en reaksjon i befolkningen som krever en løsning på de oppståtte problemene. De konspirerende aktørene introduserer løsninger som består av tiltak som fremmer en bevegelse mot et totalitært, globalt regime.»³⁹ Icke er en av dem som peker på at klimaendringer er et av disse problemene som er fingerte for å skape ønske om en løsning i befolkningen. For eksempel peker Icke ut FNs Agenda 21 som en av de løsningene som fører verden i retning av globalt diktatur. FNs Agenda 21 er en handlingsplan vedtatt i

³⁷ <http://www.nyhetspeilet.no/2010/07/kong-harald-se-opp/>, besøkt 10.8.20.

³⁸ <http://www.nyhetspeilet.no/2020/01/klimamanipulasjon-fredelig-teknologi-eller-hemmelig-vapen/>, besøkt 19.8.20.

³⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=wWXTW4RoZHK>, besøkt 22.8.20.

1992 for økt innsats for miljø- og utviklingsspørsmål, men i materialet har handlingsplanens navn funksjonen som en referanse til forestillingen om at en global konspirasjon innfører totalitært verdensdiktatur under dekke av miljøvern.

Forestillingen om skjult folkemord dukker også opp i tekster i materialet som diskuterer klimaspørsmålet. Et eksempel finnes i artikkelen «Den humpete veien til København»⁴⁰, publisert på *Nyhetspeilet* 23.11.2009. Artikkelen tar utgangspunkt i den forestående FN-konferansen om klimaendringer i København desember 2009, og hevder at «Avisene skriver stort sett bare at det skjer. I Nyhetspeilet kan du lære om de store perspektivene som dette møte representerer». Artikkelen blir rammet inn som en innføring i den egentlige motivasjonen for konferansen. En forklaring for konferansen som ikke finnes i etablerte medier. Artikkelen avviser at klimaendringer skyldes utslipp av klimagasser, og påstår i stedet at chemtrails og forskningsprogrammet High-frequency Active Auroral Research Program (HAARP) er de eneste antropogene faktorene i klimaligningen. Derimot hevder artikkelen at forklaringen av klimaendringer som menneskeskapt ble «funnet opp» av tenketanken Club of Rome, eller Romaklubben i 1991:

The Club of Rome har satset alle sine kort på å bevise at mennesket er selv skylden i alle av jordens «påståtte problemer». Jeg skriver «påståtte problemer» fordi de er faktisk fantasier oppdiktet på et Club of Rome møte i 1991. Det er her de fant ut hvilke problemer som de skulle si jorden sliter med og samtidig vise hvordan mennesket (overbefolkning) var fellesneveren for alle disse problemene [...] Menneskeskapt global varming er et tema som er uhyre viktig fordi den fører direkte til å peke på at mennesket – i sin essens er selve problemet. Denne påstanden er fordekt bak et slør av vitenskapelig «mumbo jumbo» som faktisk ikke har noen ting med vitenskapen å gjøre.⁴¹

Romaklubben er en internasjonal tenketank for forskere og byråkrater med hovedsete i Sveits, som ble opprettet i 1968.⁴² Deres første rapport, *Limits to Growth* (1972), var den første som satte globale miljøproblemer inn i en større sammenheng. I rapporten simuleres ulike fremtidsscenarioer under forutsetning av eksponentiell befolknings- og økonomisk vekst med utgangspunkt i jordens begrensede ressurser. Denne rapporten fikk mye oppmerksomhet og ble viktig for måten man tenkte om ressursbruk og bærekraftig utvikling. Den første utgaven av

⁴⁰ <http://www.nyhetspeilet.no/2009/11/den-humpete-veien-til-kobenhavn-del-1/>, besøkt 12.6.20

⁴¹ <http://www.nyhetspeilet.no/2009/11/den-humpete-veien-til-kobenhavn-del-1/>, besøkt 12.6.20.

⁴² <https://snl.no/Romaklubben>, besøkt 31.8.20.

denne rapporten inkluderer ikke variabler for klimaendringer, det er først i senere rapporter disse blir en del av modellene (Bjørkdahl, 2018: 163–179). I konspirasjonskulturen har rapportens fokus på mulige konsekvenser av uhemmet befolkningsvekst blitt fortolket som argumentasjon brukt for å legitimere en befolkningsreduksjon. Rapporten blir regnet som dokumentasjon på at det allerede er iverksatt et «stille folkemord». I artikkelen blir dette gjengitt som et historisk bakteppe for klimakonferansen som forklarer hva som er den virkelige hensikten med konferansen:

Mens de fleste godtroende mennesker tror at Miljø Konferansen i København er en viktig begivenhet for å fremme et bedre miljø, er dens faktisk agenda mye mørkere. The Club of Rome er en rådgivende organ til FN og den skal liksom være opptatt av å redde miljøet. Da den har identifisert menneskemassene som kilden til alle de farene som truer jorden har de utformet en tosidig plan som går ut på global kontroll over alle verdens ressurser, forvaltning av disse og en nedbefolkningsprogram som berører hele planeten.⁴³

Artikkelens påstår at klimakonferansen har en «mørkere» agenda enn den gir seg ut for, og knytter den opp til Romaklubben. Den hevder at Romaklubben utformet en plan for å oppnå kontroll over verdens ressurser og drepe store deler av verdens befolkning. Denne forståelsen av Romaklubbens publiseringer går igjen i materialet, og settes i forbindelse med IPCC og FN

Kontroll over vær og naturkrefter

En annen tydelig tendens i materialet er forklaringsmodeller for chemtrails som knytter dem opp til forskningsprogrammet High-frequency Active Auroral Research Program (HAARP). Dette er et forskningsprogram som studerer fysiske prosesser i de høyeste delene av atmosfæren. Forskningsprogrammet har en forskningsinstallasjon i Alaska på et område på 130 mål med 180 antenner som sender varme opp i mindre regioner av ionosfæren og observerer effektene⁴⁴. Programmet som ble opprettet i 1990, er et samarbeidsprosjekt mellom University of Alaska Fairbanks, US Air Force og US Navy. De sistnevnte hadde interesse av programmet for å undersøke egenskaper ved ionosfæren som kan påvirke militære- og sivile kommunikasjon- og navigasjonssystemer, men forlot programmet i 2014. Nå blir HAARP eid

⁴³ <http://www.nyhetsspeilet.no/2009/11/den-humpete-veien-til-kobenhavn-del-1/>, besøkt 12.6.20.

⁴⁴ <https://www.gi.alaska.edu/facilities/haarp>, besøkt 6.6.

av University of Alaska Fairbanks alene. Forskningsprogrammet er ikke gradert, og har en årlig «åpen dag» hvor interesserte kan få omvisning på forskningsbasen. Likevel er HAARP et mye diskutert og sagnomsust tema i konspirasjonskulturen. Opphavet til spekulasjonene har sannsynligvis utspring i forskningsartikkelen «Weather as a Force Multiplier: Owning the Weather by 2025» (House et al, 1996), som ble produsert for det amerikanske flyvåpenet. Denne artikkelen spekulerer i muligheten for å bruke teknologier som HAARP til å modifisere været og benytte det som våpen. De artiklene i materialet som omtaler HAARP beskriver det som et skalkeskjul for andre aktiviteter enn de som forskningsprogrammet selv oppgir. Spekulasjonene om hva HAARP-anlegget er kapabelt til strekker seg vidt, fra å kontrollere vær og naturkrefter til å kontrollere tanker. Chemtrails blir forstått som et slags tilbehør til HAARP, som øker HAARP sin yteevne. Artiklene «Hva har skjedd med været?» del 1. og 2, publisert på *Nyhetsspeilet* i 2014 ⁴⁵, forklarer hvordan været angivelig kan kontrolleres og beskriver måten chemtrails og HAARP virker sammen på slik:

«[...]dette er missilforsvar/Star Wars teknologi, hvor et meget effektivt våpen kamoufleres som «forskning». Når det kombineres med partikler som gis elektrisk ladning, kan HAARP blant annet slå ut fiendens kommunikasjons systemer. En av de godt skjulte hensiktene med spredning av elektrisk ladede nanopartikler, dvs. chemtrails, er at HAARP da kan anvendes som våpen».

Det blir ikke forklart nøyaktig hvordan, men det blir sagt at i tospann kan chemtrailsutslipp og HAARP-anlegget kontrollere været, og at denne muligheten brukes som våpen. Artikkelen beskriver hvordan dette kan gå for seg:

Ved å kontrollere været ved hjelp av HAARP og chemtrails, kan det brukes som makt middel, dvs. både som våpen og som trussel overfor land som stritter i mot USAs politikk og ønsker (...)Det å påføre et land som ikke tjener ens (USAs) interesser en oversvømmelse, en tørkekatastrofe eller et jordskjelv kan heller aldri bevises, med andre ord: en vil alltid slippe unna. Snedig, ikke sant?⁴⁶

⁴⁵ <http://www.nyhetsspeilet.no/2015/05/hva-har-skjedd-med-vaeret-del-1/>, besøkt 6.6

⁴⁶ <http://www.nyhetsspeilet.no/2015/06/hva-har-skjedd-med-vaeret-del-2/>, parentes i originaltekst, besøkt 6.6

Artikkelen skisserer altså opp at kombinasjonen av HAARP og chemtrails kan kontrollere vær og naturkrefter og utløse ekstremvær og naturkatastrofer. Dermed kan de brukes strategisk i konflikter.

Utover forestillingen om å bruke chemtrails og HAARP som våpen, blir det spekulert i materialet om økonomiske interesser ved fremtidige markeder som muligheten for å kontrollere været kan gi. I «kong Harald, se opp!» skisseres to markeder som kan påvirkes med å bruke chemtrails, markedet for jordbruksprodukter og oljemarkedet. Artikkelen spekulerer i om jordbrukskonsernet Monsanto, som ifølge teksten har utviklet «genmanipulerte frø som tåler tøffe vilkår og ekstremvær»⁴⁷, har interesse av at vær manipuleres med chemtrails slik at de kan skaffe seg større markedsandeler. Monsanto Company var et amerikansk konsern som produserte en rekke kjemiske og farmasøytiske produkter, før det rundt 1990-tallet rettet seg mot bioteknologi og ble ledende i utvikling og produksjon av frø for avlinger. I denne perioden fikk selskapet negativ oppmerksomhet rettet mot seg av to grunner. Den ene var opposisjon mot at Monsanto fremmet bruk av genetisk modifiserte organismer (GMO). Videre fikk selskapet kritikk for å bruke kjemikalier som antas å gi helseplager, og i 2010 fikk selskapet flere søksmål rett mot seg på bakgrunn av påstander om at ugressmiddelet deres «Roundup» forårsaket kreft. I 2018 ble Monsanto kjøpt opp av det tyske kjemi- og farmasiselskapet Bayer, og opphører å eksistere som en enhet. Samme året faller dommen i den første Roundup-relaterte rettssaken som gir anklager medhold, og Bayer går med på å betale over 10 milliarder dollar i erstatningskrav. Samme artikkel spekulerer om klimaendringer er skapt med chemtrails for å smelte polis og gjøre tilgjengelig nye oljefelt for utvinningsformål: «Forsøker de å smelte nordpolen ettersom oljeselskaper har funnet massive oljefelt under isen?»⁴⁸. Oljeproduksjon er preget av store, multinasjonale aktører med enorm avkastning og har stor politisk innflytelse. Det er også en næring som er heftet med å ta lite hensyn til omgivelsene med tanke på forurensing.

De fremtidige markedene som blir skissert i materialet er styrt av mektige aktører med stor innflytelse på økonomi og politikk, og er således representanter for storkapitalen. Dette er aktører som har mulighet til å påvirke politiske beslutningsprosesser og opinionen for å oppnå fordeler. Innflytelse og rikdom er de to hovedtrekkene som er felles for de konspirerende aktørene som blir peket ut og beskrevet i materialet, og det er forestillinger om disse aktørene som presenteres videre i dette kapittelet.

⁴⁷ <http://www.nyhetsspeilet.no/2010/07/kong-harald-se-opp/>, besøkt 10.8.20.

⁴⁸ <http://www.nyhetsspeilet.no/2010/07/kong-harald-se-opp/>, besøkt 10.8.20.

Hvem kan stå bak?

Så langt i dette kapittelet har jeg beskrevet et repertoar av forklaringsmodeller for hvilke hensikter som chemtrails blir hevdet å tjene. Nå retter jeg fokuset mot hvem som blir pekt ut som ansvarlige for å iverksette den angivelige chemtrailssprayingen, samt forestillingene om hvordan disse er, som blir artikulert i materialet. De konspirerende aktørene er konspirasjonsfortellingenes handlende subjekter, og det er deres intensjoner som driver handlingsforløpet fremover. Derfor kan beskrivelsene av de konspirerende aktørene bidra til å kaste lys over de forestillingene som ligger til grunn for den fortellingsbaserte argumentasjonen i materialet. De kronologiene og kausalitetene som blir skissert som forklaringer for chemtrails innbefatter også gjengivelser av forestillinger om årsak og virkningsforhold som eksisterer i menneskers sinn (jf. Kjus, 2009: 52). I materialet er det en tendens til at argumentasjonen for chemtrails legger vekt på forestillinger om hvordan de konspirerende aktørene er. De blir tillagt egenskaper, ressurser og karaktertrekk som blir lagt til grunn for å mentalisere hvordan det er sannsynlig at disse tenker og agerer. Disse resonnementene blir brukt for å underbygge troverdigheten til de kronologiene som tekstene etablerer.

I korpuset er det et mangfold av grupper og enkeltpersoner som blir utpekt som medlemmer av konspirasjonene, og alle deler de fellestrekket at de tilhører det øvre samfunnssjiktet innenfor ulike samfunnsområder. Både økonomiske, politiske, religiøse, kulturelle og mediale aktører blir anklaget for sin delaktighet i en ondskapsfull og hemmelig kabal. Antropologen Véronique Champion-Vincent mener at hun ser en endring i mønstre for hvem konspirasjonsteorier identifiserer som konspirasjonens medlemmer. I følge Champion-Vincent har anklager om konspirasjon tidligere i større grad blitt rettet mot dem som sto utenfor fellesskapet. Disse kunne typisk være minoriteter, avvikende grupper eller fremmede nasjoner (Champion-Vincent, 2005: 106–107). Imidlertid er det nå en økende tendens til at konspirasjonsanklager rettes mot samfunnets elite. Slike anklager er ikke nye, men forskjellen fra tidligere forestillinger om ondskapsfulle eliter er at de i dag er mye mer fremtredende og komplekse (Champion-Vincent, 2005: 108–109). Igjen vender jeg tilbake til artikkelen «Den humpete veien til København», som i dette sitatet forsøker å gi et bilde av konspirasjonens medlemmer og organisering:

Denne verden er ikke styrt gjennom statsledere selektert av befolkningen. Kun en liten indre sirkel har den fulle oversikten av en kompartmentalisert organisasjon som knytter hele systemet sammen. Her er det kun de rikeste og mest innflytelses sterke som får være med [...] De som virkelig forvalter makten i storsamfunnet er lite glade for publisitet. Det er en politikers plass. De skal ta oppmerksomheten vekk fra de virkelige

maktøverne slik at de kan styre i fred og ro. Disse menneskene påberoper seg retten til å tvinge frem sin agenda over hodet på oss alle⁴⁹

Sitatet ovenfor er hentet fra artikkelen «Den humpete veien til København». Den forståelsen av hvor den reelle makten i samfunnet befinner seg som kommer til uttrykk er utbredt i materialet. Artikkelen hevder at de virkelige maktøverne er en liten gruppe rike og innflytelsesrike mennesker som opererer i det skjulte, og folkevalgte politikere er i realiteten uten innflytelse. Setningen «Kun en liten indre sirkel har den fulle oversikten av en kompartmentalisert organisasjon som knytter hele systemet sammen» viser at teksten forstår de konspirerende aktørene som et hierarkisk organisert nettverk av organisasjoner som styres fra toppen. Begrepet «kompartmentalisert» er en anglisisme av «compartmentalization», som er vanlig å bruke i konspirasjonslitteratur for å forklare maktstrukturer. Begrepet brukes for å forklare hvordan et stort nettverk av forskjellige organisasjoner og personer kan være tilknyttet konspirasjonen, uten å nødvendigvis samarbeide direkte, eller kjenner til de andre medlemmene av konspirasjonsnettverket. Artikkelen illustrerer hvordan den forstår maktstrukturen innad i konspirasjonen med en illustrasjon:

Bilde hentet fra *Nyhetspeilet*⁵⁰

⁴⁹ <http://www.nyhetspeilet.no/2009/11/den-humpete-veien-til-kobenhavn-del-1/>, besøkt 12.6.20.

⁵⁰ <http://www.nyhetspeilet.no/2009/11/den-humpete-veien-til-kobenhavn-del-1/>, besøkt 12.6.20.

Illustrasjonen identifiserer de ulike konspirerende gruppene og viser hvordan de er organisert. Seks sirkler omringer en større sirkel i midten, og piler mellom dem angir hvem som samarbeider med hvem. De flankerende sirklene identifiserer gruppene FN, Council of Foreign Relations (CFR), Bilderbergergruppen, Club of Rome, Royal Institute of International Affairs og Den Trilaterale Kommissjon (DTK) (se nærmere beskrivelser i vedlegg side 101). Bortsett fra FN kan det ikke regnes som allmennkunnskap å ha kjennskap til de andre gruppene. Felles for disse gruppene er at de alle består av medlemmer fra ulike deler av øverste samfunnssjikt. Dette er grupper som fremmer multilaterale forbindelser og som regnes for å ha stor politisk innflytelse. Det er med andre ord ikke så vanskelig å forestille seg at det kan forekomme samarbeid om påvirkning av politisk makt blant disse organisasjonene. Dersom noen skulle ha mulighet til å påvirke politiske beslutninger i det skjulte, har disse gruppene midler og kontakter til å gjøre nettopp dette. Disse gruppene er blant dem som oftest pekes ut som konspirerende aktører i tekstene jeg har undersøkt. Sirkelen i midten av illustrasjonen angir maktens øverste instans, her identifisert med betegnelsen *The Round Table*. Artikkelen nøyer seg med å beskrive *The Round Table* som «den indre sirkelen», som har full oversikt over konspirasjonens aktører og virke, men beskriver ikke nærmere hvem som befinner seg i maktens sentrum. Forståelsen av hvordan de konspirerte aktørene er organiserte som blir beskrevet her er tydelig inspirert av forestillingen om superkonspirasjoner som forgreiner seg utover de fleste samfunnsfelt.

Forestillinger om de konspirerende aktørene

Karakteristikkene av de konspirerende aktørene i materialet gir uttrykk for forestillinger om mennesker med grenseløse ressurser og ondskap. En slik beskrivelse finnes i artikkelen «Hva skjedde med været -del 2». Denne artikkelen forsøker å forklare hvem som står bak chemtrails, og beskriver forestillinger om disse personenes karakter:

[...] karakterforstyrrelsen sosio eller psykopati, [er] svært utbredt både hos den finansielle eliten og faktisk også blant amerikanske presidenter [...] Disse personene som i stor grad mangler både medfølelse og samvittighet, er besatt av et ønske om å ha makt og kontroll. Kontroller en været beruses en av gude-lignende makt!»⁵¹

I dette sitatet tegnes det opp et nærmest karikert skurkebilde av de som artikkelen holder ansvarlige for chemtrails. De blir påstått både mentalt forstyrrede, uten samvittighet og utelukkende motivert av makt. Når en slik forståelse av disse aktørene ligger til grunn, fremstår

⁵¹ <http://www.nyhetsspeilet.no/2015/06/hva-har-skjedd-med-vaeret-del-2/>, besøkt 6.6.20.

ikke anklagene om at disse ønsker å kontrollere været som urimelige. Det gir en plausibilitet til at det må være nettopp disse aktørene som er tilstrekkelig moralsk korrumperte til å kunne utføre slike ondsinnede handlinger. En annen tendens som tegner seg opp i materialet er å tillegge de konspirerende aktørene hemmelig kunnskap og tilgang til ukjent teknologi. Denne forestillingen bidrar også til å forklare det ulogiske ved å spraye substanser som også kan skade dem selv. Dette adresseres eksplisitt i artikkelen «Utrolige patenter fra Amerika», publisert på *Nyhetspeilet* 18.7.09:

Mange stiller seg kritisk til mine artikler om chemtrails. Spørsmålet jeg har fått høre flest ganger gjennom tiden er: «Hvordan skal de som står bak dette beskytte seg mot dette når de gjør det over seg selv»? [...] Bilderbergerne bader i luksus og er fullt klar over hva de påfører verden. De har ingen frykt og er ikke redd for virus, bakterier eller hva det nå enn skulle være. Hvorfor skulle de være det? [...] Eliten har sine egne metoder for å passe på seg selv og sine⁵²

Artikkelen gjør ikke rede for hvilke metoder eliten angivelig har for å beskytte seg og sine, men gir likevel tydelig uttrykk for en forestilling om at konspirasjonen sitter på kunnskap og teknologier som blir holdt skjult for allmennheten. Beskrivelsene av de konspirerende aktørene som preger tekstkorpuset har påfallende likhetstrekk med de beskrivelsene Hofstadter observerte i 1964.

he is a perfect model of malice, a kind of amoral superman-sinister, ubiquitous, powerful, cruel, sensual, luxury-loving produced [...] Very often the enemy is held to possess some especially effective source of power: he controls the press: he has unlimited funds: he has a new secret for influencing the mind (brainwashing): he has a special technique for seduction(Hofstadter, 1964:85)

Siden materialet i liten grad fokuserer på tekniske bevis, er påstandenes plausibilitet i stor grad avhengig av beskrivelsene av de konspirerende aktørene blir akseptert av leseren. Det er disse beskrivelsene som sannsynliggjør at det faktisk er mulig å drive med chemtrailsspraying i den skalaen som det blir hevdet i materialet.

Oppsummering

I motsetningen til etableringen av chemtrails som fenomen, som uttrykkes tilnærmet identisk i materialet, er det ulike versjoner av forklaringene for de bakenforliggende årsakene for den angivelige sprayingen. Således tolker jeg det som at chemtrailsteorien som narrativ består av

⁵² <http://www.nyhetspeilet.no/2009/07/noen-utrolige-patenter-fra-amerika/>, besøkt 15.10.20.

et fiksert og et fleksibelt element, men at begge elementene må være tilstede for å være et fullstendig konspirasjonsnarrativ. Imidlertid ser det ut for at det er en form for konsensus i materialet om et mindre antall forklaringsmodeller for chemtrails som det er akseptabelt å fremsette i disse nettkontekstene. Materialets datering strekker seg fra 2009 til 2020, og i denne perioden ser det ut for at de ulike forklaringene har holdt seg noenlunde stabile. Det er noen forklaringer som er knyttet opp mot forestillinger i forbindelse med slutten på Maya-kalenderen som gikk ut i desember 2012. Disse forklaringene er det naturlig nok ikke mye fokus på etter denne datoen passerte. Ellers later det til at fokuset på knytte chemtrailsfortellingen opp mot klimadiskursen har økt, i takt med fokuset på klima i samfunnet forøvrig.

Forestillingene om chemtrails som kommer til uttrykk i materialet kanalisierer hvordan skribentene fortolker disse flyutslippene. På denne måten gir ryktene innblikk skribentenes frykt, verdier og forestillinger som ligger til grunn for de ryktene som kommer til uttrykk. (jf. Fine og Ellis, 2010: 17). Disse blir undersøkt nærmere i kapittel 7 som undersøker patosargumentasjonen i materialet.

Kapittel 6: Troverdighet fra outsiderposisjon

I de foregående kapitlene undersøkte jeg hvordan tekstene i materialet forsøker å argumentere for at chemtrails er en realitet gjennom å bruke narrative grep for å appellere til lesernes fornuft og logikk. Store deler av logosargumentasjonen for chemtrails i siste instans er fundert på angivelig hemmelig informasjon, fordi sannheten holdes skjult av konspirasjonen. Av den grunn avhenger argumentasjonen i stor grad av troverdigheten til den som fremsetter påstandene om chemtrails. For at denne argumentasjonen skal være effektiv, har det betydning hvorvidt leseren har tillitt til den som fremsetter påstanden. Derfor spiller den retoriske argumentasjonsmodusen etos avgjørende rolle. I dette kapitlet skal jeg undersøke nærmere de måtene etos blir formulert i materialet, i et forsøk på å peke ut noen av hovedtendensene i materialets sannhetsretorikk i argumentasjonen for chemtrails.

Etos er den retoriske argumentasjonsformen som dreier seg om de trekkene ved talerens karakter som har innvirkning på tekstenes troverdighet (Oring, 2008: 130). I mange talesituasjoner er det liten anledning for å etterprøve de påstander som blir fremsatt, og i slike tilfeller er en vanlig strategi for å vurdere påstandenes sannhetsverdi å vurdere påstandenes opphav som troverdig eller ikke (Mral og Karlberg, 1998: 31). I materialet er det spesielt utfordrende for leseren å etterprøve påstandene om chemtrails, både fordi mye av det som blir påstått er basert på fagkunnskap som krever forståelse av fagområder som ikke er allmennkunnskap, og fordi forklaringene til sist alltid ender opp med å basere seg på angivelig informasjon som holdes skjult av konspirasjonen. Dermed er det rimelig å anta at leseren i stor grad vil vektlegge vurderinger av talerens troverdighet i vurderinger av påstandenes sannhetsverdi.

Ifølge språkfilosofen H. Paul Grice (referert til hos Oring, 2008: 129) er et av prinsippene for åpen og ærlig kommunikasjon at vi kun sier det som vi tror er sant. Dette impliserer at med mindre noe signaliserer det motsatte blir det som sies forstått som sannferdig. De tekstene jeg har nærlest inntar alle en overbevist posisjon med tanke på chemtrails, og vurderer beskrivelsene av dem som sannferdige og adekvate beskrivelser av virkeligheten. Likevel viser tekstenes talere at de er klar over at disse vurderingene står i opposisjon til allmenn fortolkning av virkeligheten. Innbefattet offisielle forklaringer av hendelser og forhold, fremsatt av konvensjonelle kunnskapsinstitusjoner eller andre institusjoner eller personer med høy sosial status som tradisjonelt gir autoritet. Denne opposisjonen er en del av kosmologien som ligger til grunn for konspirasjonskulturen. Derfor er det i konspirasjonsorientert kontekst «det etablerte» som signaliserer manglende troverdighet. Siden taleren er klar over at hens påstander

er motstrøms, legger hen vekt på å utforme et etos som fremhever meningsmotstanderens manglende troverdighet, for så å etablere seg selv som motsatsen. Hovedtrekkene i måten etoset blir formulert i materialet er ved å diskreditere meningsmotstanders troverdighet, fremheve visse trekk ved sin egen karakter og å autorisere egne påstander ved å henvise til autoriteter.

Outsider-posisjon

Talerens troverdighet avhenger til en viss grad av hens sosiale posisjon, og tradisjonelt medfører posisjoner relatert til etablert kunnskap en sosial status som innnyder troverdighet til talerens påstander (Oring 2008: 131). I materialet er dette snudd om fullstendig. Tilknytning til etablert kunnskap og konvensjonelle institusjoner for kunnskapsproduksjon har diskrediterende virkning på talerens troverdighet. Dette er i tråd med kosmologien som ligger til grunn for materialet. Denne mistenksomme persepsjonen av etablert kunnskap og dens institusjoner, utgjør en stor del av fundamentet for måten talerne formulerer etos i materialet. De mistenkeliggjør sine opponenter som er tilknyttet kunnskapsinstitusjoner, for så å posisjonere seg selv som deres motpart. På den måten skisserer hen opp sin egen identitet ved å vise til hva hen *ikke* er. Det at taler er på utsiden av etablissementet, og ikke innehar etablert kunnskap eller har forbindelser med konvensjonelle kunnskapsproduserende institusjoner, blir i seg selv brukt som en faktor som styrker talerens troverdighet. Denne måten å formulere sitt etos på artikuleres i bloggposten «Chemtrails er en forbrytelse mot menneskeheten», publisert på bloggen *Jostemikk* 14.12.14. Utdraget er hentet fra innledningen til den første, i en serie av fem, lengre bloggposter som diskuterer chemtrails.

Chemtrails er en forbrytelse mot menneskeheten

Sånn er det med den saken. Dessverre er dette en sak som folk flest skyr som pesten. Årsakene til det kan være mange. Generell hjernedødhet, feighet, eller muligens en inndoktrinert panikk for å holde fast ved en tanke om problemstillinger som av MSM i tiår har blitt kalt ville konspirasjonsteoier.⁵³

Den dramatiske anklagen mot chemtrails i overskriften blir fulgt opp av den første setningen i brødteksten. Her konstaterer bloggeren kort: «Sånn er det med den saken». Setningen mangler et uttalt talesubjekt, bekræftelsen viser ikke tilbake til noe subjekt. Ved å formulere seg på denne måten trekker tekstens taler fokuset bort fra sin egen stemme som uttaler sine egne vurderinger.

⁵³ <https://www.jostemikk.com/chemtrails-er-en-forbrytelse-mot-menneskeheten/>, besøkt 25.9.20

Dermed signaliserer innlegget retorisk at anklagen er basert på objektiv kunnskap, og ikke bloggerens subjektive vurdering. I den påfølgende setningen: «Dessverre er dette en sak [chemtrails] som folk flest skyr som pesten», setter taleren ord på en erkjennelse av at folk flest ikke er opptatt av chemtrails, men aktivt unngår temaet. Taleren forklarer motstanden mot temaet chemtrails med svakheter ved «folk flest». Disse mangler, i følge taleren, begavelse og mot, eller at de er påvirket av indoktrinering som gjør dem ute av stand til å reflektere over ideer som blir gitt betegnelsen konspirasjonsteorier av etablerte medier.⁵⁴ Ordvalgene taleren velger for å beskrive «folk flest» signaliserer forakt. Ved å generalisere sine egne påstander om chemtrails, og sette dette i relieff mot talers foraktfulle beskrivelser av en mindre reflektert allmennhet, påstår taleren implisitt at hen er det motsatte av mangelfull. Taler er i motsetning til «folk flest» begavet, modig og upåvirket av indoktrinering fra etablerte medier. På denne måten fremstiller hen seg som spesielt oppvakt og analytisk. Det vil dermed også si at hen er en som kan se de skjulte sammenhengene som ikke alle andre kan få øye på.

Talers karakter

Når taler formulerer sin troverdighet med forankring i en posisjon som fra et allment perspektiv betraktes som marginalt, er det avgjørende at hen fremhever attributter ved sin egen identitet som styrker hens troverdighet for å lykkes med sin argumentasjon. I materialet er det spesielt to karaktertrekk som det blir lagt vekt på i tekstene, dømmekraft og talers risiko ved å ytre seg.

Når en taler forsøker å påvirke troverdigheten i kraft av sin egen karakter, for påstander som beveger seg i grenselandet mellom det plausible og sannsynlige, er det å utvise god dømmekraft det viktigste (Oring, 2008: 135). Det er en tydelig tendens i materialet at talerne forsøker å møte forventede utfordringer fra leseren ved å fremstille seg selv som en som har gode vurderingsevner. En typisk måte dette blir gjort på er at taleren rammer inn sin mistenksomhet ovenfor det etablerte som selvstendig og rasjonell autoritetskritikk. De mest eksplisitte formuleringene av talernes etos i materialet er i talernes presentasjoner av seg selv, enten i bylines eller presentasjonssider på nettstedene. På bloggen *Jostemikk* er det et horisontalt banner øverst på nettsiden med en meny som linker til forskjellige sider på bloggen. Blant annet linken titulert «Om meg», som leder til en side med en tekst med samme tittel. Hensikten med teksten er å etablere bloggerens, og dermed bloggens, troverdighet.

⁵⁴ MSM er et akronym for mainstream media, som oversatt til norsk tilsvarer etablerte medier eller redaktørstyrte medier.

Om meg

Bloggen er ment som et supplement for interesserte der det politiske og økonomisk infiserte gammelmedia og akademia svikter. Med få men hederlige unntak, er alle artikler skrevet av meg. Dette fører til at det fra tid til annen kan bli langt mellom hver gang jeg publiserer noe.

Jeg forsøker etter beste evne å vise at alt henger sammen med alt, fra menneskets tidligste kjente historie og fram til i dag. Regn med at jeg tar feil fra tid til annen, men jeg kan forsikre om at jeg ikke gjør det med vilje. Kommentarfeltet er åpent under alle mine artikler. Dette gir leserne og meg selv mye ekstra kunnskap, og har også ført til at jeg har måttet rette opp i feil jeg har begått. Dette er det beste med hele bloggen. Vi må alle lete etter sannheten om vårt samfunn og vår historie, og dette må være selve hovedmålet. Det er tvilsomt om sannheten noen gang vil bli funnet, men gjør vi en ærlig innsats, kan vi i heldige øyeblikk komme ganske nær dette utrydningstruede fenomenet⁵⁵

Det første taleren gjør er å posisjonere seg som et alternativ til «gammelmedia» og akademia, som diskrediteres med en generell påstand om at de er korrumpert av økonomiske og politiske interesser i en slik grad at de «svikter». Samtidig forsøker taleren å trekke leserne inn i denne mistenksomme posisjonen ved å presisere at bloggen henvender seg til «interesserte». I denne konteksten fortolker jeg det som et forsøk på å skape et fellesskap mellom taleren og lesere som interesserer seg for tema som marginaliseres i konvensjonelle kontekster. Denne måten å skape en opposisjon mellom seg selv og etablissementet, er illustrerende for en tydelig tendens for hvordan konversasjonsnormer arter seg annerledes i materialet. Mistenksomheten fungerer som en ad hominem-argumentasjon. Som konsekvens svekkes kvalitetsmaksimen som en kulturell kontrakt mellom deltagere i kommunikasjonen, med unntak av for taleren selv. Taleren er, på grunn av sin karakter, fritatt fra denne mistenksomheten: «Jeg forsøker etter beste evne å vise at alt henger sammen med alt, fra menneskets tidligste kjente historie og fram til i dag». Taleren oppgir sin intensjon om å gjøre sitt ytterste for å avdekke hittil ukjente sammenhenger. Implisitt i denne formuleringen er en påstand om at hen er til å stole på, fordi hen gjør sitt beste, i motsetning til konvensjonelle kunnskapskilder som er korrumperte, og dermed upålitelige. Taleren kommenterer sin egen intensjon og evner ved å poengtere muligheten for at hen kan komme til å publisere feilaktige påstander, men forsikrer samtidig leserne om at «jeg ikke gjør det med vilje». Kommentaren uttrykker talerens erkjennelse av at hen ikke besitter komplett kunnskap eller oversikt, og signaliserer at taleren har en oppriktig hensikt om å formidle

⁵⁵ <https://www.jostemikk.com/om-meg/>, besøkt 25.9.20

sannferdige påstander og beskrivelser av virkeligheten. Samtidig tilkjenner taleren at dette er vanskelig. Derfor er eventuelle feil, ifølge hens selv, «ærlige» feil, som ikke er gjort for å forlede leseren. Taleren viser på denne måten at hen har tilstrekkelig dømmekraft til å forstå at hen ikke har den fulle og hele oversikten, og at det derfor er mulig at hen kan ta feil. (jf. Oring, 2008: 137). Igjen vender taleren seg mot leseren og forøker å etablere et fellesskap ved å vise til hensikten med kommentarfeltet under blogginnleggene:

Kommentarfeltet er åpent under alle mine artikler. Dette gir leserne og meg selv mye ekstra kunnskap, og har også ført til at jeg har måttet rette opp i feil jeg har begått. Dette er det beste med hele bloggen. Vi må alle lete etter sannheten om vårt samfunn og vår historie, og dette må være selve hovedmålet.⁵⁶

Talerens beskriver kommentarfeltets funksjon som et sted hen og leserne kan kommunisere og i fellesskap lete seg frem til sannheten. Dette er en måte for taleren å vise seg ydmyk på. Hen fremstiller seg på denne måten som åpen for alternative forklaringer og justeringer. Dette signaliserer at taleren har god dømmekraft og kan forholde seg rasjonelt til nye, motstridende data (jf. Oring, 2008: 136). Taleren understreker dette ved å betegne muligheten for utvekslinger i kommentarfeltet som «det beste med hele bloggen». I den neste setningen skifter taler fra å skrive i første person entall til første person flertall. Med dette skiftet trekker hen leserne inn i sitt eget prosjekt: «Vi må alle lete etter sannheten om vårt samfunn og vår historie, og dette må være selve hovedmålet». Ved å karakterisere sannheten som et utrydningstruet fenomen skaper hen et bilde av at det er noe viktig som er i ferd med å gå tapt, og at jakten på sannheten haster. Dette eksempelet viser hvordan skribenten forsøker å påvirke troverdigheten for sine ytringer ved å fremheve sin intensjon, som er å avdekke og formidle sannheten om chemtrails til så mange som mulig. Eksempelet er illustrerende for en tendens i materialet til at skribentene gir uttrykk for at de betrakter publiseringen av tekstene sine som en del av et folkeopplysningsprosjekt. Målet med formidlingen av opplysninger om den trusselen chemtrails angivelig utgjør er at det skal føre til at chemtrailssprayingen blir stanset. Det er imidlertid få beskrivelser av hvordan de skal oppnå dette med informasjonsarbeidet, utover vage formuleringer om «folkelig protest» og «mobilisering av grasrota».

⁵⁶ <https://www.jostemikk.com/om-meg/>, besøkt 25.9.20

Vilje til risiko

Dersom en taler risikerer noe ved å fortelle, som sitt rykte eller represalier, vil dette potensielt øke sannsynligheten for at det hen forteller blir oppfattet som troverdig. Desto større risiko det medfører for taleren å ytre seg, i desto større grad styrkes troverdigheten ved ytringen (Oring, 2008: 133). Dette blir brukt aktivt i materialet når talerne fremhever hvordan de opplever at de er utsatt for latterliggjøring, diskreditering, sensur og forfølgelse. En slik etosargumentasjon finnes for eksempel i artikkelen «Chemtrails: Hva stod det på veggen?», publisert på *Nyhetspeilet* 6.2.09. Tittelen henviser til hendelsen som blir beskrevet i dette utdraget, hvor taleren forteller at han har tagget betongvegger langs motorveier med paroler som «NATO-fly forgifter oss med chemtrail» og «Chemtrails er bio-våpen». Ifølge taleren har han blitt arrestert for taggingen, og i gjengivelsen av arrestasjonen formulerer han motivasjonen for, og kostnadene ved, taggingen:

«HAR DU BESØKT EN MED HVIT FRAKK I DET SISTE?» var spørsmålet jeg fikk fra en politimann jeg satt i avhør hos for å ha tagget et budskap på veggen [...] Jeg tok et valg om å gjøre noe, et par timer på glattcelle er frihetens pris for å opplyse folket om de mørke og skjulte infrastrukturene i samfunnet. Det med tagging langs høytrafikkerte motorveier kan for deg virke barnslig, men for mange er det folkeopplysning for titusener av forbikjørende hver dag. En alternativ måte å spre budskapet på, det skal ikke mye til før halve Oslo har «googlet» chemtrails⁵⁷

Med den innledende replikken, som skribenten legger i munnen på en politimann, viser skribenten hvordan han blir utsatt for sykeliggjøring. I påfølgende setning artikulerer han sin refleksjon rundt hendelsen. Han vurderer de personlige konsekvensene av taggingen, frihetsberøvelse, forhør og sykeliggjøring, som en pris han er villig til å betale for å kunne utføre oppgaven om å «opplyse folket om de mørke og skjulte infrastrukturene i samfunnet». Dette blir ytterligere understreket når taler imøtegår potensielle innvendinger mot handlingene hans, og medgir at taggingen kan «virke barnslig». Han forklarer hvorfor han mener at målet med taggingen rettferdiggjør forulempelsene – det er folkeopplysning. Beskrivelsene av hva han utsettes for og hans vurderinger rundt prisen for å ytre seg slik han gjør, gjør at leseren må ta stilling til skribentens motivasjon i forhold til sannhetsverdien av det han forteller. Hvem ønsker å utsette seg selv for det han beskriver, med mindre det han forteller er sant og viktig?

⁵⁷ <http://www.nyhetspeilet.no/2009/02/chemtrails-hva-stod-det-pa-veggen/>, besøkt 20.10.20.

Autorisering

Som jeg allerede har påpekt er det vanlig å bruke sin sosiale posisjon for å fremstille seg selv som en troverdig taler. I tillegg til å bruke sin egen posisjon har taleren også mulighet for å sette i spill andre taleres sosiale posisjon for å øke troverdigheten ved egne utsagn. Ved å referere til en taler med høyere sosial posisjon enn sin egen, kan taleren autorisere sine egne påstander ved hjelp av autoriteten til taleren hen refererer til (Mral og Karlberg, 1998: 40). Dette er et grep som blir brukt for å øke troverdigheten for påstander om chemtrails i de tekstene jeg har undersøkt.

For å belyse hvordan tekstene i materialet autoriserer sine påstander om chemtrails, er folkloristen Richard Baumans modell for performans av rutinegjort mediering et egnet analytisk utgangspunkt. Denne modellen beskriver en form for kommunikasjon som blir organisert ved at et budskap blir overført fra en kilde, via en mellommann, som videreformidler budskapet til dem kildens budskap er tiltenkt. I formidlingen blir kilden rammet inn og forstått av deltagerne i kommunikasjonsprosessen som opphavet til budskapet (Bauman, 2008: 129). Mellommannens mediering oppretter et intertekstuel bånd mellom en sekvens av dialoger. Den første dialogen i sekvensen, kildedialogen, blir rekontekstualisert av en mediator i den påfølgende dialogen i sekvensen, måldialogen (Bauman, 2008: 131). Mediatorens rolle er å formidle budskapet til en konkret kilde, og blir ikke ansett av mottakerne av måldialogen som ansvarlig for eller opphavet til innholdet av budskapet i målytringen. Dette blir lagt til kilden. Når kilden har en høyere sosial status enn mediatoren, er det derfor kildens autoritet som preger målytringens etos. På denne måten gjør medieringsrutinene autoriteten tydelig i kommunikasjonen og autoriserer talen (Bauman, 2008: 151-152). Desto tettere mediatorens formulering av målytringen legger seg opp mot originalen i kildeytringen, desto mindre blir det intertekstuelle mellomrommet mellom de to ytringene (Bauman, 2008: 153). Men mediator kan foreta visse justeringer i rekontekstualiseringen av kildeytringen som øker det intertekstuelle mellomrommet mellom de to dialogene, for eksempel ved at mediator lar sin stemme komme inn i formuleringen av målytringen (Bauman, 2008:155).

Som eksempel på hvordan en autoriseringsprosess blir satt i spill i kildematerialet, skal jeg vende tilbake til blogginnlegget «Chemtrails er en forbrytelse mot menneskeheten», (se side 71). I dette blogginnlegget gjengir taleren en rekke sitater fra andre talere, som hen bruker som dreiningspunkt for argumentasjonen for sin posisjon ovenfor chemtrails. Noen av tekstene presenteres som objektive bevis for hens påstander om chemtrails, andre rammes inn som bevis for de konspirerende aktørenes bevisste misinformasjon om chemtrails. Slik sitatene er

strukturert i teksten inntar taleren tilsynelatende en tilbaketrukket rolle, og lar andre talere, via sitater, diskutere chemtrails seg imellom.

En av talerne som blir sitert i teksten blir presentert som en konvensjonell autoritet, og det er rekontekstualiseringen av denne kilden som er fokuset for denne delen av analysen. Kilden er geofysikeren Judith A. Curry, og kildedialogen som blir formidlet i blogginnlegget er et tekstutdrag hentet fra Currys blogginnlegg «Playing God»⁵⁸, som er publisert på hennes private blogg 25.10.12. I presentasjonen av Currys tekst, diskuterer skribenten Currys posisjon i lys av en kommentar av journalisten Hans Petter Sjøli, som ble publisert i VG 1.12.14. I denne kommentaren kritiserer Sjøli NRK for å ha invitert den selvtitulert forskeren Hans Gaarder til å diskutere vaksiner i radioprogrammet «Her og nå», og som Sjøli karakteriserer som en konspirasjonsteoretiker.

Professor Judith Curry om opplæring i bruk av kjemi (værmanipulasjon/chemtrails/skygjødsling)

Judith Curry har skrevet tre bøker, og har nesten 200 fagfelleverderte publikasjoner om blant annet hav- og atmosfæreforskning bak seg. Jeg presenterer henne så omfattende av en eneste grunn. Slike som Hans Petter Sjøli er nærmest fanatisk opptatt av å henvise til autoriteter. Dette slår han da også selv fast i sitt barnslige forsøk på å harsellere med Gaarder. Jeg siterer:

Selv titulerer han seg som «seniorforsker ved institutt for helseforskning», men nekter å publisere «forskningen» sin gjennom etablerte forskningskanaler

Her er litt om Judith Curry, og de som ønsker å lese den fullstendige lista over hennes bøker og fagfelleverderte publikasjoner i det som anses være anerkjente forskningsmagasiner, kan finne dem her:

<http://curry.eas.gatech.edu/files/currycv.pdf>

[skjermdump av Currys CV]

På Judith Currys blog skrev hun dette i 2012 i et innlegg der hun advarer forskere mot å leke Gud:

<http://judithcurry.com/2012/10/25/playing-god/>

In the 1970's as a student, I had courses in weather modification (cloud seeding) and inadvertent weather modification (pollution, urban heat islands, etc). Cloud seeding is an excellent example of the challenges of producing the desired effect and of documenting that your action had some causative component (it aint easy). The unintended consequences (e.g. downstream

⁵⁸ <https://judithcurry.com/2012/10/25/playing-god/>, besøkt 11.10.20

*droughts or floods) introduce a legal nightmare into such activities. The fundamental challenge is that even now, there are many things we still don't understand at a quantitative-predictive level about basic cloud microphysics and its interplay with cloud dynamics in producing precipitation.*⁵⁹

Tekstutdraget er visuelt sett delt i to. Gjengivelsen av kildenes tale er markert med innrykk og kursivering, mens talerens ord har vanlige fonter og marg. Det er ingen tvil om hvor taleren uttrykker sine egne ord og hvor hen medierer andres ord. På denne måten fremstår målytringene som replikasjoner av kildeytringene. Disse er holdt intakt og avgrenset fra innblanding av andre stemmer. Dette får det til å fremstå som om det er et lite intertekstuellet mellomrom mellom kildeytringene og målytringene (jf. Bauman, 2009:152–153).

For å etablere Currys autoritet oppgir taler hennes profesjonstittel som professor og viser til hennes akademiske produksjon. For å understreke kildens sosiale posisjon er det gjengitt en skjermdump av kildens CV i teksten, samt en link til en oversikt over alle hennes akademiske meritter og publiseringer. Skribenten opplyser ikke hvilken fagkrets Curry er tilknyttet eller hvilke tidsskrifter hun er publisert i. Hen baserer kildens relevans utelukkende på hennes sosiale posisjon i kraft av professortittelen og antall publiseringer. Skribenten foretar så et skifte i teksten, fra å vise frem Currys autoritet til å forklare hvorfor hen viser frem hennes autoritet. Skribenten skriver at det er fordi «Slike som Hans Petter Sjøli er nærmest fanatisk opptatt av å henvise til autoriteter». Taleren følger opp denne påstanden med et sitat fra Sjølis kommentar der Sjøli forsøker å diskreditere den selvtitulerte forskeren fordi han «neker å publisere «forskningen» sin gjennom etablerte forskningskanaler». Taleren karakteriserer Sjølis uttalelse som harselas, og indikerer på den måten at hen ikke aksepterer den konvensjonelle autoriseringsprosessen fagfelleverderte tidsskrifter utøver som mediator for forskningsresultater. Likevel er det nettopp denne autoriseringsprosessen taleren setter i spill når hen identifiserer kilden sin som en autoritet. Dette skaper en paradoksal tvetydighet i teksten. På den ene siden forsøker taler å kontre meningsmotstandere, og styrke sitt eget etos, ved å presentere kilder som følger autoriseringsstandarden til meningsmotstanderen, samtidig som hen indikerer at hen ikke anerkjenner de aktuelle autoriseringsprosessene.

Formuleringen av rekontekstualiseringen av kildeytringen ligger tett på originalen. Skribenten siterer ordrett en passasje fra kildedialogen. Ved første øyekast kan det se ut for at hen medierer kilden uten å påvirke kildens budskap, og at det er et lite intertekstuellet mellomrom mellom Currys ytring og bloggens gjengivelse av den. Men ved å utheve fontene i setningen «I

⁵⁹ <https://www.jostemikk.com/chemtrails-er-en-forbrytelse-mot-menneskeheten/>, besøkt 25.9.20.

had courses in weather modification (cloud seeding)» har skribenten påvirket kildeytringen. Denne uthevingen endrer ikke budskapet i kildeytringen, men viser skribentens vurdering av hva som er det viktigste i kildedialogen. Slik kaller taleren på leserens oppmerksomhet og signaliserer: «Se her, dette er viktig!». Konsekvensen av denne justeringen er at den legger føringer for retningen av leserens fortolkning av budskapet, som er i tråd med talerens egne overbevisninger. Taleren diskuterer ikke eksplisitt i blogginnlegget at værmodifikasjon er ensbetydende med chemtrails, men denne forbindelsen er etablert og anerkjent i den kulturelle konteksten bloggen er en del av. Et annet grep skribenten gjør for å styre leserens fortolkning av teksten i denne retningen, er å bruke professortittelen i overskriften til dette avsnittet «Professor Judith Curry om opplæring i bruk av kjemi (værmanipulasjon/chemtrails/skygjødsling)». På den måten signaliser skribenten at kjemiundervisningen Curry skal omtale har vært ved et universitet. I den påfølgende parentesens spesifiserer taleren hva hen mener om temaene for de omtalte kjemistudiene. Ved å bruke skråstrek mellom de tre begrepene værmanipulasjon, chemtrails og skygjødsling, forøker hen å gjøre dem til synonyme. Skråstrekene signaliserer i denne sammenhengen at de tre begrepene er overlappende eller sidestilt. I lys av dette er det rimelig å forstå at taleren ønsker å formidle sin fortolkning av Currys blogginnlegg, som at det er en innrømmelse om at akademia underviser i bruk av chemtrails. På denne måten får talers medieringen av denne teksten, fra en kilde med høy akademisk autoritet, funksjon som autorisering av påstanden om at chemtrails er en realitet.

Men denne sidestillingen av værmodifikasjon og chemtrails er det bloggskribenten som foretar. Det finnes ingen bruk av chemtrailsbegrepet i Currys kildedialog. Videre har taleren, som mediator, foretatt flere valg i autoriseringsprosessen. Valg av kilden, valg av kildedialogen og valg av den spesifikke ytringen fra kildedialogen som gjengis. Ingen av disse valgene, som har innvirkning på måldialogens mening, diskuteres eksplisitt i teksten, og forblir skjult for leseren. Justeringene mediatoren foretar i rekontekstualiseringen av Currys kildedialog, skaper dermed et større intertekstuell mellomrom mellom hens og Currys tekst. Budskapet i den opprinnelige kildedialogen blir forskjøvet av mediatoren i medieringsprosessen. I dette tilfellet er budskapet til kildedialogen i sin helhet en ganske annen enn slik det fremstår i målytringen, og den er i opposisjon med flere av påstandene som settes frem i *Jostemikk* sitt innlegg.

Rekontekstualiseringen av kildeytringen fremstår som en tilsynelatende replika av kildeytringen, fordi den siterer ordrett fra kildedialogen, og den oppgir link til kildeytringens originale kontekst. Dette gjør at leseren selv kan sjekke at mediatoren har gjengitt kildeytringen korrekt. På denne måten skjuler taleren sin aktive rolle i reformuleringen av kildeytringen, ved

å skjule kildedialogens opprinnelige kontekst, og slik framstår medieringen som trofast mot kildeytringen, som om den reflekterer kildens originale budskap.

Improviserende autorisering

Hvilke sosiale posisjoner som har innvirkning på troverdigheten kan variere, avhengig av talesituasjonen og emnet (Oring, 2008: 131–132). I konspirasjonskulturen generelt er kriteriene for hva som vurderes som en autoritet knyttet opp mot logikken ved undertrykt kunnskap, hvor stigmatisering av kunnskapspåstander i seg selv blir forstått som en bekreftelse på kunnskapens validitet (se side 16). Dette åpner for å ramme inn kilder fra ulike sosiale felt og epistemologier som autoriteter, noe som vises igjen i materialet i den fleksibiliteten som blir utvist i vurderinger av hva som kan regnes som autoriteter som kan gi påstander troverdighet. Fleksibiliteten blir også utvist i hvordan ulike konfigurasjoner av ideologiske system kommer til uttrykk i de forskjellige tekstene. Disse viser idiosynkratiske sammensetninger av ulike felt av stigmatisert kunnskap, gjerne rammet inn som «min sannhet». På grunn av den epistemiske relativismen som utvises i materialet, later det til å være uproblematisk å mediere kilder med posisjoner innen etablert kunnskapsproduksjon, så lenge kildedialogens budskap er i tråd med talerens overbevisning, eller i det minste kan gjengis på en måte som gjør at det fremstår slik, som vist i eksemplet ovenfor.

Oppsummering

I dette kapitlet har jeg belyst trekk ved måten talerne i materialet forsøker å øke troverdigheten ved chemtrailsteorien ved å fremstille seg selv som en pålitelig kilde. For å oppnå dette er det en tydelig tendens til at etosargumentasjonen som artikuleres i materialet tar utgangspunkt i en konspiratorisk kosmologi. Det blir lagt vekt på å diskreditere sine meningsmotstandere som korrumperte av konspirasjonens virke. Når skribentene tydeliggjør sin egen posisjon, på utsiden av etablissementet, signaliserer dette at de er utenfor konspirasjonens påvirkning, har innsikt i sammenhenger andre ikke får øye på.

Kapittel 7: Mistenksomme instinkter

Patos er den retoriske argumentasjonsformen som appellerer til mottakerens emosjonelle, kognitive og moralske disposisjoner. Desto mer en konspirasjonsteori stemmer overens med leserens eksisterende forestillinger, følelser og verdier, desto større er sannsynligheten for at leseren vurderer den som sannferdig (jamfør Oring, 2008: 157). De kognitive disposisjonene er de ideologiene og det kulturgodset leseren allerede besitter i møte med tekst. Konspirasjonsteorier som stemmer overens med leserens mentale kart over hvordan verden forholder seg vil fremstå som mer troverdig for leseren enn konspirasjonsteorier som bryter med disse (jf. Oring, 2008: 157). For å overbevise leseren bør konspirasjonsteorien også resonnerer følelsesmessig, ved å bruke språk, bilder og budskap som rører ved lesernes emosjonelle tilbøyeligheter (jf. Oring, 2008: 157). Videre vil konspirasjonsteorier som uttrykker budskap som er i tråd med lesernes moralske kompass, deres verdier og holdninger, i større grad oppfattes som troverdige enn de som går på tross av disse (jf. Oring, 2008: 158). De forskjellige disposisjonene er knyttet sammen og påvirker hverandre gjensidig. En persons moralske tilbøyeligheter vil normalt følge av personens kognitive disposisjoner, og personens emosjonelle reaksjoner vil normalt stå i forhold til hvorvidt moral og verdier oppleves brutt eller opprettholdt (jamfør Oring, 2008: 157). Jeg velger imidlertid å analysere og presentere de tre dimensjonene av patosargumentasjonen separat. For å gi et overblikk over de ideene og følelsene som tydeligst preger patosargumentasjonen i materialet har jeg i mindre grad fokusert på den moralske dimensjonen, men vektlagt å empirisk undersøke de kognitive og emosjonelle dimensjonene av argumentasjonen, fordi disse tegner seg tydeligere opp i materialet.

Kognitive disposisjoner

Materialet har som tidligere nevnt innslag av en rekke ulike idesystemer, gjerne blandet sammen i en og samme tekst. På denne måten gjenspeiler materialet Barkuns observasjon av at ulike ideologiske strømninger innen konspirasjonskulturen rundt tusenårsskiftet konvergerer og samlet seg om et felles overordnet konspirasjonsnarrativ om NWO (Barkun, 2013). Det er i samme perioden chemtrailsteorien først dukker opp og populariseres. Denne blir i likhet med de aller fleste vestlige konspirasjonsteoriene i stor grad absorbert av, og korporert inn i, et overordnet NWO-narrativ. Det som er felles for disse idestrømningene, og selve kjernen av den overbyggende NWO-konspirasjonen som forener dem, er at de har et grunnsyn som er basert

på mistenksomhet og mangel på tillit til omverdenen. De er alle i tråd med prinsippene for konspirasjonsorientert verdensforståelse slik som Barkun formulerte dem; ingenting er tilfeldig, ingenting er hva det gir seg ut for og alt henger sammen. I tråd med den manglende tillitten blir det en sentral oppgave for den enkelte å være konstant på vakt mot bedrag og ondskap. Ingen er til å stole på og hver og en må aktivt forsøke å avdekke de skjulte mønstrene som beveger seg bak den angivelige konspirasjonens fasade for å få kunnskap om virkeligheten slik den egentlig er, og ikke slik den gir seg ut for å være. Denne mistenksomme grunnholdningen kommer til uttrykk i materialet, for eksempel ved at meningsmotstandere bli tillagt bedragerske motiver:

Hvis man søker på nettet etter «chemtrails norge» finner man flere artikler som prøver å lure oss til å tro at det ikke fins, at det ikke er farlig og at det er normalt [...] Dette er ren dis-informasjon, og de som står bak disse nettstedene lider enten av ekstrem fornektelse eller skriver på oppdrag fra de som gjennomfører sprayingen av luftrommet.⁶⁰

Sitatet er fra artikkelen «Chemtrails eller contrails de sprayer hele himmelen hver dag med kjemikalier», publisert på *NyttNorge*. Skribenten advarer mot nettkilder som avviser chemtrails ved å hevde at disse kildene ikke er hva de gir seg ut for, og mener at de er ikke til å stole på – de «prøver å lure oss». I stedet for å imøtegå argumentasjonen eller empirien til motstridende kilder, hevder skribenten at det må være skjulte sammenhenger som kan forklare hvorfor disse kildene tar feil. Konklusjonen er at disse kildene «skriver på oppdrag fra de som gjennomfører sprayingen». Skribenten uttrykker en forståelse av at motstridende empiri må være forfalsket, som resultat av angivelig hemmelig samarbeid mellom kilder og konspirerende aktører. Argumentasjonsstrategien som går ut på å diskreditere kilder som avviser chemtrailsteorien ved å påstå at disse kildene opererer på vegne av konspirasjonen er utbredt i korpuset.

Hovedfokuset for mistenksomheten som kommer til uttrykk i materialet er som jeg forklarte i kapittel 5 rettet mot det som betegnes som *eliten* (se side 63–65). Det blir uttrykt mistenksomhet ovenfor mange ulike eliter i korpuset, men fokus rettes spesielt mot politisk elite og akademisk elite. Den grunnleggende mistilliten mot det politiske systemet som uttrykkes i materialet beror på en oppfatning av det er korrumpert. Forestillingen er at en skjult elite sitter på den reelle politiske makten. Disse styrer angivelig samfunnet utelukkende og nådeløst for å tjene egne interesser. Disse påstandene appellerer til et populistisk tankesett, som ser en grunnleggende konflikt mellom *eliten* og *folket*. Eliten karakteriseres som

⁶⁰ <http://www.nyttnorge.com/chemtrails-eller-contrails-de-sprayer-hele-himmelen-hver-dag-med-kjemikalier.html>, besøkt 21.10.20.

virkelighetsfjern, i motsetning til folket, som tillegges *den sunne fornuft*. Populismen som ideologi er skeptisk til politiske partier og overnasjonale organisasjoner, og er blitt knyttet til begge sider av det politiske spektret⁶¹. Et konkret eksempel på en tekst som bruker retorikk som resonnerer med populistiske ideer er å finne i reportasjen «Verdensomspennende markering mot chemtrails 25 august»⁶², publisert på *Nyhetspeilet* 31.8.13. Reportasjen, som er ført i pennen av demonstrasjonens appellan, beskriver en chemtrailsdemonstrasjon som ble avholdt foran Stortinget.

Verdensomspennende markering mot chemtrails 25 august

Geoengineering, mest kjent som chemtrails, er blitt et betydelig problem i forhold til vær, klima og på andre måter. De til tider uhemmede utslippene over land og folk fremprovoserte en folkelig protest verden over i slutten av august [...]Flyspraying med finpartiklede kjemikalier i form av såkalt geo-engineering, kjent som chemtrails, har pågått i mange år verden over. Hardest rammet er vestlige land som har hatt et mangeårig militært samarbeid med USA og/eller medlemskap i NATO [...] Kjennetegn ved chemtrails, i tillegg til at noen hver kan se det med sine egne øyne ved å kaste et blikk på himmelen i ny og ne, er en høyst påfallende taushet fra media, politikere og myndighetspersoner om det som må være nåtidens største miljøkriminalitet [...] Og kom ikke med det kamuflasje-våset om kondensstriper og konspirasjonsteorier. Det er en fornærmelse mot det norske folks intelligens. Det er faktisk noen av oss som vet noe, og SOM VET HVA VI SER, uavhengig av at norske myndigheter og media medvirker i en gigantisk dekkoperasjon for å late som giga-utslippene fra chemtrails-flyene ikke finner sted.⁶³

Skribenten forklarer at demonstrasjonen er blitt motivert av at «utslippene over land og folk fremprovoserte en folkelig protest». Dette kan forstås som at det har oppstått en manglende tillitt til at politikere og myndigheter tar tak i det demonstrantene oppfatter som en trussel. Stedet der demonstrasjonen ble avholdt, er et symbol på det norske demokratiet og politisk makt. Ved å legge demonstrasjonen til Løvebakken signaliserer demonstrantene at målet med demonstrasjonen er å få oppmerksomheten til den politiske makten. Skribenten retter kritikk mot «media, politikere og myndighetspersoner» for at de ikke snakker om, eller tar tak i, det «noen hver kan se det med sine egne øyne ved å kaste et blikk på himmelen i ny og ne». Denne kritikken resonnerer med en populistisk forståelse av motsetningen mellom eliten som virkelighetsfjern og folket som bruker sunn fornuft. Reportasjen antyder at USA er ansvarlige for den angivelige chemtrailssprayingen, og at tette bånd med USA gjennom NATO-

⁶¹ <https://snl.no/populisme>, besøkt 20.10.20.

⁶² <http://www.nyhetspeilet.no/2013/08/verdensomspennende-markering-mot-chemtrails-25-august/>, besøkt 15.10.20.

⁶³ <http://www.nyhetspeilet.no/2013/08/verdensomspennende-markering-mot-chemtrails-25-august/>, besøkt 15.10.20

samarbeidet derfor er en vesentlig del av det demonstrantene mener er problemet. Dette er et eksempel på en tendens i materialet som er at skribentene uttrykker den formeningen at internasjonale organisasjoner og samarbeid har fått for stor makt over nasjonale anliggende. Oppfatningen er at denne innflytelsen påvirker norske politiske beslutninger slik at norske interesser underordnes, og innblanding utenfra forstås som en direkte trussel for nasjonalstatens suverenitet. Det stemmer overens med funn i Bakalakis undersøkelser av chemtrailsdiskursen i Hellas. Chemtrails fikk økt oppmerksomhet i det greske samfunnet etter den økonomiske kollapsen i 2008. Denne krisen ble opplevd som et nasjonalt traume, og forstått som forårsaket av internasjonale finanseliters grådighet og økt globalisering. Bakalaki fant en tendens i sine kilder til at chemtrails ble forstått som et element ved krisen og utenlandsk innblanding i greske forhold, og ble oppfattet som et symbol på kreftene som var ansvarlige for krisen (Bakalaki, 2016).

Dikotomien folket og eliten brukes utstrakt i korpuset, som om det var selvsagte og naturgitte størrelser. Men som emiske kategorier i materialet er de høyst ustabile og dermed åpne for fortolkning. Hvilket fellesskap folket henviser til blir sjeldent presisert, men ut av sammenhengene ser det ut for å variere mellom det globale fellesskapet av mennesker og det nasjonalt avgrensede fellesskapet av mennesker (Hylland, 2000). I sitatet ovenfor ser det ut for at folket gir uttrykk for et globalt fellesskap som er knyttet til klasses tilhørighet. Det er snakk om et fellesskap av vanlige folk, uten høye samfunnsposisjoner. I andre sammenhenger derimot blir folket som størrelse satt i kontrast til internasjonale og globaliserende krefter. I slike sammenhenger fremstår folket som fellesskapet av mennesker som deler nasjonalitet. Men folket blir i korpuset gjennomgående brukt som en størrelse som betegner fellesskapet skribenten og den tiltenkte leseren er en del av. Når tekstene unnlater å spesifisere nærmere hvem som regnes som en del av oss, folket, gir dette en mulighet for at tekstenes budskap kan treffe et bredere ideologisk spekter enn dersom det var mer nøyaktig spesifisert hvem som utgjør et vi og hvem som utgjør dem. Så lenge disse størrelsene brukes så åpent som de gjør i materialet, gir det leserne stor frihet til å fortolke nøyaktig hvem tekstene referer til, noe som gjør dem svært fleksible.

Elitebegrepet brukes utelukkende nedsettende, men hvem som tilhører eliten ser ut for å være mer fleksibelt. I de tilfellene i materialet som referer til individer som tilhører en form for elite som kan betraktes som allierte meningsfeller, blir formelle titler eller andre kjennetegn på posisjon fremhevet. For eksempel poengteres det i den tidligere omtalte bokomtalen av Per-Aslak Ertresvågs bok, at bokens forord er skrevet av en professor:

Bokens forord er skrevet av Edvard D. Vogt, professor Emeritus ved Det juridiske fakultet, UiB, som ut fra et enkelt resonnement konkluderer at jo høyere opp i samfunnspyramidens maktelite man kommer, dess hyppige treffer man hverandre, diskuterer felles agendaer, og når konsensus om felles strategier, planer og mål. Jo høyere opp i samfunnspyramidens maktelite man kommer, dess større er sannsynligheten og naturligheten av å finne konspirasjoner av det profesjonelle slaget og av det riktig store formatet. Konspirasjoner på samfunnstoppen er således noe vi kan anta er den naturlige *regel*, ikke unntaket.⁶⁴

Som professor Emeritus er Vogt en del av en akademisk elite, men skribenten problematiserer ikke Vogts posisjon. I denne sammenhengen blir Vogts akademiske tittel og tilhørighet presentert som autoriserende attributter. Sett i perspektiv av resten av bokomtalen og bokens innhold, blir Vogt gitt rollen som varsler. Som en del av eliten, som kjenner til eliten fra innsiden, blir han fremstilt som en kilde til hvordan eliten opererer. Dette viser den fleksibiliteten som utvises ovenfor fortolkninger av kilders troverdighet, med en raushet ovenfor meningsfeller. Dersom en person med samme posisjon som Vogt hadde hatt en annen oppfatning, er det ikke utenkelig at de samme attributtene ville blitt brukt diskrediterende. Eliten er alltid de andre.

En annen variant av eliteskepsis som er tydelig i materialet er den mistenksomheten som rettes mot konvensjonelle vitenskapelige institusjoner og forskning. Skepsisen som blir rettet mot vitenskap og teknologisk utvikling er ikke ny, men den skjøt fart etter andre verdenskrig. Holocaust og bruken av atomvåpen mot Japan demonstrerte hvordan vitenskapelige ideer kan brukes imot menneskeheten for å utrette vold og ødeleggelse (Sturken og Cartwright, 2009: 311). I materialet kommer dette til uttrykk som anklager om overlatt manipulering av forskningsresultater, som er utført med hensikt om å undertrykke og aktivt skjule kunnskap for allmennheten. Denne skepsisen resonnerer med en mer allment utbredt tendens som setter spørsmålsteget ved om forskningsresultaters validitet er overstyrt av ideologisk eller økonomisk påvirkning.

Kritisk gransking av forskningsprosessers mulige påvirkning for slike interesser er avgjørende for forskningens vitenskapelige verdi. Imidlertid blir vitenskapsskeptisk kritikk ofte rettet mot forskning basert på kritikerens egen ideologi og interesser, og ikke faglig uenighet (McIntyre, 2018:18-19). En del av denne vitenskapsskepsisen er basert på misforståelser av hvordan vitenskapelige prosesser fungerer: vitenskapelige teorier er teoretisk falsifiserbare og kan derfor kun bli lagt frem som velbegrunnede antagelser, og ikke som bevis. En vanlig

⁶⁴ <http://www.nyhetsspeilet.no/2009/02/bokanmeldelse-av-ertresvags-sov-mitt-lille-norge-2008/>, lest

misforståelse ser ut for å være at så lenge en teori ikke er bevist, kan enhver teori potensielt sett være like sannferdig (McIntyre, 2018: 19–21). Konsekvenser av denne tendensen manifesterer seg i adferd som viser igjen i statistikker over synkende vaksineringsdekning (Dyer, 2019) og utbredelsen av klimaskepsis (YouGov, 2019). Høsten 2020 ble den synlig som alle de alternative forklaringsmodellene for covid-19 som i 2020 har utløst protester mot smittevern i flere storbyer. Et eksempel på skepsis mot akademia og vitenskapelige metoder kommer til uttrykk i artikkelen «Vitenskap er en religion basert på myter og fantasi», publisert på *NyttNorge*

Selv om mange av teoriene vi får servert som sannhet er nettopp det, en teori, så nekter de å se på andre muligheter. [...]Ting som er hypotetiske teorier som ikke er bevist 100% skal holdes åpne, og man må oppfordre alle til å delta. En liten elite av statsautoriserte labrotter skal ikke fortelle oss hva som er sant, det skjønner vi selv. Sett opp dine egne eksperimenter og finn dine egne konklusjoner, du vet ikke hvis du ikke har sett det selv.⁶⁵

I dette sitatet skisseres en forståelse av vitenskapelig frembragt kunnskap som en motsetning til konseptet sannhet. «Ting som er hypotetiske teorier som ikke er bevist 100% skal holdes åpne, og man må oppfordre alle til å delta». Det at vitenskapelig frembragt kunnskap teoretisk sett alltid vil være falsifiserbar, blir fortolket som at det er rasjonelt å sidestille alternative forklaringer med de vitenskapelige teoriene. Når skribenten poengterer at *alle* bør delta for å finne sikker kunnskap, leser jeg dette som en kommentar til at miljøer av ekspertise kan oppleves ekskluderende og avvisende for en utenforstående amatør. Artikkelen gir ikke en fullstendig beskrivelse om hvordan det er mulig å oppnå sannhet i forståelsen «100% bevist», men påpeker at veien til erkjennelse utelukkende går gjennom hver enkeltes erfaring. Gitt all kritikken som rettes mot forskeres forutinntatthet i den øvrige delen av artikkelen, er det påfallende hvor stor tillitt som tillegges folk flest sin evne til å uhildet vurdere sine erfaringer. Det siste utsagnet, «du vet ikke hvis du ikke har sett det selv» innebærer en avvisning av all kunnskap som er som ikke er personlig erfart. Et slikt krav til kunnskap snevrer betraktelig inn på hva det er mulig å vite noe om, og ikke minst å gjøre adekvate fortolkninger av de erfaringen man gjør seg hvis man i utgangspunktet avviser all kunnskap som menneskeheten har ervervet.

⁶⁵ <http://www.nyttnorge.com/vitenskapen-er-en-religion-basert-pa-myter-og-fantasi.html>, besøkt 5.12.20.

Emosjonelle disposisjoner

En konspirasjonsteori som er i tråd med leserens emosjonelle disposisjoner, som makter å berøre og sette i spill leserens eksisterende frykt og ønsker, vil i større grad bli oppfattet som overbevisende av leserne (jamfør Oring, 2008: 157). En stor del av argumentasjonen om chemtrails faktisitet og opphav er basert på argumentasjon som henvender seg til følelser som har allmennmenneskelig bred appell. Dette avsnittet skal belyse hvilke følelser tekstene i materialet forsøker å appellere til, og hvilket språk og budskap tekstene benytter for å øke tekstens troverdighet.

Kjernen av konspirasjonsteorier er forsøk på å beskrive og forklare ondskap. Derfor vil de appellere til allmennmenneskelige følelser som frykt for trusler og ønsker om beskyttelse fra dem (jf. Barkun, 2013: 3), og dette er tydelig tilstede i materialet. Det kommer for eksempel til uttrykk i tekstene som forargelse over opplevelsen av å være utsatt for spraying som utgjør en umiddelbar og eksistensiell trussel, og sinne mot dem de antar er ansvarlige. Dette sinnet kommer tydelig til uttrykk i artikkelen «Et viktig addendum til Chemtrails-debatten», publisert på *Nyhetspeilet* 10.4.09. Artikkelen referer til at CFR har publisert en rapport om geoengineering, og skribenten fortolker dette som en bekreftelse på sine antagelser om at chemtrails er det samme som geoengineering, og at det allerede er tatt i bruk. Talerens reaksjoner på opplysningen han presenterer gir tydelig uttrykk for sterke følelser:

Jeg ser konklusjonen her er at vi (CFR) går inn for å forgifte både vann, jord og luften vi puster i håp om at det skal lage en gunstig klima effekt i fremtiden, når ingen vet hvordan fremtiden kommer til å bli. Jeg har til gode å se et prosjekt der mennesket har seiret over naturens visdom. Se for pokker å få de flyene på bakken. Begynn å kalke jorden og vannete slik at naturen kan bli frisk igjen. Kom ikke her og tror du kan kødde med vår mest fundamentale ressurser for livet på denne planeten! Nå blir jeg virkelig forbannet!⁶⁶

Innledningsvis oppsummerer taleren sin konklusjon av de opplysningen han har presentert: «vi (CFR) går inn for å forgifte både vann, jord og luften vi puster i håp om at det skal lage en gunstig klima effekt i fremtiden». Det fremstår som noe tvetydig at taler i den første setningen først angir subjektet i førsteperson flertall, men oppgir CRF i parentes like etter. Ut ifra tekstens budskap er det en rimelig fortolkning at det er CRF han sikter til, og at taleren selv ikke er en del av et «vi» med CFR. Taleren har ikke norsk som morsmål, noe som er en mulig forklaring for denne noe utydelige formuleringen. I fortsettelsen foretar taleren en apostrofering, der han

⁶⁶ [http://www.nyhetspeilet.no/2009/04/viktig-addendum-til- "chemtrail"-debatten/](http://www.nyhetspeilet.no/2009/04/viktig-addendum-til-chemtrail-debatten/), besøkt 21.10.20

vender seg bort fra leseren, og taler direkte til dem han anser som ansvarlige for å stanse den angivelige chemtrailssprayingen: «Se for pokker å få de flyene på bakken. Begynn å kalke jorden og vannete slik at naturen kan bli frisk igjen. Kom ikke her og tror du kan kødde med vår mest fundamentale ressurs for livet på denne planeten! Nå blir jeg virkelig forbannet!». Skribentens reaksjon utviser aggresjon og moralsk indignasjon. Skribenten endrer verbformen til imperativ modus, som signaliser befaling. Befalingene er også betonet med ordvalg som signaliserer at skribenten er oppskjørtet, for eksempel «se for pokker» og «kødde med». I den siste setningen skriver han det helt eksplisitt at han er forbannet, og markerer utsagnet med utropstegn. De sterke følelsene som taleren viser frem som en del av patosargumentasjonen retter leserens fokus over mot det taleren betrakter som sakens moralske implikasjoner, og hans egen følelsesmessige reaksjon. Hans moralske sinn blir den argumenterende instansen som bekrefter troverdigheten til chemtrails i sitatet. Dette bidrar til å flytte oppmerksomheten bort fra talerens fortolkning av CFR-rapportens betydning, som verken diskuteres eller sannsynliggjøres av skribenten.

Korpuset henvender seg også til lesernes frykt for det ukjente som vi ikke helt rår over. En spesifikk type frykt som det ofte legges vekt på i tekstgrunlaget for denne masteroppgaven, er frykten for ny teknologi. Denne frykten er forbundet med skepsisen til forskning som allerede er diskutert ovenfor. Forklaringer for ulike anvendelsesområder for chemtrails som artikuleres i materialet viser frem en frykt for ukjente, men tenkelige, teknologier. Frykten blir knyttet både til hva teknologier faktisk kan yte og til at de kan bli brukt av mennesker med onde intensjoner. Et eksempel på spekulasjoner om retningen av teknologisk utvikling diskuteres i artikkelen «Blir feminine verdier redningen?», som ble publisert på *Nyhetspeilet* 19.5.19. I artikkelen gjengir skribent fra en Youtube-video, der det blir hevdet at chemtrails inneholder mikroteknologi:

[...]også smart dust er en av ingrediensene i aerosol. Dette er ørsmå støvkorn og hver partikkel fungerer som en mikroskopisk datamaskin **som samler inn ulike typer av informasjon** [...] det [dreier] seg om en planlagt sammensmelting av menneske og maskin, kalt transhumanisme. Når en ser hvor «hektet» de fleste nå har blitt på sin smarttelefon, kan en lure på – er dette en forløper?⁶⁷

Forklaringen av teknologien som artikuleres er ikke spesielt presis. Imidlertid spiller bildet som tegnes opp av hensikten med teknologien, «en planlagt sammensmelting av menneske og

⁶⁷ <http://www.nyhetspeilet.no/2019/05/blir-feminine-verdier-redningen/>, besøkt 20.10.20.

maskin», på frykt for hva teknologisk utvikling kan lede til i fremtiden. Skribenten nører opp under denne frykten når han i fortsettelsen trekker den teknologiske utvikling inn i lesernes nære virkelighet, nærmere bestemt i leserens håndflate eller bukselomme. Skribenten trekke en parallell til innvirkningen smarttelefonetknologien har hatt for hvordan vi innretter oss i samfunnet og hvor mye oppmerksomhet og tid som rettes mot mobiltelefonen. Han beskriver mobiltelefoner som avhengighetsdannende, og stiller leserne spørsmålet «er dette en forløper?». Dette spørsmålet er både forståelig og ledende. Det er flere enn konspirasjonsteoretikere som bekymrer seg for overdreven bruk av mobiltelefoner, de blir forbundet med nedsatt konsentrasjonsevne, oppmerksomhetssvikt og det er i økende grad oppmerksomhet rettet mot at de kan brukes som instrumenter for overvåkning. Det store skillet i menneskers hverdagsliv før og etter smarttelefonens inntog kan gjøre det både skremmende og vanskelig å forestille seg hva som blir det neste trinnet i teknologisk utvikling. De aller fleste er i hovedsak brukere av teknologi, og har ikke inngående kunnskap om hvordan teknologien faktisk fungerer eller hvilke muligheter den raske teknologiske utviklingen vil gi i fremtiden.

Korpuset appellerer også til en sterk følelse av forakt ovenfor den antatte konspirasjonen og deres medvitne eller uvitne medhjelpere. I reportasjen om chemtrailsdemonstrasjonen vier skribenten oppmerksomhet på at flere personer som er tilknyttet organisasjonen Skepsis, som er en frivillig organisasjon som arbeider for å fremme forskning og kritisk tenkning, var tilstede under demonstrasjonen. «Et påfallende trekk ved markeringen var at skepsis-banden utgjorde mer enn 10% av de fremmøtte, et tegn på at deres bakmenn anså temaet for å være av stor betydning – mao. At det anses som svært viktig at sannheten om chemtrails fortsatt forsøkes holdt skjult». Fremmøte av personer fra Skepsis blir fortolket som organiser på oppdrag fra bakmenn som ikke identifiseres av taleren. Videre sammenligner skribenten dem med nazistiske paramilitære:

[personer fra Skepsis-miljøet] fungerer som en slags verbal gatebølle variant av nazistenes Sturm Abteilung (SA) som dengte personer som hevet røsten mot datidens makthaveres påfunn og herjinger.

Situasjonen minner om krigen. Da fantes det en motstandsbevegelse som stod opp imot den ytre okkupasjonen og mot de mange nordmenn i posisjoner som lydige utførte ordre for en fiendtlig okkupasjonsmakt som gikk imot folkets interesser.

Så rart at så mange ser ut til å ha lært så lite av historien. Men sannheten er nå engang sannheten uansett hvilke stille og effektive metoder som tyranniet og deres medløpere praktiserer.⁶⁸

Ved å alludere til norsk krigshistorie setter taleren i spill norsk kulturgods som det er knyttet sterke følelser til. Motstandsbevegelsen har en sterk posisjon i norsk selvforståelse, den symboliserer kampen for norsk suverenitet, og medlemmene regnes som nasjonalhelter for sin innsats mot okkupasjonsmakten. Ved å trekke disse sammenligningene oppnår skribenten minst to ting. For det første peker han ut og avgrenser «det onde», en av årsakene til det angivelige chemtrailsproblemet. Ifølge sitatet er disse norske borgere som tilsynelatende tjener norske interesser, men som i virkeligheten tjener en fremmed, uspesifisert makt. På denne måten defineres disse ut av det *virkelige* norske fellesskapet. Således skaper skribenten et tydelig skille mellom *oss*, det virkelige norske fellesskapet, og *de andre* som undergraver det virkelige norske fellesskapet (jf. Barkun, 2012: 3). Dette skillet, og forakten som vises dem som plasseres på utsiden av fellesskapet, bidrar til en opplevelse av økt fellesskapsfølelse innad i fellesskapet. Det andre taleren oppnår med denne bildebruken er å skrive seg selv og sine meningsfeller inn i en heltefortelling, som modige opprørere som kjemper for at sannheten skal frem, på tross av overmaktens forsøk på å true og latterliggjøre dem til taushet. På denne måten appellerer skribenten til sine tiltenkte leseres følelse av å være en del av noe meningsfullt og viktig. Nettopp den invitasjonen som rekkes ut til leseren om å få delta i et fellesskap spiller på et grunnleggende behov i mennesker om å tilhøre en gruppe som man kan identifisere seg med. Dette er utbredt i korpuset, hvor skribentene fremstiller sine tekster og sine lesere som en del av en felles kamp for å finne sannheten, og mot overmakten som forsøker med alle midler å forhindre dem.

Moralske disposisjoner

En konspirasjonsteori vil framstå som mer overbevisende dersom den er på linje med leserens moralske disposisjoner. Det vil si, at forklaringene reflekterer de verdier, normer og holdninger leseren allerede har i møte med teksten (jamfør Oring, 2008: 158). Menneskers moral blir formet med utgangspunkt i hvordan de oppfatter verden, altså deres mentale kart. Hva som blir oppfattet som rett og galt, hva som tillegges verdi, blir formet ut ifra hvordan man forstår

⁶⁸ <http://www.nyhetsspeilet.no/2013/08/verdensospennende-markering-mot-chemtrails-25-august/>, besøkt 21.10.20.

verden. Som jeg har vist i dette kapitlet er et fremtredende ideologiske trekk som tegner seg tydelig opp i materialet en mistenksomhet som blir rettet mot eliter. Dermed er et implisitt moralsk standpunkt å motarbeide alle former for elitens dominans over folket. Dette manifesterer seg i materialet som oppfordringer til at leserne må engasjere seg, protestere på mail, i marsj, og opplyse seg selv ved å sjekke selv, se selv og finne ut selv. Skribentenes uttalte hensikt om folkeopplysning kan leses som en moralsk inklinasjon.

Tekstene i materialet er farget av emosjonelle reaksjoner på det de beskriver. De konspirerende aktørenes væremåte og virke blir fordømt med moralsk indignasjon, mens tekstenes skribenter og meningsfeller blir fremstilt som moralsk overlegne og dydige, og forsøker å påkalle identifikasjon, beundring og handling.

Oppsummering

Materialet viser en argumentasjon som retter seg mot kognitive tilbøyeligheter preget av generell mistillit til omverdenen. Hovedfokuset for den manglende tillitten er imidlertid fokusert mot eliten, og uttrykker en klasseforankret avmaktsfølelse. Videre retter argumentasjonen seg mot dype drifter og grunnleggende menneskelige behov som vekker emosjonelle reaksjoner i mennesker. Konspirasjonsforklaringene for chemtrails appellerer som vist til en rekke negative følelser som settes i bevegelse når mennesker opplever seg truet og løyet til. Samtidig er det deres evne til å forklare ondskapen som kan gjøre dem emosjonelt tiltalende og attraktive. I en verden som kan oppleves uoversiktlig og uforutsigbar, tilbyr disse forklaringene en form for orden. Tekstene i materialet appellerer til lesernes behov for tilhørighet ved å invitere dem inn i et fellesskap av likesinnede. Fellesskapet avgrenser seg fra resten av samfunnet innad ved å karakterisere seg som et fellesskap av spesielt opplyste og engasjerte personer, og utad ved den motbør og forfølgelse de møter fra omverdenen. Den samlende faktoren for fellesskapet formuleres gjerne i heltenarrativet, som appellerer til menneskers behov for å føle seg viktige og at det de gjør har betydning. Dette gjenspeiles i de moralske appellene som oppfordrer leserne til å engasjere seg.

Kapittel 8: Avslutning

Målet med denne masteroppgaven har vært å undersøke hvordan tekster som er publisert på norske nettsider, som er kommunikasjonskanaler for norsk konspirasjonskultur, skaper troverdighet for chemtrails. Mer spesifikt har analysen rettet seg mot å undersøke hvilke retoriske strategier som blir brukt, hvilke fortellinger som settes i spill og hvilken forståelse av sannhet som kommer til uttrykk i masteroppgavens kildemateriale. Analysen er delt inn etter de tre argumentasjonsmodusene logos, etos og patos. Nærlesing av utvalgte tekster fra kildematerialet har gitt innblikk i tendenser ved de retoriske strategiene som blir brukt.

De to første analysekapitlene, kapittel 4 og 5, undersøker hvordan chemtrailsteorien gjøres troverdig ved å appellere til lesernes fornuft ved å skape narrativer som sannsynliggjør chemtrails. Konspirasjonsteorier presenterer forklaringsmodeller for hendelser som konkurrerer med mer konvensjonelle forklaringer for de samme hendelsene. Derfor er det en sentral oppgave for konspirasjonsteorier å fremstille disse forklaringene som rasjonelle for å overbevise om troverdighet. Analysen av den narrative argumentasjonen fant at chemtrailsteorien er satt sammen av to elementer. Det ene elementet er den måten chemtrails blir sannsynliggjort som et egenartet og virkelig fenomen i materialet. Dette har jeg kalt det fikserte elementet i den narrative argumentasjonen for chemtrails, fordi måten dette fenomenet forklares på er gjennomgående ensartet i tekstgrunnlaget for denne oppgaven. Det andre elementet er forklaringsmodellene som blir fremsatt for hva som er funksjonene ved chemtrails og hvem som pekes ut som ansvarlige for den angivelige sprayingen. Disse forklaringene viser større variasjon i materialet, og jeg har derfor kalt det for det fleksible elementet ved den narrative argumentasjonen for chemtrails. I motsetning til mange andre konspirasjonsteorier som tar utgangspunkt i faktiske kriser som de forklarer med konspirasjoners virke, er etableringen av selve krisen en del av chemtrailsteorien. Derfor er begge de to elementene nødvendige for at den narrative argumentasjonen skal være vellykket.

Måten chemtrailsfenomenet blir etablert i materialet uttrykker en grunnleggende mistenksomhet mot omverdenen som er fokusert på å se skjulte mønster og intensjoner. Basert på erfaringer med, og kunnskap om, hvordan kondens arter seg, fortolkes visse flyttslipp som unaturlige. Samtidig viser den en forestilling om at den enkeltes erfaringer, gjennom sitt eget sansesapparatet, er den eneste måten å få sikker kunnskap om virkeligheten. Denne måten å tilegne seg kunnskap på blir forklart som intuitiv. Det finnes også eksempler i materialet som setter fenomenet inn i en kronologi ved å postulere en oppstart av chemtrailssprayingen til slutten av 1990-tallet i USA, og at dette siden har økt i omfang og utbredelse til å omfatte hele

verden. Skribenter i kildematerialet beskriver egne minner av hvordan skyene og himmelen var før i tiden, og hevder at det er en markant endring i hvordan flyutslipp arter seg. Også i denne kronologien er det enkeltpersoners erfaringer som ligger til grunn for argumentasjonen for chemtrails, og setter i spill vitnemålets kontrakt mellom skribenten og leseren.

Forklaringene på nøyaktig hva chemtrails er, hva som er deres funksjon og hvem som er ansvarlige for dem som presenteres i tekstmaterialet gir uttrykk for en historieforståelse og et syn på verden som er styrt av en skjult og mektig organisasjon. Alle hendelser og forhold fortolkes ut ifra denne overbevisningen. Forklaringsmodellene for chemtrails som utspiller seg i de forskjellige tekstene er i stor grad sentrert rundt en forestilling om at en mektig organisasjon er i ferd med å innføre et verdensdiktatur. Organisasjonens aktører skjuler både seg selv og sine handlinger for omverdenen. Variasjonen mellom de ulike forklaringene tekstene i materialet skisserer for chemtrails, er ulike forestillinger for hvordan chemtrails blir brukt for å oppnå verdensherredømme.

Måten materialet argumenterer narrativt på er ved å skape hendelsesforløp som forklarer chemtrails. Variasjonen mellom tekstene er i hovedsak måtene disse forklaringene bygger opp kronologiene på, avhengig av hvilke hendelser og angivelig dokumentasjon som plasseres inn i kronologien og som blir tilskrevet kausale forbindelser. Det er en tydelig tendens i materialet til at aktuelle hendelser blir forklart ut ifra et mistenksomt grunnsyn. Det arter seg som en rykteprosess, som skaper kronologier fortløpende i takt med nyhetsbildet. Forskjellen fra andre rykteprosesser er at konklusjonen allerede er klar.

De aktørene som pekes ut som ansvarlige for chemtrails er grupper og enkeltpersoner som befinner seg i innflytelsesrike posisjoner i ulike samfunnsfelt. Disse blir gjerne navngitt, og det er organisasjoner og personer som går igjen. Det er variasjon mellom de ulike tekstene i kildematerialet med tanke på hvilke grupper og enkeltpersoner som pekes ut. Men det er tydelig at det forstås som at det er et nettverk av konspirerende aktører som samarbeider, og materialet ser ut for å være preget av forestillinger av såkalte superkonspirasjoner. Forestillingene av hvordan disse aktørene er og hvilke ressurser de råder over som kommer til uttrykk i tekstgrunnlaget for oppgaven, bidrar til å bygge opp under troverdigheten til forklaringene. Det er nettopp fordi disse aktørene er så grenseløst onde og har ubegrensede midler for å utøve makt, at det er plausibelt at de har iverksatt så omfattende og nådeløse operasjoner som de forklaringsmodellene skisserer.

En god del av argumentasjonen hviler på andre fortellinger og opplysninger som blir fortalt implisitt. Ord og fraser blir brukt for å referere til fortellinger og forestillinger som forutsettes kjent for leserne. Dette gjør at meningsinnholdet i tekstene krever kjennskap til

konspirasjonskulturens delte kulturgods for at betydningen av disse referansene skal være forståelige for leseren. De implisitte fortellingene som brukes i argumentasjonen refererer ofte til andre konspirasjonsteorier om andre hendelser og forhold. Slik sett blir konspirasjonsteorien om chemtrails argumentert for på grunnlag av andre konspirasjonsteorier. Dette blir spesielt tydelig i de tekstene i kildematerialet som ikke har chemtrails som sitt hovedanliggende, hvor chemtrails blir brukt som en implisitt fortelling for å bekrefte andre konspirasjonsteorier.

I kapittel 6 studerer jeg sannhetsretorikken som spiller på skribentenes ethos. Det vil si de aspektene ved skribentens karakter som fremheves for å øke troverdigheten for de forklaringene for chemtrails som skisserer i materialet. I store deler av materialet gir skribentene uttrykk for at de oppfatter seg som en del av en delkultur, og at de er klar over at deres virkelighetsfortolkninger er kontroversielle i storsamfunnet. Imidlertid uttrykker disse skribentene en selvforståelse hvor det å stå på utsiden av etablissementet er en av deres viktigste dyder. Dermed utsettes de, ifølge dem selv, ikke for konspirasjonens manipulasjon. Videre legger skribentene vekt på å utvise god dømmekraft.

Outsiderposisjonen dyrkes ytterligere med å vektlegge skribentenes motiv for å ytre seg og den personlige risikoen dette innebærer for dem. Tekstene i materialet er farget av skribentenes engasjement for å dele og bekrefte sin kunnskap med andre. Det er flere eksempler på at det blir skrevet eksplisitt at skribenten betrakter tekstene sine som folkeopplysning og ønsker å nå ut til så mange som mulig med budskapet sitt.

Et grep som brukes utstrakt i materialet for å øke troverdigheten for chemtrailsforklaringene er mediering av kilder med høyere sosial posisjon enn det taleren selv har. Ved å innta rollen som passiv videreformidler av budskapet til en autoritet, blir budskapet forstått som å ha opphav i autoriteten og ikke skribenten som gjengir. Analysen av én slik autoriseringsprosess i materialet viste hvordan budskapet i kildens ytring, med små justeringer fra skribenten, ble forskjøvet slik at budskapet i kildens ytring passet overens med skribentens overbevisninger.

Et annet funn i materialet var den fleksibiliteten som ble utvist med tanke på hvilke typer kilder som ble brukt som autoriteter for å styrke troverdigheten for forestillingene om chemtrails. Kildene er hentet fra ulike epistemologiske og ideologiske felt. Det ser imidlertid ut for at fellesnevneren er at de kan karakteriseres som stigmatisert kunnskap, altså påstander om kunnskap som er avvist av konvensjonelle kunnskapsinstitusjoner. Denne improviserende tilnærmingen til å forstå chemtrails stemmer overens med de funnene Barkun gjør i amerikansk konspirasjonskultur.

I kapittel 7 studerte jeg hvordan troverdigheten ble underbygget ved å appellere til lesernes følelse, verdier og forestillinger om hvordan verden henger sammen. Tekstene spiller på allmennmenneskelige følelser som frykt for det ukjente og truende, og appellerer til grunnleggende behov som å ha oversikt over tilværelsen og å være del av et fellesskap. Det verdenssynet som kommer til uttrykk i måten chemtrails forklares i kildematerialet møter disse behovene.

Konspirasjonsteorier hevder seg empirisk verifiserbare, og det er en tydelig tendens i materialet til å ville belegge påstandene om chemtrails med konkrete bevis. Dokumenter, rapporter, bilder og en rekke kilder av svært ulik karakter blir trukket frem og brukt som nøkkelscener i en gjengivelse av hendelsesforløpet som skal forklare de bakenforliggende årsakene for chemtrails. Det som er mangelfullt ved denne argumentasjonen er kildekritikk. Fortolkningene av det som legges frem som dokumentasjon blir ikke diskutert, og fortolkningene av innhold og kredibilitet fremstår som svært motivert for å underbygge én bestemt konklusjon. Fokuset rettes derimot på det jeg vil kalle den narrative argumentasjonens makronivå. Dette er det overordnede narrative som presenteres som en fortolkningsramme for det hendelsesforløpet som presenteres. Makrofortellingen, slik jeg leser den, er fortellingen om en organisasjon som er grunnleggende ond og hensynsløs, og med utsøkte evner for bedrag. Det er i lys av denne at skribentene forsøker å lede lesernes forståelse av dokumentasjonen. Det er fortellingenes makronivå som angir moralsk dom over handlinger. Når skribenten fokuserer på å skissere hvor fryktelige konsekvensene av chemtrails er, og på å fordømme de ansvarlige aktørene, flyttes fokuset fra rasjonell argumentasjon til å appellere til lesernes følelser, verdier og forestillinger om verden.

Siden måten å etablere sannhet på i materialet epistemologisk sett ligger så langt ifra det tradisjonelt etablerte, er det liten vits i å ta utgangspunkt i empiri i diskusjoner om sannhet og troverdighet. I den grad konspirasjonsteorier blir betraktet som et samfunnsproblem som bør bli håndtert, er en dialog med utgangspunkt i etosargumentasjonen muligens et mer konstruktivt utgangspunkt. Følelsene som vekkes av konspirasjonsteorier må nødvendigvis resonneres med erfaringer og verdier hos dem som tror på dem. Disse er reelle og de er basert på følelsene og *noe*. En samtale med utgangspunkt i disse erfaringene og verdensanskuelsen som ligger til grunn for konspirasjonstroen, kan man ta hverandres bekymringer på alvor, og adressere empirien fra dette ståstedet.

Litteraturliste

- Appleman, H. (1953) The formation of exhaust condensation trails by jet aircraft. *Bulletin of the American Meteorological Society*, 34(1), s. 14-20.
- Alver, Bente Gullveig og Ørjar Øyen (1997) *Forskningsetikk i forskerhverdagen. Vurderinger og praksis*. Oslo: Tano Aschenhoug.
- Bakalaki, Alexandra (2016) Chemtrails, crisis, and loss in an interconnected world. *Visual Anthropology Review*, 32(1), s. 12-23.
- Barkun, Michael (2013) *A culture of conspiracy: Apocalyptic visions in contemporary America* (Vol.15). Univ of California Press.
- Bauman, Richard (2008) *A world of others' words: Cross-cultural perspectives on intertextuality*. John Wiley & Sons.
- Bloch, Maurice (2008) Truth and sight: generalizing without universalizing. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 14, s. 22-32.
- Bromseth, Janne C. H. (2003) Ethical and methodological challenges in research on net-mediated communication in a Norwegian research context. I: Thorseth, May (red) *Applied Ethics in Internet Research*. Norwegian University of Science and Technology, Trondheim, s. 67-85.
- Cairns, Rose (2016) Climates of suspicion: 'chemtrail' conspiracy narratives and the international politics of geoengineering. *The Geographical Journal*, 182(1), s. 70-84.
- Campion-Vincent, Véronique (2009) From Evil Others to Evil Elites: A Dominant Pattern in Conspiracy Theory Today. I: Fine, G. A., og Heath, C. (red) *Rumor mills: The social impact of rumor and legend*, Transaction Publishers, s. 103-122.
- Dyer, Owen (2019) Philippines measles outbreak is deadliest yet as vaccine scepticism spurs disease comeback. *bmj*, 364, 1739.
- Eriksen, Anne og Torunn Selberg (2006) *Tradisjon og fortelling: en innføring i folkloristikk*. Pax.
- Fine, Gary Allan og Bill Ellis (2013) *The global grapevine: Why rumors of terrorism, immigration, and trade matter*. Oxford University Press.
- Færseth, John (2013) *KonspiraNorge*. Humanist forlag.
- Hofstadter, Richard (1964) The Paranoid Style in American Politics. *Harper's Magazine*, s. 77-86.
- Hylland, Ole Marius (2000) Betraktinger om en forstavelse. innfallsvinkler til begrepet folk. I: Alver, Bente og Rogan Bjarne(red.): Norden og Europa. *Fagtradisjoner i nordisk etnologi og folkloristikk*. Novus forlag, Oslo, s. 178-184.

- Jenkins, Henry (2006) *Convergence culture: Where old and new media collide*. New York: New York University Press.
- Kjus, Audun (2009) Ordet og livet i straffeprosessen. *Retfærd Årgang*, 32, nr. 21/25.
- Kleven, Øyvind (15. juni 2016) Nordmenn på tillitstoppen i Europa. *SSB: Samfunnsspeilet*, 2, 13-18 [Internett]. Tilgjengelig fra <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/artikler-og-publikasjoner/nordmenn-pa-tillitstoppen-i-europa> [Besøkt 21.05.20].
- Labov, William (2010) Oral narratives of personal experience. *Cambridge encyclopedia of the language sciences*, s. 546-549.
- Mazón, Jordi Bueso, Marcel Costa og David Pino González (2018) Aircraft clouds: From chemtrail pseudoscience to the science of contrails. *Mètode Science Studies Journal*, 8, s. 1-7.
- McIntyre, Lee (2018) *Post-truth*. MIT Press.
- Mould, Tom (2016) The welfare legend tradition in online and off-line contexts. *Journal of American Folklore*, 129(514), s. 381-412.
- Mral, Birgitte og Karlberg, Maria og (1998) *Heder och påverkan: att analysera modern retorik*, Stockholm.
- U.S. National Research Council (2010) *Advancing the Science of Climate Change*, National Academies Press, Washington, kapittel 15, s. 377-388.
- Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi (April 2016) [Internett]. Tilgjengelig fra <https://www.forskningsetikk.no/ressurser/publikasjoner/retningslinjer-nesh/> [Besøkt 2.2.20]
- Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi (Desember 2018) [Internett]. Tilgjengelig fra <https://www.forskningsetikk.no/retningslinjer/hum-sam/forskningsetiske-retningslinjer-for-samfunnsvitenskap-humaniora-juss-og-teologi/> [Besøkt 2.2.20].
- House, Tamzy J., James B. Near, Jr., Williams B. Shields, Ronald J. Celentano og David M. Husband (1996) *Weather as a force multiplier: Owning the weather in 2025*. AIR WAR COLL MAXWELL AFB AL.
- Oring, Elliott (2008) Legendry and the Rhetoric of Truth. *Journal of American Folklore*, s. 127-166.
- Oring, Elliott (1990) Legend, truth, and news. *Southern folklore*, 47(2), s. 163-177.
- Palmenfelt, Ulf (2000) Perspektiv på narrativitet. I: Palmenfelt, Ulf (red.) *Aspekter på narrativitet*, Åbo: NNF Publications. 5, s. 7-14.

- Pearson, Michele L., Joseph V. Selby, Kenneth A. Katz, Virginia Cantrell, Christopher R. Braden, Monica E. Parise ... og Allen W. Hightower (2012) Clinical, epidemiologic, histopathologic and molecular features of an unexplained dermatopathy. *PLoS One*, 7(1), e29908.
- Ricoeur, Paul (2005). *Minne, historia, glömska*. Daidalos, Gøteborg.
- Shearer, Christine, Mick West, Ken Caldeira og Steven J. Davis (2016) Quantifying expert consensus against the existence of a secret, large-scale atmospheric spraying program. *Environmental Research Letters*, 11(8), 084011.
- Shibutani, Tamotsu (1966) *Improvised news: A sociological study of rumor*. Ardent Media.
- Slaatelid, Rasmus T. (1998). *Bakhtins translingvistikk i spørsmålet om talegenrane*. Bergen: Ariadne forlag.
- Soukup, Charles (2008) 9/11 conspiracy theories on the World Wide Web: Digital rhetoric and alternative epistemology. *Journal of Literacy and Technology*, 9(3), s. 2-25.
- Stano, Simona (2020) The Internet and the Spread of Conspiracy Content. I: Michael Butter og Peter Knight (red.) *Routledge Handbook of Conspiracy Theories*, London: Routledge, s. 484-496.
- Sturken, Marita og Lisa Cartwright (2001) *Practices of looking*. Oxford: Oxford University Press.
- Uscinski, Joesph E., Karen Douglas og Stephan Lewandowsky (2017) *Climate change conspiracy theories*. In Oxford Research Encyclopedia of Climate Science.
- YouGov (2019) International Climate Change Survey. [Internett] Tilgjengelig fra: <https://yougov.co.uk/topics/science/articles-reports/2019/09/15/international-poll-most-expect-feel-impact-climate> [Besøkt 1.11.20].

Kildematerialet

Nyhetsspeilet.no

Blir feminine verdier redningen? (19.5.19). Tilgjengelig fra:

<http://www.nyhetsspeilet.no/2019/05/blir-feminine-verdier-redningen/> [Besøkt 20.10.20].

Den humpete veien til København – del 1 (23.11.09). Tilgjengelig fra:

<http://www.nyhetsspeilet.no/2009/11/den-humpete-veien-til-kobenhavn-del-1/> [Besøkt 12.6.20].

Ertresvåg: SOV, mitt lille Norge (24.2.09). Tilgjengelig fra:

<http://www.nyhetsspeilet.no/2009/02/bokanmeldelse-av-ertresvags-sov-mitt-lille-norge-2008/> [Besøkt 6.6.20].

Hva har skjedd med været – del 1 (26.5.15). Tilgjengelig fra:

<http://www.nyhetsspeilet.no/2015/05/hva-har-skjedd-med-vaeret-del-1/> [Besøkt 6.6.20].

Hva har skjedd med været – del 2 (6.6.15). Tilgjengelig fra:

<http://www.nyhetsspeilet.no/2015/06/hva-har-skjedd-med-vaeret-del-2/> [Besøkt 6.6.20].

Hva stod det på veggen? (6.2.09). Tilgjengelig fra:

<http://www.nyhetsspeilet.no/2009/02/chemtrails-hva-stod-det-pa-veggen/> [Besøkt 20.10.20].

Jonas Gahr Støre konfrontert om chemtrails (26.7.09). Tilgjengelig fra:

<http://www.nyhetsspeilet.no/2009/07/jonas-gahr-store-konfrontert-om-chemtrails/> [Besøkt 12.8.20].

Klimamanipulasjon – fredelig teknologi eller hemmelig våpen (30.1.20). Tilgjengelig fra:

<http://www.nyhetsspeilet.no/2020/01/klimamanipulasjon-fredelig-teknologi-eller-hemmelig-vapen/> [Besøkt 19.8.20].

Kong Harald – se opp! (16.7.10). Tilgjengelig fra: <http://www.nyhetsspeilet.no/2010/07/kong-harald-se-opp/>

[Besøkt 10.8.20].

Skjult kjemisk befolkningskontroll (12.10.15). Tilgjengelig fra:

<http://www.nyhetsspeilet.no/2015/10/skjult-kjemisk-befolkningskontroll/> [Besøkt 20.8.20].

Tabu-oversikten for norske redaktører (10.3.09). Tilgjengelig fra:

<http://www.nyhetsspeilet.no/2009/03/tabu-oversikten-for-norske-redaktorer/> [Besøkt 12.8.20].

Utrolige patenter fra Amerika (18.7.09). Tilgjengelig fra:

<http://www.nyhetsspeilet.no/2009/07/noen-utrolige-patenter-fra-amerika/> [Besøkt 15.10.20].

Verdensomspennende markering mot chemtrails (31.8.13). Tilgjengelig fra:
<http://www.nyhetsspeilet.no/2013/08/verdensomspennende-markering-mot-chemtrails-25-august/> [Besøkt 15.10.20].

Viktig addendum til chemtrailsdebatten (10.4.09). Tilgjengelig fra:
<http://www.nyhetsspeilet.no/2009/04/viktig-addendum-til-chemtrail-debatten/>
[Besøkt 21.10.20].

Nyttnorge.com

Chemtrails blir offisielt i Norge (ukjent). Tilgjengelig fra:
<http://www.nyttnorge.com/chemtrails-blir-offisielt-i-norge.html> [Besøkt 9.3.20].

Chemtrails eller contrails de sprayer hele himmelen hver dag med kjemikalier (ukjent).
Tilgjengelig fra: <http://www.nyttnorge.com/chemtrails-eller-contrails-de-sprayer-hele-himmelen-hver-dag-med-kjemikalier.html> [Besøkt 9.3.20].

Jostemikk.com

Chemtrails er en forbrytelse mot menneskeheten (14.12.14). Tilgjengelig fra:
<https://www.jostemikk.com/chemtrails-er-en-forbrytelse-mot-menneskeheten/> [Besøkt 25.9.20].

Om meg (ukjent). Tilgjengelig fra: <https://www.jostemikk.com/om-meg/> [Besøkt 25.9.20].

Norgesaksjonen.org

Erna meet the kids (3.12.15). Tilgjengelig fra:
<https://norgesaksjonen.org/2015/12/03/ernameetthekids-vare-barn-hjernevaskes-og-indoktrineres-na-massivt-for-fremme-av-en-globalistisk-gigantisk-klimasvind-iverksatt-av-eliten-for-a-gi-dem-100-kontroll-og-dominans-over-hele-menneskeh/>
[Besøkt 25.9.20].

Nettkilder

<https://chronicle.su/news/snowden-uncovers-shocking-truth-behind-chemtrails/> [Besøkt 2.4.2020].

<https://ens-newswire.com> [Besøkt 30.4.18].

<https://www.gi.alaska.edu/facilities/haarp> [Besøkt 6.6.20].

<https://www.ipcc.ch/reports/> [Besøkt 9.8.20].

https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/WG1AR5_SPM_FINAL.pdf [Besøkt 29.4.20].

<https://judithcurry.com/2012/10/25/playing-god/> [Besøkt 11.10.20].

<https://www.nap.edu/read/12782/chapter/19#381> [Besøkt 25.9.20].

<https://www.norid.no/en/domeneoppslag/hvem-har-domenenavnet/> [Besøkt 1.11.20].

<http://www.nyhetsspeilet.no> [Besøkt 10.10.20].

<http://www.nyttnorge.com/emner> [Besøkt 12.12.20].

<http://www.nyttnorge.com/vitenskapen-er-en-religion-basert-pa-myter-og-fantasi.html> [Besøkt 5.12.20].

<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/post-truth?q=post+truth> [Besøkt 10.11.20].

<http://www.petitionproject.org> [Besøkt 29.9.20].

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2009-16/id568044/?ch=11> [Besøkt 2.4.2020].

<https://snl.no/aerosol> [Besøkt 20.10.20].

https://snl.no/Edward_Snowden [Besøkt 10.8.20].

<https://snl.no/populisme> [Besøkt 20.10.20].

<https://snl.no/Romaklubben> [Besøkt 31.8.20].

<https://www.youtube.com/watch?v=wWXTW4RoZHK> [Besøkt 22.8.20].

<http://web.archive.org/web/20000818173333/azwest.net/user/slim/GENOCIDE.TXT> [Besøkt 30.4.18].

<http://web.archive.org/web/19990503013500/ens.lycos.com/ens/jan99/1999L-01-08-05.html> [Besøkt 8.2.20].

www.websiteiq.com [Besøkt 31.5.19].

<https://www.whois.com/whois/jostemikk.com> [Besøkt 1.11.20].

<https://www.whois.com/whois/norgesaksjonen.org> [Besøkt 1.11.20].

<https://www.whois.com/whois/nytt norge.com> [Besøkt 1.11.20].

Vedlegg

Rockefeller

Rockefeller-familien er en velstående amerikansk slekt av tysk herkomst. Familiens formue ble grunnlagt av oljemagnaten og filantropen John Davison Rockefeller (1839-1937) og hans bror, industri- og finansmannen William Rockefeller (1841-1960)⁶⁹. Senere generasjoner har vært involvert i familiens filantropiske arbeid gjennom Rockefeller-stiftelsen som ble opprettet i 1913. Denne stiftelsen arbeider for å lette menneskelig lidelse, støtter medisinsk forskning og undervisning, gir stipend til sosialvitenskap, jordbruksvitenskap, og globale miljøstudier, og støtter bygging av demokrati⁷⁰

The Council of Foreign Relations

CRF er en privat og politisk uavhengig tenketank, etablert i 1921 med hovedsete i New York, med formål om å fremme forståelse av internasjonale relasjoner og utenrikspolitikk. Tenketankens medlemmer er amerikanske borgere og består av myndigheter, aktivister, akademikere, næringslivsledere og journalister. CRF finansierer diskusjoner, analyser og forskning, og publiserer journalen *Foreign Affairs* som regnes som et ledende diskusjonsforum av hendelser med innvirkning på internasjonale affærer⁷¹. CRF ble opprettet av mennesker som anså amerikanske interesser som bundet opp mot resten av verden, i en tid der den amerikanske opinionen var preget av isolasjonisme, som en reaksjon på første verdenskrig og opprettelsen av Folkeforbundet. Rockefeller-familien, som drev internasjonal forretningsvirksomhet, var katalysatorer i opprettelsen av CFR (Barkun, 2013: 67-68)

The Royal Institute of International Affairs

Også kjent som Chatham House, er en ideell, ikke-statlig organisasjon med sete i London. Organisasjonen har som formål å analysere og fremme forståelse av viktige internasjonale og dagsaktuelle spørsmål, og regnes som en innflytelsesrik tankesmie.

⁶⁹ <https://snl.no/Rockefeller>. Besøkt 31.8.20

⁷⁰ <https://www.britannica.com/topic/Rockefeller-Foundation>, besøkt 31.8.20

⁷¹ <https://academic-eb-com.pva.uib.no/levels/collegiate/article/Council-on-Foreign-Relations/488397>, besøkt 31.8.20

Den Trilaterale Kommissjon

Noen medlemmer i Bilderberg-gruppen så behov for en innsats i respons til Japans økonomiske vekst, og oppretter DTK i 1973, med økonomisk hjelp fra CFR og Rockefeller-stiftelsen med formål om å skape et tettere samarbeid mellom Vest-Europa, Nord-Amerika og Japan (Barkun: 68). Kommissjonen har hovedseter i de tre regionene, plassert i Paris, Washington og Tokyo, og avholder årlige møter mellom medlemmene for å vurdere rapporter og diskutere strategi. Kommissjonen har rundt 400 medlemmer fordelt mellom innflytelsesrike politikere, bank- og forretningsledere, ledere innen media og ledende akademikere⁷².

Bilderberg-gruppen

Dette er en internasjonal sammenslutning med hovedkontor i Nederland, opprettet i 1952 med formål om å styrke det politisk samarbeid mellom Vest-Europa og USA. Gruppens eneste offisielle aktivitet er en årlig konferanse over tre dager, hvor medlemmer og spesielt inviterte møtes i et privat og uformelt miljø for å diskutere delt utfordringer uten forpliktelser. Konferansen har 120-150 gjester bestående av politiske ledere, myndighetspersoner, eksperter fra industri, finans, media og akademia fra Europa og Nord-Amerika

Konferansen er lukket for pressen og deltakerne får ikke uttale seg offentlig om det som blir sagt på konferansen, men deltakerlisten over konferansen publiseres årlig på deres nettsider⁷³. Gruppen kritiseres for at mennesker med politisk innflytelse samles i lukkede rom og fatter politiske beslutninger, utenfor demokratiske prosesser. Samt at journalister nektes adkomst, samtidig som ledere og eiere av mediebedrifter gjester konferansen som privatpersoner⁷⁴.

⁷² <https://academic-eb-com.pva.uib.no/levels/collegiate/article/Trilateral-Commission/398196>, besøkt 31.8.20

⁷³ <https://academic-eb-com.pva.uib.no/levels/collegiate/article/Bilderberg-Meetings/79193>

⁷⁴ <https://snl.no/Bilderberg-gruppen>